

Etujoukoista valtavirtaan

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön
historiaa 1950-luvulta nykypäivään

Johanna Kristiina Järvelä

Helsingin Yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Kehitysmatutkimus

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2008

SISÄLLYS

Lyhenteet	3
Johdanto	4
Tutkimuskysymyksen taustaa	6
Tutkimuskysymys ja käytetyt menetelmät	8
Käytetyt lähteet	9
Aiempi tutkimus ja aikalaiskontekstit	10
Tutkijanrooli	11
1 Teoreettinen viitekehys	13
1.1. Kehitysyhteistyö, kansalaisjärjestö ja valtio	13
1.1.1 Kansalaisyhteiskunnan määritelmiä	14
1.1.2 Kehitysapujärjestelmä	17
1.1.3 Kansalaisjärjestöt ja kehitysyhteistyö	23
1.2 Tutkimuksen taustaa - Suomen kehitysyhteistyön historiaa	25
1.2.1 Suomen virallisten kehitysyhteistyön historiallinen muotoutuminen	25
1.2.2 Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön historiaa	30
1.2.3 Kehitysyhteistyön mielipideilmasto	35
2 Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta	38
2.1 Organisaatio	40
2.2 Kehitysyhteistyö ja sen rahoitus	42
3 Herääminen maailman hätään	44
3.1 Ylioppilasliikkeen kansainvälisyys 1950-luvulla	44
3.2 Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu – YKA	48
4 Solidaarisuutta yli rajojen	56
4.1 Kansainvälisiä vieraita ja anti-apartheid toimintaa	57
4.2 Yhteiset asiat, yhteinen rintama	60
4.3 murros poliittiseen solidaarisuuteen	64
4.4 1970-lukulainen yhteistyö - solidaarisuutta jakamassa	69
4.5 SYL kehitysyhteistyön toteuttajana	74
4.6 1980-luvun solidaarisuus ja painopisteprojektit	80
4.6.1 Kummiyliopistosta kehitysyhteistyöhankkeeksi	84
4.6.2 Afrikan Tähti	89
4.7 Solidaarisuuden loppu	93
5. Kansainvälistä kehitysapujärjestelmää uusintamassa	98
5.1 Kehitysregiimiin sulautuminen hankeyhteistyön kautta	101
5.2 Järjestelmän ja yhteistyön vakiintuminen	108
6. HYY 2000-luvulla - kansalaisjärjestö?	112
6.1 Uusi ja vanha yhteistyö - joitain huomioita	114
7. Johtopäätökset	116
Lähdeluettelo	121
Arkistolähteet	121

Kirjalliset lähteet	121
Haastattelut	124
Internet lähteet	124

Lyhenteet

AGEUS	Asociacion General de Estudiantes Universitarios Salvadoreños
AMULP	Asociación de Mujeres Uruguayas Lourdes Pintos
ANC	African National Congress
COSEC	ISC:n sihteeristö
DAC	Development Aid Committee
GUSUAR	Egyptin Opiskelijaliitto
EELAK	Eristetään Etelä Afrikka
EU	Euroopan Unioni
FINNIDA	kts. KYO
FRELIMO	Frente de Libertação de Moçambique, Mosambikin vapautusliike
HY	Helsingin Yliopisto
HYY	Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta
INGO	International Non-Governmental Organisation
ICS	International Student Conference
IUS	International Union of Students, Kansainvälinen opiskelijaliitto
JYY	Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunta
KEHO	Kehitysväestön tutkimuksen opiskelijoiden ainejärjestö
KEHY	Kehitysyhteistyö
KEPA	Kehitysyhteistyön Palvelukeskus
KY	Kauppakorkeakoulun Ylioppilaskunta
KYO	Kehitysyhteistyösasto (ulkoasiainministeriössä)
KYST	Kansainvälisen Ylioppilasavun Suomen Toimikunta
MPLA	Movimento Popular de Libertação de Angola, Angolan vapautusliike
NGO	Non-Governmental Organisation
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
PAIGC	Partido Africano da Independência da Guiné e Cabo Verde, Guinea-Bissaun vapautusliike
SADCC	Southern African Development Coordination Conference, Etelä-Afrikan talousalue
SPR	Suomen Punainen Risti
SWAPO	South West Africa People's Organization, Namibian vapautusliike
SYL	Suomen Ylioppilaskuntien Liitto
TAMY	Tampereen Yliopiston Ylioppilaskunta
TIPU	Third International Peace University
TKY	Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunta
VKL	Valiokunta
WUS	World University Service
YK	Yhdistyneet Kansakunnat
YKA	Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu

Johdanto

"Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan (HYY) edustajisto on päättänyt korottaa ylioppilaskunnan kehitysyhteistyömäärärahat 0,35 prosenttiin toimintavaroistaan vuodeksi 2007. Tarkoituksena on saavuttaa 0,7 prosentin taso vuonna 2008. Tavoite myötäilee YK:n suositusta, jonka mukaan länsimaiden tulisi käyttää 0,7 prosenttia bruttokansantulosta kehitysyhteistyöhön viimeistään vuodesta 2010 eteenpäin."¹

Yllä oleva katkelma on HYY:n tiedonanto kehitysyhteistyömäärärahoista joulukuulta 2006. Siinä esiintyy runsaasti nykyisen kehitysdiskurssin konventioita, mutta samalla siinä on jotain erikoista. Kehitysrahoituksen prosentuaalisista bruttokansantuoteosuuksista on puhuttu jo 1970-luvun alusta lähtien. Nykyisin kaksi keskeisintä YK-lähtöistä kehitysdiskurssia ovat vuosituhattavoite-keskustelu sekä määrärahakeskustelu, johon yllä oleva katkelma viittaa. Erikoisin piirre tekstin sisällössä liittyykin toimijaan eli ylioppilaskuntaan. Suosituksesta puhutaan yleensä, kuten myös katkelmassa, bruttokansantuoteosuutena, jolloin se selkeästi viittaa valtioiden kehitysrahoituksen osuuksiin. Tässä katkelmassa HYY ikään kuin näyttäytyy valtioon rinnasteisena organisaationa. Edustajiston päätös liittyi osaksi kansalaisjärjestöjen laajempaa 0,7 -vaikuttamiskampanjaa, ja oli markkinointiarvoltaan oivallinen tempaus. Kuten uutisessa selitetään ”määrärahojen nostamisella HYY haluaa näyttää esimerkkiä Suomen valtiolle, joka ei näytä toteuttavan YK:n suositusta, vaikka muut Pohjoismaat ovat sen jo saavuttaneet.”² Kuitenkaan noin kolmen miljoonan toimintatalousbudjetista HYY:n 0,7 prosenttia ei ole vain mediatempu.

Jos uutista tarkastellaan sen historiallista taustaa vasten, uutinen tai HYY:n valtiorinnasteisuus kehitysyhteistyössä eivät enää vaikutakaan niin yllättävältä kuin mitä ensiksi saattoi ajatella. Esimerkiksi jo 1950-luvulla HYY oli muiden ylioppilasjärjestöjen ohella osa ensimmäisiä suomalaisia kehitysapujärjestöjä, ja

¹ HYY:n uutisarkisto 15.12.2006 'HYY:n kehitysapu 0,7 prosenttiin 2008' <http://www.hyy.helsinki.fi/suomi/139/news/221/>

² ibid. Arvio vuodelle 2007 Suomen kehitysavun määrästä on 0,43 prosenttia bruttokansantuotteesta, noin 746 miljoona euroa

paljon myöhemmin, kun maan virallinen kehityspolitiikka alkoi, rekrytoitiin sen ensimmäiseen hallinnolliseen yksikköön puolet työntekijöistä ylioppilasmaailmasta. Valtion ja ylioppilasjärjestöjen keskinäinen vaikutussuhde kehitysyhteistyökysymyksissä on ollut monitahoinen sidos, joka on muuttunut aikojen saatossa osana laajempaa yhteiskunnallista ja poliittista muutosta.

Tämän työn tarkoituksena on tarjota ensimmäistä kertaa yhtenäinen kertomus Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön historiasta sekä analysoida sen historiallista sijoittumista valtion ja kansalaisjärjestömaailman välimaastoon sekä pohtia tämän valossa nykyisen kehitysyhteistyön tilaa sekä HYY:n roolia kansalaisjärjestönä. Historiallinen aikajänne työssä yltää 1950-luvulta nykypäivään ja sitä tarkastellaan yhteiskuntatieteellisestä viitekehyksestä käsin. Työn keskeinen jäsentäjä on norjalaisen Terje Tvedtin kehitysyhteistyöjärjestelmän teoria, jonka avulla kansalaisjärjestöjen osuutta nykyisessä kansainvälisen kehitysavun kokonaisuudessa voidaan tarkastella ilman normatiivisia esioletuksia.

Tutkimukseni nivoutuu osaksi kriittisen kansalaisjärjestötutkimuksen perinnettä kehitysmaatutkimuksessa, joka on ollut nousussa 1980-luvun lopulta lähtien. Pyrkimyksenäni on ollut, kriittisen yhteiskunta-analyysin lisäksi, tuoda historiallista ulottuvuutta toiminnalle, joka näyttäytyy merkityksellisenä ja on usein normatiivisesti tuotettua. Tarkoituksena ei ole tuottaa arviota toiminnan onnistumisesta tai tavoitteiden oikeellisuudesta vaan esittää konstruktiota, jonka kautta kehitysyhteistyön rakenteeseen ja tavoitteisiin vaikuttavat tekijät käyvät selviksi.

Aineistoon tutustumisen myötä löysin HYY:n kehitysmaasuhteiden historiasta kolme erillistä aikakautta: 1) heräämisen, 2) solidaarisuuden ja 3) kansainvälisen kehitysregiimin aikakaudet. Jokaista niistä luonnehtii erilainen suhtautuminen kehitysmaihin ja niille annettavaan apuun, sekä avun motiiveihin. Myös ideologisuuden, poliittisuuden ja aatteellisuuden asteet ovat vaihdelleet eri aikakausina. Kansainvälisen kehitysregiimin aika on nykyisen kehitysyhteistyön aikakausi, joka muotoutui 1990-luvun alkupuolella ja sen keskeinen konstruktiio on Tvedtin kehitysapujärjestelmä. Työni etenee siten, että johdannon jatkoksi käsittelen tutkimuksen tekoon liittyviä seikkoja, sen jälkeen ensimmäisessä luvussa käyn läpi olennaisia käsitteitä sekä tutkimuksen selkärangaksi muodostuvaa teoriaa. Toinen

kappale on esittelykappale ylioppilaskunnasta. Sitä seuraa kolme edellä mainittua aikakautta käsittelevää kappaletta. Lopuksi pyrin teoreettisen viitekehyksen ja historiallisen kehityksen pohjalta määrittelemään HYY:n nykyistä roolia kehitysyhteistyötä tekevänä kansalaisjärjestönä sekä sen suhteita valtiovaltaan ja muuhun järjestökenttään. Johtopäätöksissä pyrin esittelemään ne yhteiskunnallishistorialliset huomiot, jotka merkittävimpinä nousivat tutkimuksessani esiin. Tällaisessa työssä tulee väistämättä tehneeksi yleistyksiä, toivon että ne herättävät mielenkiinnon tutustua paremmin siihen yksityiskohtaiseen, jota en tässä työssä ole pystynyt tuomaan esille.

Tutkimuskysymyksen taustaa

Kansalaisjärjestöjen roolin ja merkityksen kasvu kehitysyhteistyössä ajoittuu 1980- ja 90-lukujen taitteeseen, jolloin uusliberalismi murensi valtioiden roolia kehityksen edellytyksenä ja kansalaisjärjestöt alkoivat täyttää rakennesopeutusohjelmien jättämiä sosiaalisektorin aukkoja. 1990-luvun alun maailmanpoliittisen murroksen jälkeen kansalaisyhteiskunta demokratian edistäjänä sai tärkeän roolin. Kun 1960-luvulla oli keskusteltu kehityksestä demokratian edellytyksenä, nyt uskottiin demokratian olevan edellytys kehitykselle. Kun vuosikymmenen puolen välin jälkeen usko rakennesopeutusohjelmien kehitysvaikutukseen oli karissut Maailmanpankkia myöten, tarvittiin jotain uutta epäonnistuneiden valtion ja markkinoiden tilalle. Kansalaisyhteiskunnassa nähtiin uusi voima kehitykselle, ja sen tärkein toimija oli kansalaisjärjestö³. Vuosituhannen vaihteessa kansalaisjärjestöjen räjähdysmäinen kasvu⁴ toi mukanaan myös kritiikin yltiöpäisen positiivista kansalaisjärjestökuvaa vastaan. Oli olemassa myös huonosti toimivia, omaa agenda ajavia järjestöjä tai vain henkilökohtaista hyötyä hakevia, niin sanottuja postilaatikkjärjestöjä. Lisäksi käsitykset kansalaisyhteiskunnasta ja -järjestöistä perustuivat hyvin länsimaiseen ideaaliin, josta oli tullut myös normatiivinen oletus toiminnalle.

³ Howell 2000, 4 - 5

⁴ arvion mukaan 2000-luvun alussa OECD-maissa toimi 4000 kansalaisjärjestöä ja kehitysmaissa ainakin 100 000.

Nykyisin kansalaisjärjestöjen merkitystä kehitykselle, ja erityisesti niiden roolia kehitysyhteistyössä, on problematisoitu mittavasti. Suurin osa tästä on tapahtunut kehitysmaatutkimuksen piirissä, kehitysyhteistyötä tekevät kansalaisjärjestöt ovat harrastaneet itsekritiikkiä harvakseltaan ja valtiojohtoinen kehityspolitiikka on keskittynyt lähinnä kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön tehokkuuden ja tuloksellisuuden arviointiin. Tämän tutkimuksen yhtenä tarkoituksena onkin tarjota avaus kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön itsekritiikkiin ja -reflektioon, osoittamalla myös suomalaista kehitysapujärjestelmää usein vaivaava hegemoninen ja arvolatautunut luonne.

Tutkimuskohteeni Helsingin yliopiston ylioppilaskunta (HYY) on opiskelijoiden edunvalvonta- ja palvelujärjestö, jolla on ollut yhteyksiä kehitysmaiden opiskelijajärjestöihin jo 1960-luvulta lähtien. Nykyään se rinnastuu myös kehitysyhteistyötä tekeväksi kansalaisjärjestöksi, joka saa hankkeisiinsa myös ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestötukea. Tällä hetkellä HYY:llä on yksi kehitysyhteistyöhanke Sambiassa ja toinen suunnitteilla. HYY:n kehitysyhteistyön historia nivoutuu yhteen niin Suomen virallisen kehitysyhteistyön historian kuin kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön historian kanssa. Se on olennainen osa myös koko opiskelijaliikkeen kehitysyhteistyön historiaa. Historiallisesti HYY:n kehitysyhteistyössä erottuu erilaisia painotuksia eri aikakausina. 1950-luvulla opiskelijat heräsivät tiedostamaan Eurooppaa laajemman maailman ja saivat tietoa kehitysmaiden ongelmista, painotukset olivat humanitaarisessa avussa ja velvollisuudessa auttaa alikehittyneiden maiden opiskelijoita. Seuraavalla vuosikymmenellä opiskelijamaailma politisoitui ja radikalisoitui, myös kehitysmaakysymyksissä aktivoituttiin tukemaan kolmannen maailman opiskelijoiden itsenäisyyspyrkimyksiä. 1970-luvulla vasemmistokeskeinen poliittisuus leimasi kehitysyhteistyötä ylioppilaskunnassa, solidaarisuus aate nousi ja jatkui läpi 1980-luvun oman kummiyliopiston – ja myöhemmin oman hankkeen – muodossa. 1990-luvulla ylioppilaiden suurin kiinnostus kansainvälisessä toiminnassa liittyi Euroopan yhdentymiseen, Suomen EY-jäsenyyteen sekä opiskelijoille suunnattujen vaihto-ohjelmien tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kehitysyhteistyö jäi taka-alalle, vaikka sen piirissä toteutettiinkin menestyksekkäitä hankkeita

vuosikymmenen lopulla⁵. 2000-luvun alku, YK:n vuosituhtavaroitteiden myötä, nosti kehitysyhteistyön taas agendalle.

Tutkimuskysymys ja käytetyt menetelmät

Tutkimukseni lähtökohta on HYY:n kehitysyhteistyön historiallinen tarkastelu yhdistettynä nykypäivän tilanteen yhteiskunnalliseen analyysiin. Tarkoituksena on tutkia myös miten HYY on vaikuttanut yleisempään kehitysyhteistyön muotoutumiseen Suomessa. Millaiset suhteet HYY:llä on ollut valtiovaltaan ja järjestökenttään aikojen saatossa – nimenomaan kehitysyhteistyökysymyksissä. Historiallisen analyysin pohjana on HYY:n rooli valtion ja kansalaisjärjestön välimaastossa erityisesti kehitysyhteistyötoiminnassa, jonka erillisuus muusta toiminnasta on nykyään selkeämpää – HYY on ensisijaisesti opiskelijoiden etujärjestö, jonka tarkoituksena on edunvalvonnan lisäksi muun muassa ”vaikuttaa päättäjiin ja yleiseen mielipiteeseen opiskelijoiden etujen puolesta tärkeimmiksi kokemissaan asioissa ja vaikuttavimmiksi arvioimillaan foorumeilla.” sekä ”kehittää yhteiskuntaa aktiivisesti ja vastuullisesti yliopisto-opiskelijoiden arvojen ja ajatusten mukaisesti”⁶. Kehitysyhteistyötoiminnassaan HYY rinnastuu kansalaisjärjestöksi, joka on muun muassa Kehitysyhteistyön Palvelukeskuksen (KEPA) jäsen ja saa Ulkoasianministeriön hanketukea kehitysyhteistyöhankkeisiinsa.

Työni ei ole kuitenkaan vain historiallinen tutkimus siitä, mitä tapahtui. Lähtökohtani on kehitysmaatutkimukselle tyypilliseen tapaan monitieteinen, mutta ennen kaikkea yhteiskuntatieteellinen. Tulkitsen siis historiallisia tapahtumia yhteiskuntatieteellisestä viitekehuksesta käsin. Tuo laaja viitekehys on norjalaisen Terje Tvedtin muotoilema kehitysavun järjestelmäteoria, jota valotan hieman myöhemmin. Pyrin löytämään vastauksia kysymyksiin: Millaista kehitysmäihin suuntautunutta toimintaa HYY:ssä on tehty? Miten ja ketkä sitä ovat tehneet? Mitkä historialliset kontekstit siihen ovat vaikuttaneet? Millainen HYY:n suhde valtiovaltaan ja maan viralliseen kehitysyhteistyöhön on ollut aikojen saatossa? Entä

⁵ HYY:llä oli 1998–2000 kehitysyhteistyöhanke kenialaisen Green Belt Movementin kanssa, jonka johtohahmo Wangaari Maathai sai Nobelin palkinnon vuonna 2005.

⁶ HYY:n strategia 2005 <http://www.Hyy.helsinki.fi/suomi/81/doc/250/>

millaiset suhteet ovat olleet muuhun kansalaisjärjestökenttään? Laajempaan kysymyksenä ovat siis; Miten Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyö on muotoutunut osana suomalaista kehitysyhteistyön historiaa? Millaisia painotuksia yhteistyössä on ollut ja miten kulloinenkin konteksti on sitä muovannut?

Menetelmällisesti tämä on tarkoittanut paitsi perinteistä historian tutkimusta arkistolähteiden parissa myös niiden tulkitsemista yhteiskuntatieteellisistä lähtökohdista. Vaikuttavia taustatekijöitä ovat olleet kehitysajattelu tutkittavana aikakautena, kehitysyhteistyön historialliset tulkintakehikot ja Suomen virallisen kehitysyhteistyön kehittyminen sekä opiskelijamaailmaa muovanneet aatteet ja suuntauksat. Miten siis yhteiskunnalliset tapahtumat ja aatteet vaikuttivat HYY:n toimiin ja suhteisiin muuhun kehitysyhteistyötä tekevään kenttään? Oman lisänsä HYY:n yhteiskunnalliseen tarkasteluun on tuonut sen järjestö rakenne ja yliopiston rooli virkamiehiä kouluttavana instituutiona. Käsittelem järjestrakennetta luvussa 2.

Käytetyt lähteet

Historialliseen tutkimukseen kuuluu tärkeänä osana lähteiden kriittinen arviointi. Miten sijoittaa lähteet kontekstiinsa? Onko tekstin kirjoittajalla ollut ulkoisia vaikuttimia? Miksi toiset asiat korostuu toisten kustannuksella? Suurimman osan omista lähteistäni ovat muodostaneet erilaiset pöytäkirjat ja vuosikertomukset HYY:n toiminnasta. Nämä ovat virallisia dokumentteja, ja usein hyvin toteavia luonteeltaan. Ongelmaksi on voinut muodostua niiden ohuus. Se, että ne eivät itsestään selvän lisäksi kerro juuri mitään esillä olevien asioiden taustoista. Olen pyrkinyt välttämään tätä yhdistämällä aineistossani aikalaiskertomuksia eri kirjallisista lähteistä kuin eri osapuolten valmistamia dokumentteja. Toisaalta historiankirjoitukseni pyrkii olemaan yleispätevä kuvaus pitkästä ajan jaksosta, eikä näin edes pysty syväluotaamaan yksittäisten tapahtumien taustoihin. Enemmänkin rinnalla on kulkenut laajempi ymmärrys asiayhteyksistä ja tapahtumakaarista. Oma tulkintaani olen pyrkinyt vahvistamaan keskustelemalla joidenkin aikalaistoimijoiden kanssa sekä vertaamaan niitä muihin ajankohdista tehtyihin tulkintoihin.

Arkistomateriaalit ovat olleet hyvin epätasaisia, toisilta vuosilta on tietoa löytynyt huomattavasti enemmän kuin toisilta. Osa dokumenteista, joihin lähteissä viitataan, on hävinnyt. Toimintakertomukset ovat olleet toimijoiden itsensä tuottamia, ja kritiikittömiä esityksiä toiminnasta. Myös joihinkin aikakausiin on löytynyt paljon muuta kirjallista materiaalia, joka on voinut vaikuttaa sen voimallisuuteen tässä esityksessä. Edustajiston pöytäkirjojen osalta, niiden keskustelupöytäkirjojen puhtaaksikirjoittamisesta luopuminen vuoden 1977 aikana, on tarkoittanut sitä, että jotkin hedelmälliset keskustelut sen jälkeiseltä ajalta on saattanut jäädä kuulematta. Näin, koska useiden nauhojen kuuntelu olisi työergonomisesti ollut mahdottomuus. Aika on ollut, kuten varmasti suurimmassa osassa pro gradu -töistä, vaikuttava tekijä. Arkistolähteisiin pohjaava tutkimus vie paljon aikaa, ja sovittaessani työmäärääni tutkimuksen suhteellisiin mittoihin, olen joutunut jättämään esimerkiksi eri järjestöjen arkistoihin kuin myös Suomen virallisen kehityspolitiikan taustoihin tutustumisen työni ulkopuolelle. Tämä erityisesti siksi, että runsaan viidenkymmenen vuoden aikahaarukalla erilaista historiallista materiaalia on paljon. Toivon kuitenkin, että voin välittää lukijalle ensinnäkin todenmukaisen kuvan niistä painotuksista, joita HYY:n kehitysyhteistyön historiassa on esiintynyt eri aikakausina sekä joistakin yksittäisistä tapahtumista niiden aikakausien sisällä. Ja toiseksi esittää kuvauksen siitä yhteiskuntahistoriallisesta todellisuudesta, jossa nykyisen kaltainen kehitysapujärjestelmä syntyi Suomessa ja miten HYY kiinnittyi osaltaan siihen.

Aiempi tutkimus ja aikalaiskontekstit

Helsingin Yliopistosta ja sen ylioppilaskunnasta ovat tehneet merkittävää tutkimusta muun muassa Matti Klinge sekä Laura Kolbe. Kolben laajat teokset HYY:n historiasta vuosilta 1944 - 1990 ovat toimineet paitsi taustoittavana, osin myös lähdeteoksinani. Kolbe käsittelee teoksissaan osin myös HYY:n kehityskaasuhteita, mutta hänen lähtökohtansa sekä tutkimuksen keskiö ovat muualla. Täten koen, että myös oma, alkuperäislähteisiin nojautuva, tutkimukseni on aiheellinen niiden vuosien osalta. Lisäksi HYY:n alaisista järjestöistä ja osakunnista on tehty lukuisia tutkimuksia ja pro gradu -tutkielmia. 1960-lukulaisia kehityskaaorientoituneita liikkeitä on tutkittu myös verrattain paljon (Kristiina Hallman Sadankomiteasta, Risto Ahosen pro gradu työ Teiniliiton taksvärkeistä) myös lukuisia

aikalaiskuvauksia (esimerkiksi Johan von Bonsdorffin Kun vanha vallattiin) ja ajan liikehdintää ja radikalismia kuvaavaa tutkimusta ovat tehneet muun muassa Ilmonen ja Siisäinen (Uudet ja Vanhat liikkeet). Vähemmän on tutkittu kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyötä 1980-luvulla, poikkeuksena Kepan historia. Saana Halinen on tutkinut pro gradussaan kehitysmaakaupan kehitystä Suomessa 1970-luvulta lähtien ja käsittelee myös työni kannalta merkittävää opiskelijoiden Afrikan Tähti- hanketta. Nykyiset kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön tutkimukset ovat yleensä arviointeja yksittäisistä hankkeista tai tiedotustoimintaan suuntaavia asennetutkimuksia. Suomen virallista kehitysmaapolitiikan ja -suhteiden historiaa on tutkittu jonkin verran eri aikakausina, muun muassa Tuomi (toim.) 1976, Remes (pro gradu työ 2000). Nykyisen kehitysmaapolitiikan tutkimusta ovat tehneet muun muassa Juhani Koponen ja Lauri Siitonen.

Tutkijanrooli

Tämän tutkimuksen lähtökohtana on ollut halu ymmärtää ja selittää opiskelijoiden kehitysyhteistyön historiallista kehitystä, siihen vaikuttaneita tapahtumia ja motiiveja. Se on tehty käsittelemällä Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan kehitysmaasuhteiden ja -yhteistyön historiaa. Valinnan pohjalla on omakohtainen kokemus toiminnasta järjestössä ja se etten mitenkään olisi tämän työn puitteissa pystynyt sisällyttämään kaikkia ylioppilaskuntia tai opiskelijajärjestöjä tähän. Uskon myös, että HYY:n kehitysyhteistyön historia voidaan jossain määrin nähdä kuvastavan myös laajemmin opiskelijoiden kehitysyhteistyön muotoutumista. Omakohtainen kokemukseni on tehnyt tutkijan roolistani kaksijakoisen, olen toisaalta sisällä ja toisaalta ulkopuolinen. Ulkopuolisuuden rooliani olen pyrkinyt korostamaan sillä, etten ole enää aktiivisesti ollut mukana toiminnassa. Uskon, että mukana olo on antanut minulle enemmänkin lisäperspektiiviä myös tutkimuksen tekemiseen kuin vaarantanut sen objektiivisuuden. Lisäksi tulkintojani on vahvasti ohjannut Tvedtin kehitysapujärjestelmän viitekehys, jonka olen valinnut teoreettiseksi pohjakseni. Tuon valinnan kautta olen kiinnittänyt kehityskriittiseen tutkimuksen perinteeseen. Ymmärrän tässä kritiikin muun muassa Gilbert Ristin tapaan, sen kantalaisessa muodossa vapaana ja julkisena asiantarkasteluna, enkä

asiantilan epäedullisena arvottamisena⁷. Se on ollut myös koko tutkimukseni tarkoitus. Johtopäätöksissä esitän omia tulkintojani sekä mahdollisia tulevaisuuden skenaarioita, joihin omat henkilökohtaiset kokemukseni ovat varmasti myös vaikuttaneet. Koen, että tämän tutkimuksen tekijänä minulla on siihen oikeus ja parhaimmillaan se voi lisätä sisäistä ja ulkoista arvovapaata keskustelua kansalaisjärjestöjen roolista suomalaisessa kehitysyhteistyössä.

Kiinnostuin itse aihepiiristä ymmärtäessäni, että olin itse ollut mukana HYY:n kehitysyhteistyötoiminnassa useita vuosia tietämättä mitä edes 1990-luvun alkupuolella asian tiimoilta ylioppilaskunnassa oli tehty. Vaikka en historiaa ole päätoimisesti opiskellut koskaan, olen aina ollut vakaasti sitä mieltä että ymmärtääksemme nykyistä ja luodessamme tulevaisuuden tavoitteita, meidän täytyy ensin tietää mitä aiemmin on tapahtunut ja mitä on tehty. Olen toisaalla tässä työssä käsitellyt toimijoiden vaihtuvuuden ongelmaa opiskelijajärjestöjen toiminnassa. Toiminnan lisäksi sillä on suuri vaikutus järjestön institutionaaliseen muistiin. Tästä syystä koin erityisen tärkeäksi tehdä kirjallinen selvitys ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön vaiheista. Parhaimmillaan se voi motivoida ja antaa merkityksiä nykyisessä ja tulevassa toiminnassa mukana olijoille.

⁷ Rist, 3

1 Teorettinen viitekehys

Kehitysmaatutkimus on luonteeltaan monitieteistä, oma tutkimukseni sijoittuu yhteiskuntatieteiden ja historian tutkimuksen välimaastoon. Työni historiallista osuutta olen lähestynyt osaksi historian tutkimuksen lähtökohdista, asettaen kuitenkin tutkimuskysymykseni nykypäivän yhteiskuntatieteelliseen viitekehykseen (Tvedtin kehitysapujärjestelmä). Työn historiallinen osuus on osin kuvailevaa, palvellessen sen informatiivista (ensimmäinen kattava historiikki HYY:n kehitysmaasuhteista) ja kerronnallista (aikajänne ulottuu nykypäivään) tarkoitusta, sekä osin tapahtumien tulkintaa niiden yhteiskunnallisesta viitekehyksestä käsin. Tällöin teoreettisen tarkastelun pohjana ovat kansalaisyhteiskunnan ja -järjestöjen suhde valtioon, sekä niiden väliset suhteet. Tätä konstruktiota kuvaamaan olen valinnut Tvedtin kehitysapujärjestelmäteorian, jonka kautta voidaan selittää niiden usein hyvin yhteneväisiä tavoitteita ja diskurssia. Tvedtille kysymys on järjestelmän piilotetuista valtarakenteista, jotka tulee paljastaa. Toisaalta vallan ja poliittisen päätöksenteon muotoutumista yhteiskunnassa voidaan ajatella Antonio Gramscin tavoin kansalaisyhteiskuntana, jossa ”voidaan harjoittaa antihegemonista toimintaa ja jossa on mahdollista muodostaa vastarintaa vallanpitäjille.”⁸

1.1. Kehitysyhteistyö, kansalaisjärjestö ja valtio

Kansalaisjärjestöjen ja valtion merkitystä kehitykselle on problematisoitu pitkään. Myös kansalaisyhteiskunnan ja valtion keskinäinen suhde, kansalaisjärjestöjen suhde kehitysmaavaltioon tai kansainvälisiin donoreihin, tai etelän ja pohjoisen kansalaisjärjestöjen kumppanuus ovat olleet kehitysdiskurssin keskiössä viimeisen vuosikymmenen ajan. Teoreettiset tutkimukset ovat tukeneet niin valtiojohtoista kehitystä, kuin demokratian ja kansalaisyhteiskunnan roolia kehityksen edellytyksinä, viime aikoina laajan kansalaisjärjestökritiikin jälkeen on pohdittu kansalaisjärjestöjen erilaisia rooleja kehitykselle.

⁸ Hakkarainen & Kontinen 2007, 311

Historiallisessa tarkastelussa kysymyksiksi nousevat: Miten kansalaisjärjestöt ovat tulleet mukaan kehitysyhteistyöhön? Miten niiden rooli on aikojen saatossa muovautunut? Millaisia merkityksiä tämä on luonut järjestöille? Mitkä ovat olleet ne reunaehdot ja motivaatiot millä kansalaisjärjestöt ovat toimineet?

Vaikka tutkimukseni keskittyy yhden suomalaisen, omalaatuisen kansalaisjärjestön, ylioppilaskunnan, historian tutkimukseen siltä osin kun se kuvastaa kehitysmaasuhteiden kehitystä, on sen kehitysyhteistyötoiminnan mittakaava merkittävä. Historiallisesti ylioppilaat olivat etujoukkoa suomalaisessa kehitysavussa, nykyisinkin ylioppilaskunnalla on yksi suuri hanke Sambiassa ja toinen suunnitteilla. Suomalaisessa kansalaisjärjestökentässä se sijoittuu niin sanottuihin suuriin järjestöihin yli 30 000 jäsenellään, ja ulkoasiainministeriön hankehallinnossa suurten hankkeiden pyörittäjiin. HYY:n nykyinen rooli kansalaisjärjestönä, nimenomaan kehitysyhteistyötoiminnassa, velvoittaa sitä myös kriittisesti tarkastelemaan omaa toimintaansa.

1.1.1 Kansalaisyhteiskunnan määritelmiä

Kansalaisyhteiskunnan käsitteellä on pitkä historia, joka juontaa alkuna antiikin Kreikkaan. Sen sisällöstä ja merkityksestä on historiallisesti ollut monta tulkintaa. Tähän tutkimukseen liittyen olennaista on miten kansalaisyhteiskuntaa on käsitteellistetty suhteessa kehitykseen. Tällöin kansalaisyhteiskunnan käsitettä voidaan lähestyä ainakin kahdesta eri näkemyksestä, joita Howell ja Pearce nimittävät valtavirta- ja vaihtoehtoajattelutavoiksi. Niitä erottaa suhtautuminen kapitalistiseen talousjärjestelmään ja toimijuuteen.

Valtavirta-ajattelu näkemys kansalaisyhteiskunnasta yhteiskunnallisena tilana pohjaa Alexis de Toquevillen assosionalismiin, joka määrittää kansalaisyhteiskunnan valtion ja yksilön väliseksi yhdistysten tilaksi, jossa yksilön intressit kohtaavat yhteisen hyvän tavoittelun. Valtavirtanäkemyksen mukaan toimijuus on yksilön toimijuutta yhteisiin sopimuksiin pohjaavassa yhteiskunnassa, jossa yksilöt toimivat erilaisissa yhdistyksissä ja järjestöissä. Kehityspolitiikassa tämä on merkinnyt nimenomaan järjestöjen tukemista kansalaisyhteiskunnan vahvistamismuotona. Toinen ajattelun perinne, vaihtoehtoinen ajattelu, pohjaa Hegel, Marxin ja Gramscin

näkemyksiin kansalaisyhteiskunnasta korostaen kansalaisyhteiskuntaa tilana jossa neuvotellaan valtasuhteista ja jossa asioiden tilaan voidaan vaikuttaa. Tämä suuntaus painottaa kollektiivista toimijuutta, ja näkee kansalaisyhteiskunnan ristiriitojen ja erilaisten hegemonia pyrkimysten tilana, jossa taistellaan vallasta. Tämä näkemys onkin usein kriittisten vaihtoehtoliikkeiden suosima käsitys.⁹ Erityisesti kriittiseen ajatteluun on myös vaikuttanut Jurgen Habermas, joka kehitti gramscilaista näkemystä eteenpäin ja määritteli kansalaisyhteiskunnan julkiseksi tilaksi, jossa käydään rationaalista ja arvovapaata keskustelua. Se voi parhaimmillaan olla keskusteleva demokratia, edustuksellisen ohella.¹⁰ Viime aikoina on käytetty usein termiä globaali kansalaisyhteiskunta, jolla viitataan yksittäistä yhteiskuntaa ja valtiota laajempaan, globaaliin toimintakenttään. Tällöin puhutaan sekä tilasta että toimijasta. Myös tämän käsitteen määrittelystä kiistellään, mutta sen sisältöön olennaisesti kuuluvat kansainväliset kampanjat ja tapaamiset (esimerkiksi Maailman sosiaalifoorumi), erilaiset painostusryhmät sekä rajat ylittävä yhteistyö yhteisten päämäärien hyväksi.¹¹

1960-luvulla alkanut kansalaisten kollektiivinen liikehdintä murensi pohjaa staattisilta kansalaisyhteiskuntakäsityksiltä. Erityisesti opiskelijamaailmassa suosituksi nousi Herbert Marcusen kansalaisyhteiskunnan teoriointi.¹² Marcusen, sekä muiden yhteiskuntakriittisen niin sanotun Frankfurtin koulukunnan edustajien kuten Horkheimerin ja Adornon, huolena oli massakonsumerismin luoma arvotyhjiö yhteiskunnassa sekä massakulttuurin ja byrokratian luoma hegemonia, joka imee itseensä kaikki erilaiset näkökannat, hävittäen Gramscin ja Habermasin edustaman moniarvoisen, keskustelevan ja ”taistelevan” julkisen tilan. Marcuse näki opiskelijat, naiset ja muut marginaaliryhmät yhteiskunnan emansipatorisina voimina, jotka tuovat kriittiset näkökulmat keskusteluun ja säilyttävät kansalaisyhteiskunnan moniarvoisena tilana.¹³

1990-luvun alun kehitysdiskurssissa kansalaisyhteiskunnassa nähtiin vastaus haasteisiin ja kehityksen ongelmiin. Kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen tuki

⁹ Hakkarainen & Kontinen, 310

¹⁰ Ibid, 312

¹¹ Ibid, 315

¹² Ehrenberg, 207

¹³ Ibid, 212 -214

demokratiaa ja ruohonjuuritason kehitystä, juuri niitä maaseudun köyhiä jotka olivat olleet kehitysyhteistyön kohteena jo 1970-luvulla. Kansalaisyhteiskunta määriteltiin ei-valtiolliseksi, voittoa tavoittelemattomaksi, kolmannen sektorin toimijaksi, jonka perusideaan kuului ajatus yksilön vapaaehtoisesta toiminnasta yhteisen hyvän puolesta.¹⁴

Kansalaisyhteiskunnan merkityksen kasvun myötä, kehitystutkimuksessa on alettu myös kritisoimaan sen liian yksinkertaistavaa ja ohutta tulkintaa. Merkittävää tutkimusta kehityksen ja kansalaisyhteiskunnan suhteesta sekä koko käsitteen hegemonisesta normatiivisuudesta nykyisessä kehityspolitiikassa on tehnyt muun muassa Jude Howell ja Jenny Pearce (2002). Heidän mukaansa kansalaisyhteiskunta on käsitteenä länsimaisen tieteen, kulttuurin ja historian tuote, joka näyttäytyy ikään kuin luonnollisena yksikkönä. Kuitenkin erilaisten yhteiskuntien määräävät piirteet ja sidokset voivat olla hyvin erilaisia ja pohjata erilaisille logiikoille ja suhteille. Howell ja Pearce näkevät kuitenkin kansalaisyhteiskunta käsitteellä mahdollisuuksia, silloin kun se ymmärretään ihmisten sosiaalisen elämän tilana, joka uusintaa ja haastaa valtasuhteita, ei ole ennalta määritelty eikä määritä mitään ennalta sekä luo intellektuaalisia ja poliittisia avauksia.¹⁵ Heidän näkemyksensä jatkaa gramscilaista ajatusta kansalaisyhteiskunnasta hegemonian ja vastakulttuurin välisenä neuvottelutilana.

David Lewis (2002) on pohtinut kansalaisyhteiskunnan käsitettä sen hyödyllisyyden kannalta. Hän päätyy siihen, että käsite voi olla hyödyllinen analyttisessä tarkastelussa ('useful to think with') mutta ei niinkään politiikan luomisen kannalta ('useful to act with'). Lewis käsittelee kansalaisyhteiskunta käsitettä suhteessa kehityspolitiikkaan ja yhteistyöhön sekä lähinnä Etelän kansalaisyhteiskuntien analysointiin, mutta hänen määrittelynsä voidaan ulottaa koskemaan analyttisen tarkastelun pohjana myös länsimaisia yhteiskuntia. Lewisin mukaan analyttisessä tarkastelussa kansalaisyhteiskunnan käsite on hyödyllinen, koska se auttaa ymmärtämään käsitteiden, ideologioiden ja kehityspolitiikan välistä suhdetta.¹⁶

¹⁴ Hakkarainen & Kontinen, 308

¹⁵ Howell ja Pearce, 3

¹⁶ Lewis, 570

Lähestyn tässä suomalaista kansalaisyhteiskuntaa gramscilaisena kulttuurin ja vastakulttuurin välisenä tilana, jossa hegemoniaa kyseenalaistetaan. Erityisesti kehityspolitiikassa, jossa kansalaisjärjestöillä on ollut voimakas rooli läpi vuosikymmenien, on kansalaisyhteiskunta luonut olennaisen keskustelufoorumin, jossa olemassa olevia rakenteita on kyseenalaistettu. Toisaalta ristiriidat ja muutokset eivät ole olleet vallankumouksen siemeniä vaan suomalaisen poliittisen elämän konsensuspyrkimystä noudattavia. Tämän mukaan siis valtion virallinen kehityspolitiikka on pohjannut valtavirtaiseen käsitykseen kansalaisyhteiskunnasta Alexis de Toquevillen ajatuslinjoja noudattaen, kun taas kansalaisjärjestöt ovat tukeutuneet gramscilaiseen vaihtoehtoiseen näkemykseen kansalaisyhteiskunnasta. Valtiollisessa kehityspolitiikassa järjestöjen tarkoituksena oli alkuun - ja on yhä - kansalaisten kansainvälisyyskasvatus ja omakohtaisten kokemusten tarjoaminen, sekä etelän kansalaisyhteiskuntien vahvistaminen ja vaikuttaminen demokratiakehitykseen. Valtion taholta järjestöt näyttäytyvät kansalaisten positiivisena aktiivisuutena, jota valtiovalta pyrkii tukemaan, mutta jolla ei virallisessa politiikassa ole sijaa. Kansalaisjärjestöille vaikutusvalta tai ainakin pyrkimys vaikuttaa valtion politiikkaan on olennainen osa kansalaisyhteiskunta näkemystä, jossa vallasta taistellaan. HYY tässä yhteydessä on ollut paitsi tuon kansalaisyhteiskunnan osa myös oma näyttämönsä, jossa vastapuolet ovat kiistelleet, erityisen hyvin se näkyy esimerkiksi HYY:n edustajiston keskustelupöytäkirjoissa 1960-luvun lopulla. Riippuen kulloinkin vallalla olevasta poliittisesta painotuksesta, HYY on osallistunut kansalaisyhteiskunnan keskusteluun joko valtavirran tai vastavoiman puolella, useimmiten kuitenkin kompromissien tuloksena.

1.1.2 Kehitysapujärjestelmä

”Structural, institutional history has to be combined with an analysis of the concrete historical process of how the system produces and reproduces particular relations and practices.”¹⁷

Tvedtin (1998) mukaan kehitysavun kanavointia kansalaisjärjestöjen kautta pitäisi tarkastella erityisenä ja uudenaikaisena kansainvälisenä järjestelmänä, joka heijastaa

¹⁷ Tvedt 2000, 374

globaaleja valtasuhteita sekä jatkuvasti kehittää ja kehystää maakohtaisia kansalaisjärjestö – valtio -järjestelmiä ja kansallisia organisaatorakenteita kansainvälisellä tasolla.¹⁸ Teorian pohjalla on universalistinen näkemys, joka ”epistemologisena strategiana tarkoittaa yhtäläisyyksien ja erojen löytämistä verrannollisissa käsitteissä ja tavoissa (practices) sekä konseptuaalisena ja analyyttisena lähestymistapana ymmärtää että analysointi on myös vallankäytön muoto”. Kansalaisjärjestöjen tutkimuksen tulisi pystyä ”analyttisesti yhdistämään kansalaisjärjestöjen homo- ja heterogeenisyys, poliittiset roolit ja potentiaalinen agentti/rakenne lähtökohdista, ja pystyä tunnistamaan systemaattiset konfliktit ja valtasuhteet järjestelmän sisällä.”¹⁹

Tvedin lähestymistapa on siis järjestelmän tutkimuksessa, jolla pyritään pääsemään ohi normatiivisen kansalaisjärjestökäsityksen tutkimaan järjestelmän sisäisiä ja ulkoisia valtasuhteita, sekä niitä uusintavia mekanismeja. Olennainen osa kansainvälistä apujärjestelmää on niin sanottu DOSTANGO-käsite; Tvedtin mukaan järjestelmän osasia ovat avunantajavaltiot (Donor STate) ja kansalaisjärjestöt (NGO), jotka yhteisen kielen (NGO-speak, strategic communication regime) avulla luovat yhteisiä merkityksiä ja tavoitteita uusintaen yhteistä arvomaailmaa. Erilaiset rahavirtojen muodot (avun modaliteetit) sekä jatkuva henkilövaihto valtion hallinnon kansalaisjärjestösegmentin ja kansalaisjärjestöjen johtoportaan välillä tukevat järjestelmän sisäistä koherenssia. Kansalaisjärjestöt eivät ole erillään tai ulkopuolella tässä systeemissä, vaan sitä tuottavana tekijänä (actor) järjestelmän sisällä. Yhteisen kielen ja henkilöstön lisäksi yhtenevät näkemykset kansalaisjärjestöjen roolista ja toiminnasta kehitysyhteistyössä luovat järjestelmän kehikon. ”Jäsenet integroidaan järjestelmään diskursiivisesti yhteisten arvojen avulla”²⁰. Tässä globaalissa järjestelmässä on Tvedtin mukaan erilaisia maakohtaisia alajärjestelmiä, jotka määräytyvät rahoituksen reunaehtojen mukaan. Kun kansalaisjärjestö saa rahoituksen se on järjestelmässä ”sisällä” ja alkaa uusintaa sitä toteuttamalla yhteisesti sovittua projektia, yhteisten päämäärien saavuttamiseksi, yhteisesti sovitulla tavalla, ja raportoimalla siitä yhteisellä kielellä.²¹ Symbolinen järjestys rakentuu hyvä kehitys – paha kehitys -akselin ympärille, jossa kansalaisjärjestöt

¹⁸ Tvedt 2002, 367

¹⁹ Ibid, 366 (kirjoittajan suomennokset)

²⁰ Ibid, 369

²¹ Ibid

edustavat hyvää kehitystä. Tämän mielikuvan ylläpitäminen on erityisen tarpeellista koska järjestelmä pohjaa ”lahjarahaan” (Suomen tapauksessa yhteisiin verovaroihin).

Esimerkkinä Tvedt käyttää norjalaista ”kansallista” apujärjestelmää, joka on oma kulttuurihistoriallinen tuotteensa. Se rinnastuu hyvin pitkälle laajempaan skandinaaviseen apujärjestelmään, jonka osana Suomikin voidaan - tai ainakin halutaan - nähdä. Tämän alajärjestelmän tunnuksen omaisia piirteitä ovat sosiaalidemokraattisen yhteiskunnan tuomat arvot, pyyteetön lähimmäisen auttaminen ohjaavana motivaationa, avun sitomattomuus (erityisesti Suomen kehityspolitiikan muotoutumisen kaudella 1960 - 72) sekä vähäiset poliittiset intressit kehityksessä.

Tarkastellessa suomalaisen apujärjestelmän nykyistä rakennetta Tvedtin teoreettinen kehikko näyttää hyvinkin paikkansa pitävältä. Esimerkiksi kansalaisjärjestökentän ja ulkoasianministeriön käyttämä kieli ja termit ovat erilaisissa lausunnoissa hyvinkin yhdenmukaisia. Puhutaan johdonmukaisuudesta, vuosituhattavoitteista, avun tehokkuudesta, Rooman deklaraatiosta - sanat ja merkitykset ovat täysin outoja asiaan vihkiytymättömille. Yhteistä järjestelmää tukee Tvedtin mukaan paitsi henkilövaihto myös yhteiset konferenssit ja tapahtumat. Tässä tulee mukaan pienen maan merkitys. Alalla työskenteleviä on vähän, ihmiset integroidaan järjestelmään konferenssien myötä erilaisten kansalaisjärjestöjen edustajina - joissa he sitten myöhemmin työskentelevät ja siirtyvät paitsi ministeriöön, ministeriön kautta haettaviin töihin kansainvälisissä organisaatioissa (lähinnä YK:n eri ohjelmat). Yhteistä järjestelmää vahvistaa edelleen ulkoasianministeriön kahdeksan kumppanijärjestöä. Myös konsensus-keskeinen poliittinen ilmapiiri tukee Suomessa tätä yhteistä järjestelmää. Valtio pyrkii integroimaan kansalaisjärjestöt päätöksentekoon, kansalaisjärjestöt puhuvat vaikuttamisesta valtion suuntaan. Kuitenkin esimerkiksi kehityspoliittiset ohjelmat valmistellaan virkamiestyönä ja kansalaisjärjestöillä on mahdollisuus kommentoida niitä usein vasta jälkikäteen. Viimeaikoina ulkoministeriö on pyrkinyt huomioimaan paremmin myös kansalaisyhteiskunnan kannanotot, ja vuoden 2004 ohjelmasta käytiin esimerkiksi laaja internet-keskustelu. Koväänisin kritiikki kansalaisjärjestöjen taholta on viime vuosina kohdistunut kehitysapumäärärahoihin, niiden kansalaisjärjestöosuuden liian koviin kriteereihin ja jossain määrin kehityspolitiikan johdonmukaisuuden

puutteeseen. Myös Tvedt myöntää, ettei konsensus ole konfliktivapaa ja sisältää erilaisia intressejä. Mutta kansalaisjärjestöjen tarkastelu tällä järjestelmätasolla, antaa mahdollisuuden huomioida apujärjestelmän valta-mekanismit keskittymällä resurssien liikkuvuuteen sekä diskurssin dominointiin²². Tämä tarkoittaa sitä että ”analysoitaessa kansalaisjärjestöä osana laajempaa vallan, luotettavuuden, imagon hallinnan ja organisaation jatkuvuuden kannalta täytyy kiinnittää huomiota tavallisiin *järjestelmämekanismeihin, organisaation omaan etuun sekä oligarkkisuuteen*”²³.

Miten tämä järjestelmä on historiallisesti rakentunut ja millaisessa roolissa HYY on ollut sen muotoutumisessa? Lähtökohtaisesti Suomea voidaan pitää skandinaavisen kehitysapujärjestelmän osana, jota ohjaa pitkälle samat reunaehdot (katso yllä). Kuitenkin tässä yhteydessä on huomautettava, että Suomen virallisesta kehityspolitiikasta puhuttaessa sen rinnasteisuus muihin Pohjoismaihin on hyvin kyseenalainen. Lauri Siitonen on käsitellyt teoksessaan Aid and Identity Policy suomalaisen kehityspolitiikan omalinjaisuutta pienten avunantajavaltioiden kategoriassa ja erityisesti pohjoismaisessa viitekehyksessä²⁴. Näkyvin poikkeama Suomen kehityspolitiikassa verrattuna muihin Pohjoismaihin on huomattavasti pienemmät määrärahat ja yhteisten tavoitteiden saavuttamattomuus sekä myöhemmin alkanut institutionalisoituminen. Arvopohja myös suomalaisessa järjestelmässä on yhteneväinen ja käytännöt ja kohteet kansalaisjärjestötoiminnassa omaksuttiin pohjoismaisilta naapureilta. Suomi osana Skandinaavista apujärjestelmää onkin enemmän totta kansalaisjärjestö kuin valtion tasolla. Tässä työssä käsitelen erityisesti kotimaisen järjestelmän sisäisiä valtamekanismeja, valtion suhdetta kansalaisjärjestöihin sekä valtasuhteita uusintavia mekanismeja. Olennaisena osana tähän liittyvät käsitykset kansalaisyhteiskunnasta, sen merkityksestä ja niiden kehityksestä. Suomalaiseen kehitysapujärjestelmän kansalaisyhteiskuntaan kuuluvat myös yliopistot tulevia virkamiehiä ja kansalaisjärjestötoimijoita kasvattavana instituutiona. Tavoitteenani on kuvata sitä sosio-historiallista kontekstia, jossa suomalainen apuregiimi syntyi sekä sisäisen konsensuksen muotoutumista.

²² Ibid, 370

²³ Ibid, 371

²⁴ Siitonen 2005

Nykyään suurin osa suomalaisten kansalaisjärjestöjen tekemästä kehitysyhteistyöstä on valtion (suureksi) osaksi rahoittamaa, mikä tarkoittaa sitä että se on, automaattisesti (by default), myös valtion kehityspoliittisten linjausten ja päämäärien alaista ja sitä tukevaa. Kuten myös HYY:n 0,7 -työryhmän esityksessä edustajistolle todetaan ” Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan tekemää kehitysyhteistyötä toteutetaan Suomen kehityspoliittisen ohjelman periaatteita seuraten”. Esimerkiksi vielä kahdeksankymmentä luvulla tärkein HYY:n kehitysyhteistyötä ohjaava aate oli solidaarisuus, jonka kohteena olivat kehitysmallaiset opiskelijat. Vielä aiemmin, 1960-luvulla, valtio ei luonut minkäänlaista viitekehystä ylioppilasliikkeen toiminnalle vaan vaikutus oli päin vastaista, ylioppilasliikkeen aktiivit siirtyivät valtion kehitysyhteistyön vetäjiksi.

Muita oleellisia käsitteitä

Historiallisesti ajateltuna ylioppilasmaailmassa on ollut kaksi erilaista käsitystä missä määrin ylioppilaiden tulisi olla poliittisesti ja yhteiskunnallisesti aktiivisia ja missä määrin keskittyä vain omia etuja ajavaan työhön. Näitä kahta linjausta on kutsuttu *student-as-citizen* ja *student-as-such* näkemyksiksi. Perinteisesti Suomessa *student-as-such* näkemys oli valloillaan sotien jälkeen aina 1970-luvun alkuun asti, ja taas uudelleen 1990-luvun alkupuolelta. Näihin käsityksiin pohjaavat myös nykyiset pohdinnat HYY:n roolista toisaalta opiskelijoiden etujärjestönä ja toisaalta sen yhteiskunnallisesta roolista.²⁵

Poliittisuuteen ja erityisesti *student-as-citizen* ajatukseen liittyy käsitys *vasemmistolaisuudesta* työssäni. Tarkoitin sillä erityisesti 1960-luvulla alkanutta uusvasemmistolaisuutta, joka levisi opiskelijapiireihin, ja ennen kaikkea sen ideologista ajatusmaailmaa. Käytän käsitettä sen varsin laajassa aatteellisessa merkityksessä, joka sisältää solidaarisuuden, rauhan ja yhtäläisyyden pyrkimykset ja periaatteet, ja jotka innostivat opiskelijoita toimimaan 1960-luvulla. Tosin tuo ideologinen vasemmistolaisuus oli alkuunsa varsin pluralistista ja sallivaa. Vasta 1970-luvun vaihteessa vasemmistopiirit jakaantuivat äärilaidan maolaisiin, kommunisteihin ja taistolaisiin sekä maltillisempiin sosiaalidemokraatteihin.

²⁵ katso esimerkiksi HYY:n toimintakertomus 1999, 4

Solidaarisuus oli yleisesti käytössä ollut termi 1960- ja 1970-lukujen opiskelijaliikhehdinnässä ja toistuu aineistossani aina 1980-luvun lopulle asti. Solidaarisuustyö oli de facto kehitysyhteistyötä ja aineistossa näitä kahta käsitettä käytetään yhtä aikaa sekä päällekkäin, eroa käsitteiden sisällöille ei tehdä. Tutkimuksessa solidaarisuus-termillä viitataan yhteneväiseen ja tiiviiseen ryhmään, sekä ymmärretään avunanto ja myötätunnon kokeminen olennaiseksi osaksi solidaarisuutta. Ryhmässä vallitsee siis sisäinen solidaarisuus, mutta tärkeämpää on toiminta eli ulkoinen solidaarisuus. Teoreettinen tutkimus on käsitellyt solidaarisuutta ainakin neljässä eri kontekstissa: konkreettisten yhteisöjen, kokonaisten yhteisöjen, poliittisten liikkeiden ja koko ihmiskunnan solidaarisuutena. Tässä työssä käytän solidaarisuus-termiä sen kolmannessa kontekstissa, ja ymmärrän sen nimenomaan *poliittisena solidaarisuutena*, jolla on ideologinen pohja ja joka taistelee havaittua epäoikeudenmukaisuutta vastaan.²⁶ Anders Wildt on määritellyt yhdeksän ehtoa toiminnalle/toimijalle, jotta se olisi solidaarista. Henkilön täytyy tuntea sympatiaa (1), motiivien täytyy olla osin altruistisia (2), toiminta on auttamista ahdingosta (3) ja tuon ahdinko näyttäytyy moraalisenä ongelmana, se on luonteeltaan epäoikeudenmukainen (4). Lisäksi toimija kokee velvollisuutta toimia (5), mutta velvoite ei ole kohdistettu yksilöön(6) ja toiminnan/avun kohde on samaa mieltä toimijan kanssa (7), motivoitunut itsekin lieventämään ahdinkoaan (8) sekä toimisi vastaavassa tilanteessa samoin (9).²⁷ Tämä määrittely osuvan kohdalleen opiskelijoiden solidaarisuustoiminnassa, jossa esimerkiksi tuettiin sortohallituksia vastaan taistelevia itsenäisyysliikkeitä. Suomalaisten vapausliikkeille 1970-luvulla antamaa tukea tutkineet Lohikoski ja Tuomi (1976) määrittelivät ajan solidaarisuuden näin ”(se) merkitsee yhteisvastuullisuutta, keskinäistä avunantoa, myötämielisyyttä ja samalla kannalla olemista. – – yhteiskunnallisesti merkittävin osa solidaarisuustyöstä tapahtuu joukkojen ja järjestöjen toimesta. Tämänkaltainen solidaarisuus ei luonnollisestikaan tunne valtiollisia rajoja, vaan – – on merkinnyt kansainvälisyyden korostumista solidaarisuustyössä.”²⁸ Solidaarisuusaate olikin opiskelijoiden kehitysyhteistyön kantava voima 1970- ja 80-luvuilla.

²⁶ Helsingin tutkijacollegiumin Solidaarisuus luentosarjan ensimmäinen luento 17.10.2007 "Mitä on solidaarisuus?"

²⁷ Wildt, 217

²⁸ Lohikoski & Tuomi, 148 - 149

1.1.3 Kansalaisjärjestöt ja kehitysyhteistyö

Kehityskysymyksissä valtiojohtoinen kehitys ja infrastruktuurihankkeet olivat dominoivan kehitysparadigman ratkaisuja 'alikehityksen ongelmaan' YK:n ja Bretton Woods instituutioiden perustamisesta lähtien. 191960-luku oli YK:n kehityksen ensimmäinen vuosikymmen ja 1970-luku toinen. Kehityspolitiikka ja kehitysyhteistyö olivat valtiokeskeistä ja valtioiden välistä aina 1970-luvun lopulle asti. 1980-luvun alusta alkanut uusliberalistinen kausi kumosi tämän ja asetti valtiot kehityksen hidasteiksi. Nyt markkinoilla oli ratkaiseva rooli kehityksessä. Kansalaisjärjestöt olivat merkittäviä "apulaisia", jotka paikkasivat hallinnon vetäytymisen jättämiä aukkoja sosiaalsektorilla. Kansalaisjärjestöjen määrän huikkea kasvu, niin pohjoisessa kuin etelässä, 1980-luvun aikana edisti myös kansalaisyhteiskunnan tutkimusta.

Kansalaisjärjestöjen tutkimuksen ohuutta, sen teoreettista heikkoutta, kontekstualisoinnin puutetta sekä normatiivista latausta, on kritisoitu viime vuosina (Tvedt, Lewis, Pearce). Erityisesti tutkimuksen puutteena on ollut vallan, historian ja kontekstin merkityksen näkymättömyys kansalaisjärjestöjä arvioitaessa. Ne ovat usein näyttäneet tutkimuksessa ikään kuin homogeenisena yksikkönä, eivätkä "oman ympäristönsä sosiohistoriallisten olosuhteiden luomuksina"²⁹. Muun muassa Lewis & Opoku kaipaavat tutkimusta, joka yhdistää kansalaisjärjestöjen tutkimuksen sosiaalisena ilmiönä laajemman institutionaalisen ympäristön ja politiikan analyysiin ja tukeutuu voimakkaammin valtiotieteelliseen teoriakenttään.³⁰ Myös Pearce (2000) huomauttaa että globaalin valtajärjestelmän teoreettisen, poliittisen ja normatiivisen kritiikin puute kansalaisjärjestöjen keskuudessa on johtanut tilanteeseen (Pearce käyttää termiä tyhjiö, "vacuum"), jossa retorinen konsensus on mahdollista.³¹ Tvedtin mukaan tutkimuksen pitäisi enemmän keskittyä valtioiden, kansalaisjärjestöjen ja kansalaisjärjestötutkija-konsulttien välisiin yhteyksiin, verkostoihin ja alliansseihin. Tämä on osa Tvedtin (1998, 2002, 2006) laajempaa kansainvälisen apujärjestelmän tutkimusteoriaa, joka tarjoaa ei-normatiivisen

²⁹ Igoe & Kelsall 2005 lainaus Lewis & Opokun artikkelissa 2006, 670

³⁰ Ibid

³¹ Pearce, 18

lähestymistavan kansalaisjärjestökentän tutkimukseen. Se toimii myös tämän tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä.

Tässä työssä käytän kansalaisjärjestötermiä kuvaamaan nimenomaan kehitysyhteistyötä tekeviä kansalaisjärjestöjä (development NGOs) ellei muuta erikseen mainita. Kehitysyhteistyötä tekeviä kansalaisjärjestöjä on Suomessa alle 300 (Kepalla on noin 250 jäsentä), ja ne ovat erittäin heterogeeninen ryhmä. Mukaan mahtuu pieniä ystävyys- ja muita järjestöjä, kehitysmaakauppaa edistäviä järjestöjä kuin suuria ylioppilaskuntia. HYY kuuluu jäsenmäärältään suuriin (yli 30 000 jäsentä) kehitysyhteistyötä tekeviin järjestöihin. Lisäksi se vertautuu ulkoasiainministeriön kehitysrahoituksessa niin sanottujen suurten hankkeiden (yli 20 000 € järjestöihin).³² Tätä suurempia ovat vain kahdeksan niin sanottua ministeriön kumppanuusjärjestöä, joihin kuuluu sellaisia kansainvälisiä toimijoita kuten Suomen Punainen Risti, Suomen World Vision ja FIDA International. Kuitenkaan kehitysyhteistyö ei ole HYY:n pääasiallinen toimintakenttä eikä sille ole yhtään erillistä palkattua työntekijää. Kehitysyhteistyötä HYY:ssä tehdään käytännössä alle 20 hengen vapaaehtoisvoimin.

Kehitysyhteistyö käsitteenä esiintyy ensimmäisen kerran arkistolähteissäni vuoden 1968 kehitysapuseminaarien teksteissä. Siihen asti, ja sen jälkeenkin, kehitysapua käytettiin kuvaamaan toimia kehitysmaiden auttamisesta. Näitä molempia termejä esiintyy aikalaisteksteissä ristikkäin ja olen käyttänyt niitä yhteneväisesti lähteiden kanssa. Kehitysmaasuhteilla olen tarkoittanut muodostettua yhteyttä johonkin kehitysmaassa tai sieltä kotoisin olevaan toimijaan (esimerkiksi kehitysmaista olevien opiskelijadelegaatioiden vierailut ovat osa opiskelijajärjestöjen kehitysmaasuhteita). Kehitysyhteistyötä voidaan ajatella ainakin kolmesta eri näkökulmasta: valtioiden välisenä resurssien siirtona, suunniteltuna kehityshinterventiona ja käytännön resurssienjakotaisteluna³³. Tässä tutkimuksessa kehitysyhteistyön käsite, erityisesti kansalaisjärjestöjen ja HYY:n kehitysyhteistyönä, pitää sisällään sen nykyisen hankemuotoisen kehityshintervention kehitysyhteistyön sekä aiemman solidaarisuuden aatteeseen ja humanitääriin apuun perustuneet aputoimet. Toisin sanoen se sisältää kaiken avustustoiminnan

³² Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeet vuodelle 2007 monenneksiko suurin vuosi budjetti?

³³ Koponen & Seppänen, 337

ylioppilaskunnantaholta, jonka kohteena on ollut kehitysmaiksi aikanaan luokitellut valtiot tai niiden asukkaat.

1.2 Tutkimuksen taustaa - Suomen kehitysyhteistyön historiaa

Suomen kehitysyhteistyön määrärahoista yli kymmenen prosenttia suunnataan vuosittain kansalaisjärjestöjen kautta tehtävään kehitysyhteistyöhön ja ”hallituksen kehityspoliittisen ohjelman (2004) tavoitteena on kasvattaa järjestöjen kehitysyhteistyötuen osuutta 14 prosenttiin varsinaisesta kehitysyhteistyöstä vuoteen 2007 mennessä”³⁴. Suomalaisia kansalaisjärjestöjä rohkaistaan toimimaan yhteistyössä etelän järjestöjen kanssa köyhyyden vähentämiseksi sekä muiden YK:n vuosituhatjulistuksessa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Olennaiselta osalta kansalaisjärjestötuki vahvistaa myös suomalaista kansainvälisyyskasvatusta. Suomalaisista ylioppilaskunnista ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestötukea sai vuonna 2006 Helsingin, Turun, Tampereen ja Jyväskylän yliopistojen ylioppilaskunnat, Helsingin kauppakorkeakoulun ylioppilaskunta sekä Suomen ylioppilaskuntien liitto.

HYY on ollut yksi osa sitä suomalaista kenttää, joka toimii kehitysmaissa. Suhde tuohon kenttään, joka pitää sisällään niin valtion virallisen kehitysyhteistyön kuin järjestökentän toimijat, on ollut vuorovaikutteinen. Vaikuttamista on tapahtunut niin valtionhallinnosta järjestöihin, järjestöistä toisiin ja järjestöistä valtionhallintoon riippuen aiheesta ja aikakaudesta, toimijoiden välisistä suhteista ja poliittisista päätöksistä. Tässä kappaleessa avaan Tvedtin suomalaisen kehitysavun alajärjestelmän historiallista muotoutumista, jota vasten myös HYY:n kehitystä tulee tarkastella.

1.2.1 Suomen virallisten kehitysyhteistyön historiallinen muotoutuminen

Suomen virallinen kehitysyhteistyö alkoi suhteellisen myöhään verrattuna esimerkiksi muihin pohjoismaihin, joissa se tapahtui jo viisikymmenluvun alussa.

³⁴Lainaus valtion talousarviosta vuodelle 2007, kohdasta 24/30 Kansalaisjärjestötuesta noin puolet kanavoidaan 10 kumppanijärjestön kautta ja loput suunnataan muille kansalaisjärjestöille.

Sotien loputtua Suomi oli hajalla oleva maatalousvaltainen yhteiskunta, jonka rasitteena olivat jälleenrakennuskustannukset sekä sotakorvaukset. Suomi sai vielä vuonna 1955 EDRB:ltä (European Development and Reconstruction Bank, Maailmanpankin alainen) jälleenrakennuslainaa. Ensimmäisen kerran Suomi antoi osansa (0,02 % bkt:stä) kansainväliseen kehitysapuun vuonna 1961. Kehitysavun nettomaksaja, ainakin joidenkin laskelmien mukaan, Suomesta tuli kuitenkin vasta vuonna 1968, kun kehitysyhteistyöhön käytetyt määrärahat ylittivät kansainvälisiltä kehitysrahoituslaitoksilta saadut tuet.³⁵ YK:n alajärjestöjen kautta tapahtuvaan teknilliseen apuun Suomi oli osallistunut jo vuodesta 1956.³⁶

Yleisesti Suomen kehitysavun historia määritetään vuoteen 1965, jolloin Ulkoministeriön alaisuuteen perustettiin kehitysaputoimisto. Lauri Siitonen on teoksessaan *Aid and Identity Policy* käsitellyt mittavasti suomalaisen kehityspolitiikan syntyhistoriaa, sen vaiheita sekä integroitumista kansainväliseen kehitysregiimiin erityisesti kansallisen identiteettipolitiikan käsitteestä lähtien. Hänen mukaansa Suomen virallinen kehitysyhteistyö (Official Development Aid, ODA) jakaantuu kolmeen vaiheeseen: muotoutumiskauteen 1961–73, instituutioiden ja politiikan rakennuskauteen 1974–91, sekä kehityspolitiikan uudelleen muotoilun kauteen 1992–2000.³⁷ Tässä työssä tukeudun Juhani Koposen (2005) tulkintaan Suomen kehitysyhteistyön historiasta, jossa hän selittää virallisen kehitysyhteistyöpolitiikan ristiriitaisuutta ja ailahtelevaisuutta käsiteparin *developmentalism* - *instrumentalism* kautta. *Developmentalism*illa kuvataan sitä kehitysajattelun ja -diskurssin perinnettä, jonka ”ytimessä on uskomus, että yhteiskuntia voidaan ja pitää aktiivisesti ”kehittää” ja että se on ”moraalinen imperatiivi”. *Developmentalism*in ajatus on myös Tvedtin pohjoismaisen kehitysapujärjestelmän arvopohjalla, tosin hän ei itse käytä tätä termiä. *Instrumentalism*in käsitteellä tarkoitetaan kehitysavun käyttöä ensisijaisesti suomalaisten poliittisten ja taloudellisten intressien edistämiseen, sitä voisi kuvata myös poliittiseksi realismiksi. Näiden kahden vastakkaisen suuntauksen ristipaineessa on syntynyt suomalainen kehityspolitiikka.³⁸ Tämän tulkintakehikon kautta voidaan ymmärtää esimerkiksi se, miten vuonna 1974 Suomi sitoutui uudessa

³⁵ Artto, 14

³⁶ Kansainvälisen kehitysavun komitean mietintö 1963, 28

³⁷ Siitonen 2005, 328

³⁸ Koponen 2005 ”Oma suu ja pussin suu”

kehityspoliittisessa ohjelmassa uuden kansainvälisen talousjärjestyksen (uktj) periaatteisiin, toteuttaen yhtäaikaisesti kahdenvälistä kehitysyhteistyötä, jossa palaumaprosentti oli parhaimmillaan 80 % luokkaa³⁹.

Kehitysyhteistyön historian tarkastelussa Koposen historiallisten aikakausien jaottelu on hyvin samansuuntainen Siitosen jaottelun kanssa. Myös HYY:n kehitysyhteistyölle määrittelemäni historialliset kaudet ovat jakaantuvat suurin piirtein samoille aikajaksoille. Ensimmäinen murros ylioppilasmaailmassa tapahtui hieman aiemmin kuin virallisen kehityspoliitiikan suunnan muutos ja sen institutionaalinen alku on hieman aikaisempi. Toinen murroskausi tapahtuu samoihin aikoihin 1990-luvun alussa ja on osa silloin tapahtunutta laajempaa maailmanpoliittista muutosta. Koposen mukaan ensimmäinen kehityspoliittinen aikakausi on sen muodostumis-/kokeiluvaihe, jota kesti vuodesta 1965 vuoteen 1972. Ajan kehitysajattelun perustana olivat usko modernisaatioon ja YK-vetoisten kehitysstrategioiden merkitys. Valtiot olivat kehityksen agentteja ja avunsaajia. Kehityspoliittikka oli vielä lapsen kengissä, hyvin pienen virkamies- ja asiantuntijajoukon muotoilemaa ja sen tarkoituksena oli profiloida Suomi läntiseen maailmaan sekä tarjota suomalaisille (yksilöt ja yhtiöt) kansainvälistymismahdollisuuksia.⁴⁰ Käytännössä seurattiin muiden pohjoismaiden esimerkkiä ja tehtiin projekteja siellä missä niitä tarjoutui.⁴¹ Kansalaisjärjestöjen kasvanut aktiivisuus ja vankka kokemus antoivat niille varteenotettavan roolin vaikuttamistoimissa valtion hallintoon. Kansalaisyhteiskunnan ja valtion välisen vuorovaikutuksen merkityksen kannalta, ajan tärkeimmät kansalaisjärjestöjen tekemät aloitteet ulkoministeriölle olivat kysymys kansalaisjärjestöille suunnattavan projektirahoituksen vakinaistamisesta sekä kysymys valtion suhtautumisesta vapautusliikkeille annettavaan kehitysapuun.

Kehityspoliittikka oli sotien jälkeen ollut osa Suomen ulkopoliittikkaa, jonka ohjaavana periaatteena oli puolueettomuus (myöhemmin aktiivinen neutraalius). Siihen vedoten Suomi oli pidättäytynyt muun muassa 1960-luvun alkupuolella YK:n päätöslauselmasta, joka tuomitsi Etelä-Afrikan apartheid-politiikan sekä kieltäytynyt

³⁹ palaumaprosentilla tarkoitetaan kahdenvälisen avun (vientiluottojen) sitomista Suomesta tehtyihin hankintoihin. Tästä esimerkiksi Artto, 19

⁴⁰ Koponen

⁴¹ Artto

ottamatta kantaa Unkarin kuin Tšekkoslovakiankaan miehitykseen. Kysymys valtioiden suvereeniteetistä ja kotimaisesta puolueettomuuspolitiikasta nousi esiin 1970-luvun alussa, kun Suomen piti muodostaa kanta Afrikan vapautusliikkeille annettavasta tuesta. Vuosikymmenen vaihteeseen mennessä muut Pohjoismaat olivat antaneet virallisen tukensa useille afrikkalaisille vapautusliikkeille (muun muassa FRELIMO, PAIGC, MPLA). Myös useat suomalaiset kansalaisjärjestöt, SYL mukaan lukien, olivat tukeneet vapautusliikkeitä jo 1960-luvun lopulta lähtien. Pekka Peltola ja Iina Soiri ovat käsitelleet kattavasti kysymystä Suomen ja afrikkalaisten vapautusliikkeiden keskinäisistä suhteista sekä Suomen vaikutuksesta itsenäistymisprosesseihin.⁴² Heidän mukaansa suomalainen kansalaisyhteiskunta pystyi vaikuttamaan Suomen virallisen politiikan muotoutumiseen, koska se pystyi yhdistämään voimansa, mukana oli sekä poliittinen vasemmisto että oikeisto sekä epäpoliittiset ryhmittymät, kirkolliset järjestöt sekä epäpoliittiset kansalaisjärjestöt⁴³. Tätä yhteistyötä kuvastaa vuoden 1972 syksyllä Rauhanpuolustajien ulkoasiainministeriölle laatima kirjelmä, joka vaati että vapautusliikkeet otettaisiin mukaan Suomen kahdenvälisen avun piiriin. Sen allekirjoittivat paitsi suurimmat kansalaisjärjestöt myös kaikki poliittiset puolueet. Seuraavana vuonna ulkoasiainministeriö päätyikin puoltamaan vapautusliikkeiden humanitääristä avustamista ja siihen varattiin vuoden 1974 tulo- ja menoarviossa puoli miljoonaa markkaa.⁴⁴ Ristiriitaisuutta osoitti kuitenkin se, että samanaikaisesti Suomi ei katkaissut kaupallisia tai diplomaattisia suhteitaan Etelä-Afrikan rotusortohallitukseen.⁴⁵ Tosin Peltolan ja Soirin mukaan kansainvälispoliittisen mielipiteen kääntyminen kolonialismia vastaan sekä erityisesti molempien supervaltojen ja YK:n päätymisen puoltamaan kansojen itsemääräämisoikeutta, loivat myös Suomelle mahdollisuuden muuttaa suuntautumistaan⁴⁶. Huomattavasti epäpoliittisempi oli kysymys kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyölle suunnatusta tuesta, jossa jatkettiin pohjoismaisen viitekehyksen seuraamista ja ensimmäiset tuet siihen varattiin vuoden 1974 talousarviossa.

⁴² Pekka Peltola ja Iina Soiri: Finland and national liberation in Southern Africa 1999

⁴³ Ibid, 101

⁴⁴ Lohikoski & Tuomi 1976, s. 139 - 141

⁴⁵ Lohikoski & Tuomi 1976, 136 - 141

⁴⁶ Peltola & Soiri, 101

Toiseksi historialliseksi vaiheeksi Koponen määrittelee kansallisrealistisen vaiheen, joka kesti lähes 20 vuotta, vuoteen 1991. Kehitysajattelua muovasivat riippuvuusteorioiden ja kehitysyhteistyön tarkoituksena oli äärimmäisen köyhyyden vähentäminen, erityisesti maaseudun köyhät. Kansainvälinen vetovastuu siirtyi vähitellen YK:ta Maailmanpankille ja 1980-luvun alussa uusiksi teemoiksi nousivat tasa-arvo, ympäristö ja kestävä kehitys. Tänä aikana suomalainen kehityspolitiikka sai institutionaalisen muotonsa ja poliittiset käytäntönsä. Se myös nivoutui osaksi kansainvälistä järjestelmää viimeistään vuonna 1975 tullessaan OECD:n Kehitysapukomiteaa (Development Aid Committee, DAC). Developmentalismi näkyi erityisesti suomalaisen kehityspolitiikan retoriikassa ja vuoden 1974 periaateohjelmassa. Käytännössä kehitysavulla pönkitettiin usein suomalaista kansantaloutta ja yrityksiä, ja instrumentalismi jyräsi aatteen ja retoriikan yli. 1980-luku toi tullessaan monia uusia painotuksia ja käytäntöjä kotimaisessa kehityspolitiikassa. Kansalaisjärjestöt otettiin mukaan kehitysyhteistyöhön, konsultit toteuttivat hankkeita ja hankesyklin eri vaiheet suunnittelusta evaluointeihin tulivat mukaan yhteistyöprojekteihin.⁴⁷ Tällä oli merkitys myöhemmän yhteisen kehitysapujärjestelmän kehittymisen kannalta.

Nykyinen, globalisaation kausi, alkoi kehitysavun määrärahojen romahduksesta. Developmentalistisen regiimin keskiössä ovat köyhyyden vähentäminen, hyvän hallinnon tukeminen, demokratian edellytykset ja ympäristö. Suomi on kiinnittynyt yhä enemmän kohti kansainvälistä kehitysapujärjestelmää, uutena viiteryhmänä pohjoismaiden tilalle on tullut Euroopan Unioni, jolla on nähty olevan vaikutuksia myös kotimaiseen kehitysrahoituspolitiikkaan⁴⁸. Instrumentalismien perinne on säilynyt erityisesti korkotukiluottojen muodossa, joita suunnattiin 1990-luvun lopulla erityisesti Kiinaan. Kehityspolitiikassa on pyritty siirtymään hankeavusta ohjelma-apuun ja suoraan budjettitukeen sekä kaikista köyhimpien maiden auttamiseen.⁴⁹ Uusimpana käänteenä suomalaisessa kehityspolitiikassa on vuoden 2007 kehityspoliittinen ohjelma, joka poikkeaa edellisten linjauksista korostamalla erityisesti kestävästä kehityksestä ja ihmiskuntapolitiikkaa sekä palaamalla projektiluontoisen avun painottamiseen.

⁴⁷ Koponen 2005

⁴⁸ Aihtetta ovat käsitelleet mm. Siitonen & Koponen (2005)

⁴⁹ Koponen

Siitosen mukaan kansainvälinen kehitysapuregiimi on ohjannut suomalaista kehityspolitiikkaa vain siinä määrin missä se on vastannut suomalaista identiteettipolitiikkaa. Sillä on ollut suora vaikutuksensa myös kehitysapumäärärahoihin, jotka laahasivat kansainvälisten standardien perässä aina 1980-luvulle asti, kunnes hetkellisen nousun myötä romahtivat 1990-luvun alussa jälleen pohjalukemiin. Kehityspolitiikka oli Neuvostoliiton hajoamiseen asti tapa identifioitua länteen ja erityisesti muihin Pohjoismaihin, sen jälkeen eurooppalainen identiteetti ja turvallisuuskysymykset ovat toimineet suomalaisen kehityspolitiikan viitekehyksinä.⁵⁰

1.2.2 Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön historiaa

Kansalaisjärjestöt ja eritoten ylioppilasjärjestöt olivat siis kehitysyhteistyön eturintamassa kauan ennen kuin valtion virallinen kehityspolitiikka oli määritelty. Usein toiminnan mallit tulivat pohjoismaisista sisärjestöistä. Ensimmäisiä suomalaisia kehitysmaissa olivat kuitenkin kristillisen sanoman edistäjiä, ja vielä edelleenkin lähetys- ja kehitysyhteistyö ovat tärkeä osa paitsi kirkkojen avustustyötä myös suomalaista kehitysyhteistyötä (neljä kymmenestä ulkoasiainministeriön kansalaisjärjestökumppanista on kristillisiä järjestöjä).

Kirkollisten järjestöjen lisäksi, useat kansalaisjärjestöt aloittivat kehitysmaihin suuntautuneen avustustoiminnan ennen kuin Suomen virallinen kehitysapu oli saanut muotonsa. Näihin lukeutui muun muassa Suomen Punaisen Ristin humanitaarinen avustustyö, Suomen Pakolaisavun työ ja Ylioppilaiden kansainvälisen avun keräykset kehitysmaiden ylioppilaiden avustamiseksi.⁵¹ Erityisesti solidaarisuusaatteeseen perustuva toiminta kasvoi kansalaisten keskuudessa 1960-luvun aikana, kun tietoja Afrikan ja Etelä-Amerikan vapaustaisteluista levisi Suomeen. Etujoukon muodostivat nuoret ja ylioppilaat, jotka toimivat Suomen ylioppilaskuntien liiton ja Teiniliiton lisäksi muun muassa opiskelijain YK-liitossa, Sadankomiteassa ja Tricontissa.

⁵⁰ Siitonen 2005, 329

⁵¹ Kai J. Warraksen alustus Kehitysyhteistyöseminaarissa 6.-7.2.1968

Alkuun suomalainen kehitysyhteistyö oli hajanaista. Jokainen puuhasteli oman tehtävän ja kohderyhmän parissa, myöskään tietoa kehitysmaista ei ollut riittävästi. Tätä kuvastelee katkelma vuonna 1968 Kiljavalla pidetyn kehitysyhteistyöseminaarin raportin johdannossa ”Kevään 1967 aikana todettiin eri kansalaisjärjestöjen keskuudessa sekavuus ja moninaisuus, joka kehitysaputoiminnan kentässä niin näiden, kuin valtionkin suunnittelemana ja toteuttamana vallitsee -- tiedotusmateriaali oli tasollisesti epäyhtenäistä ja liian monelta taholta tulevaa. Kehitysaputoiminnan koordinoiminen tarve kansallisella pohjalla tunnettiin voimakkaana.”⁵² Seminaarin lopputuloksena esitettiin erityistä neuvottelukuntaa perustettavaksi koordinoimaan kansalaisjärjestöjen ja valtion yhteistyötä.

Koordinointi kasvoikin ja 1970-lukua leimasivat erilaiset suuret yhteisponnistuksin toteutetut avustuskampanjat. Suurimmat kansalaisjoukot mobilisoi Vietnamin sodan vastustus. Vietnamista tuli myös yksi suurimmista järjestöjen avustuskohteista, lisäksi rahaa ja muuta apua kerättiin Chileen sekä afrikkalaisille vapautusliikkeille (lähinnä Portugalin siirtomaavaltaa vastaan kamppaileville järjestöille FRELIMO:lle, MPLA:lle, PAIGC:lle sekä eteläisen Afrikan vapautusliikkeille SWAPO:lle ja ANC:lle). Järjestöt suorittivat sekä omia solidaarisuuskeräyksiään, kuten koululaisten ja opiskelijoiden taksvärkkikeräyksen, että osallistuivat laajana kansanrintamana suoritettuihin keräyksiin (esimerkiksi yli 70 kansalaisjärjestön yhteinen Avustusjuna Vietnamiin vuonna 1973).⁵³ Solidaarisuuskeräysten lisäksi järjestöt antoivat humanitääristä apua, erityisesti SPR:n kautta, yllä pitivät omia stipendiaattejaan sekä harjoittivat käytännön kehitysprojekteja erityisesti Tansaniassa ja Sambiassa, joihin myös Suomen virallinen apu keskittyi.

Valtion rahoitusta yksittäiset kansalaisjärjestöt saivat ensimmäisen kerran 60–70 -lukujen vaihteessa, ja lähetysjärjestöjen pyynnöstä mahdollisuutta tuen vakinaistamiseksi ryhdyttiin selvittämään.⁵⁴ Vuonna 1974 Kehitysyhteistyön periaatepäätöksen mukaan valtio myönsi 300 000 markkaa 10 järjestölle yhteensä kuuteen eri projektiin. Pääosassa olivat kristilliset lähetysjärjestöt, joiden osuus vuoden 1984 arvioin mukaan oli 70–80 prosenttia kokonaistuesta⁵⁵

⁵² Kehitysyhteistyöseminaari Kiljavalla 6.-7.2.1968 raportti

⁵³ Lohikoski & Tuomi, 156

⁵⁴ Salonen & Rekola, 8

⁵⁵ Kansalais- ja lähetysjärjestöjen kehitysyhteistyö, evaluointiryhmän raportti 1984, 1

Julkinen tuki järjestöille kasvoi kymmenen vuoden aikana 0,3 milj. markasta 19,3 milj. markkaan. Vuonna 1984 ulkoasianministeriön tukea sai jo 88 järjestöä 126 eri projektiin. Tämän vuoksi ministeriö teetti laajamittaisen arvioinnin kansalaisjärjestöjen valtion varoin tekemästä kehitysyhteistyötä. Arvioinnin perusteella suurin osa järjestöjen kehitysavusta oli kohdentunut opetukseen ja terveydenhuoltoon projekti-, henkilö- ja tavara-apuna. Kohdemaita oli yli 70, joista suurin osa oli Afrikassa. Kansalaisjärjestöjen yhteistyön keskeisinä päämäärinä olivat kehitysmaiden riippumattomuuden lisääminen sekä niiden oma-avun kehittäminen. Järjestöt panostivat voimakkaasti kotimaiseen tiedotustoimintaan, ja olivat tärkeässä asemassa suomalaisten kehitysmatietouden lisäämisessä. Lisäksi suurin osa järjestöjen toimijoista oli vapaaehtoisia, joita ohjasi voimakas omakohtainen, eettisiin tai yhteiskunnallis-poliittisiin tekijöihin pohjaava, motivaatio. Hankehallinnossa vaikeaksi järjestöt kokivat erityisesti aikataulujen ja rahoitussuunnitelmien laatimisen.

Arvioinnin mukaan kansalaisjärjestöjen tekemä kehitysyhteistyö linkittyi valtion viralliseen kehitysyhteistyöhön kolmella tavalla. Kansalaisjärjestöt olivat edelläkävijöitä, niiden tekemä kehitysyhteistyö täydensi valtion kehitysyhteistyötä ja järjestöt toimivat esimerkkinä julkiselle kehitysyhteistyölle. Myös useat evaluoinnissa esitetyt suositukset kansalaisjärjestötuen kehittämiseksi, kuten vapaaehtoistyön sisällyttäminen omarahoitukseen tai tiedotusmäärärahojen kasvu, ovat käyneet toteen myöhemmin.⁵⁶ Uusimman kansalaisjärjestölinjauksen mukaan suomalaisilla järjestöillä on ”tärkeä rooli Suomen kehityspolitiikan kokonaisuudessa – – (se) täydentää julkista kahdenvälistä, monenkeskistä ja EU:n kehitysyhteistyötä – – erityinen lisäarvo on niiden suorat kontaktit ruohonjuuritasolle.”⁵⁷ Kansalaisjärjestöille suunnatut varat ovat olleet kasvussa 1990-luvun puolivälin jälkeen ja omarahoitusosuus on pienentynyt. Kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö on kasvanut kahdenkymmenen vuoden aikana voimakkaasti. Vuonna 2006 tukea myönnettiin noin 200 järjestölle yli 700 hankkeeseen, määrärahat nousivat 66 miljoonaan euroon, joka oli 11 % kehitysyhteistyön kokonaismaksatuksista.⁵⁸

⁵⁶ Ibid, I - IX

⁵⁷ Kansalaisjärjestölinjaus 2006, 5

⁵⁸ Kehitysyhteistyön vuosikertomus 2006, 73

Suomalaista kansalaisjärjestökenttää ja -yhteiskuntaa kehitysyhteistyön kontekstissa on tutkittu suhteellisen vähän kokonaisuutena. Lähinnä on ilmestynyt eri järjestöjen historiikkeja sekä järjestöjen projektievaluointeja. Suomalaisessa kehitysyhteistyössä mukana on ollut lukuisia erilaisia järjestöjä, joiden määrä on kasvanut vuosien saatossa huomasti. Tämän tutkimuksen kannalta merkittävimmän järjestökentän loivat opiskelija- ja nuorisojärjestöt, joiden kanssa HYY toimi yhteistyössä ja joiden piiristä erilaisia teemoja nousi keskusteluun ja toiminnan kohteeksi myös ylioppilaskunnassa. Heräämisen aikakaudella tuo kenttä oli hyvin ylioppilaskeskeinen ja yhteistyöjärjestöt kansallisia ja kansainvälisiä ylioppilasjärjestöjä. Solidaarisuuden ajalla yhteistyöjärjestöjen kenttä kasvoi sisältämään erilaiset ystävyys- ja solidaarisuusjärjestöt kuin myös lukuisat vastasyntyneet opiskelija- ja nuorisojärjestöt. Hegemonian ajan tärkein kansalaisjärjestökonteksti on Kehitysyhteistyön palvelukeskus ja sen alaiset järjestöt. Käsittelen alla hieman tarkemmin sen syntyhistoriaa sekä siihen johtanutta Prosenttiliikettä.

Yksittäisistä kansalaisliikkeistä ehkä suurin Vietnamin sodan vastustuksen jälkeen oli vuonna 1979 alkanut Prosentti-liike. Sen tavoitteena oli saada hallitus nostamaan kehitysyhteistyön määrärahat jo kauan luvattuun 0,7 prosentin tavoitteeseen. Yhteiskunnallisesti Prosenttiliike sijoittui 1970-luvun lopussa Euroopassa alkaneeseen yhdenasianliikkeiden nousuun, joiden keskiössä usein olivat ympäristöasiat. Käytännössä liikkeeseen osallistuneet ihmiset sitoutuivat maksamaan yhden prosentin palkastaan jollekin kehitysyhteistyötä tekeväälle järjestölle. Arvion mukaan kehitysyhteistyömäärärahat nousivat hetkellisesti viisi prosenttiyksikköä, kun noin 100 000 suomalaista osallistui talkoisiin.⁵⁹ Prosenttiliikkeellä oli merkittävä rooli myös kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön myöhemmälle kehitykselle, sillä sen neuvottelukunnan perustalle luotiin kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön neuvottelukunta, josta myöhemmin muodostui Kehitysyhteistyön Palvelukeskus (Kepa). Kepan syntyyn vaikutti erityisesti kansalaisjärjestöjen uudelleen noussut kiinnostus kehitysjoukkojen perustamiselle. Niistä muodostuikin sen ydin toiminnan alue ensimmäiset kymmenen vuotta.⁶⁰ Vuoden 1995

⁵⁹ Isomäki, 64 - 65

⁶⁰ Salonen & Rekola, 9 - 10

kehitysjoukkojen ja Kepan evaluoinnin pohjalta, kehitysjoukoista päätettiin luopua. Maailmalla tendenssi oli ollut jo pitkään henkilöavun lähettämistä vastaan. Kepan uudistusprosessin myötä sen ytimen muodostivat kumppanuusohjelmat valittujen kehitysmaiden kanssa sekä suomalaisille järjestöille suunnattu palvelutoiminta. Kepa pyrki toimimaan sillanrakentajana etelän ja pohjoisen kansalaisjärjestöjen välillä.⁶¹ Sen rahoitus on alun alkaen tullut lähes kokonaisuudessaan ulkoasiainministeriöltä. Nykyisin toimintaa leimaa voimakas poliittinen vaikuttamistyö sekä erilaiset laajamittaisten kansalaisjärjestökampanjoiden koordinointi.⁶²

Suomalaisten kansalaisjärjestöjen suhde valtiovaltaan ja viralliseen kehitysyhteistyöhön on ollut historiallisesti hyvin kaksijakoinen. Sen voidaan nähdä kuvastavan valtion ja järjestöjen erilaisia kansalaisyhteiskuntäkäsityksiä. Valtio on toquevilläläisen kansalaisten yhdistyksiin nojaavan kansalaisyhteiskuntäkäsityksen mukaisesti tukenut järjestöjä rahallisesti ja rohkaissut niitä toimimaan. Toisaalta sen tarkoitus on ollut nimenomaisesti kansalaisten kansainvälisyyskasvatus ja valtion kehityspolitiikan tukeminen, ei siihen vaikuttaminen. Kansalaisjärjestöissä on vallinnut gramscilainen kansalaisyhteiskuntäkäsitys, joka on motivoinut ihmisiä kollektiiviseen toimintaan ja muutoksen mahdollisuuteen. Tämä pätee erityisesti 1970- ja 80-lukujen kansalaisjärjestötoimintaan kehityspolitiikassa ja -yhteistyössä. Nykyisin lähentymistä on tapahtunut molemmin puolin. Vaikuttamistyö on edelleen tärkeä osa erityisesti Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen ja muiden suurimpien järjestöjen toimintaa. Myös ulkoasiainministeriö ja sen kehitysyhteistyöosasto ovat ottaneet askeleen kohti kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta ja huomioineet niiden pyrkimyksiä. Tästä osoituksena on esimerkiksi vuoden 2004 kehityspoliittisen ohjelman valmistelu, johon otettiin mukaan myös kansalaisjärjestöpiirit. Valtiovallasta puhuttaessa täytyy tietenkin erottaa ulkoasiainministeriö valtiovarainministeriöstä ja ne poliittisesta johdosta. Selkeimmin näiden erot ovat tulleet esille rahoituskysymyksissä, erityisesti kehitysmäärärahojen nostotahdista kiistellessä, kun ulkoasiainministeriö on lobannut ja valtiovarainministeriö vastustanut. Poliittinen johto on ottanut kantaa vaihtelevin painotuksin.

⁶¹ Ibid, 37 - 39

⁶² Ibid

1.2.3 Kehitysyhteistyön mielipideilmasto

Vaikka monet kansalaisjärjestöt harjoittivat solidaarisuus ja kehitysyhteistyötoimintaa jo 1960-luvulla, ei suurimmalla osalla suomalaisista ollut kokemusta tai näkemystä kehitysmaista. Risto Hyvärinen tutkimus 1964 kansalaisten turvallisuuspoliittisista käsityksistä sisälsi muutaman kysymyksen myös suhtautumisesta kehitysapuun. Sen mukaan suomalaisista vain 19 % vastaajista kannatti varojen sijoittamista kehitysmaihin, 47 % piti sitä vähemmän tai ei lainkaan suotavana. Eino Hosian tutkimuksessa neljä vuotta myöhemmin suomalaisten kannat olivat muuttuneet vain hieman myönteisemmiksi: 23 % vastaajista kannatti kehitysavun lisäämistä, 45 % vastusti ja 32 % vastaajista oli kannastaan epävarmoja, toisaalta saman tutkimuksen mukaan yli puolet vastaajista kuvitteli Suomen avun olevan samalla tasolla muiden eurooppalaisten valtioiden kanssa. Tietämyksen tasosta ja ajan asenteista kertovat myös Hosian tutkimuksen tulokset, joiden mukaan ”lähes puolet suomalaisista katsoi kehitysmaiden kansojen luonteesta johtuvan, etteivät ne ole samalla tasolla kuin teollisuusmaat; yli neljäsosa suomalaisista arveli, että kehitysmaita olisi parempi auttaa tekemällä niistä ensin kristittyjä valtioita.”⁶³ Tietoisuus ja asenteet olivat muuttuneet positiivisemmaksi vuoden 1973 Kauko Pietilän tutkimuksessa, jossa jo 44 % vastaajista oli kehitysyhteistyön määrärahojen korottamisen kannalla ja vain 6,7 % halusi vähentää tai lopettaa kehitysavun. Samaisessa tutkimuksessa tarkasteltiin suhtautumista myös sosiaalisten taustamuuttujien mukaan, jolloin opiskelijat nousevat selkeästi innokkaimmaksi (62,5 %) kehitysavun lisäämisen kannattajiksi, myös nuoret ja ylioppilaat olivat korkeimpia kannatus ryhmiä⁶⁴. Jo aiemmissa tutkimuksissa vastaukset olivat vaihdelleet paljon iän, sosiaalisen aseman, koulutuksen ja asuinpaikkakunnan perusteella.

Vuonna 1969 Suomen Ylioppilaskuntien Liitto teetti aktiivijäsenistölleen kyselyn, jossa tarkasteltiin opiskelijoiden suhtautumista kehitysmaihin. Vastanneista 73 % (HYY:n jäsenistä 89 %) oli kehitysavun lisäämisen kannalla. Lisäksi opiskelija-aktiivien mielestä valtio ei kiinnittänyt riittävästi huomiota kehitysmaiden ongelmiin

⁶³ Vesa, 175 - 178

⁶⁴ Ibid, 179 - 180

(66 %). Suurimman osan (60 %) mielestä vastuu kehitysavusta oli teollistuneilla valtioilla ja yksityisillä kansalaisilla, joilta panos tulisi kerätä verotuksessa (64 % kannatti). Opiskelijat kannattivat myös toiminnan painottamista informaatiotoimintaan sekä epäpoliittiseen toimintaan (kuitenkin myöhemmässä kysymyksessä 65 % vastaajista oli sitä mieltä etteivät poliittiset puolueet kiinnitä tarpeeksi huomiota kehitysmaiden ongelmiin). HYY:n jäsenistö suhtautui kehitysmaiden auttamiseen keskimäärin hieman positiivisemmin kuin muut opiskelijat, ja oli esimerkiksi suurin (52 %) kehitysyhteistyömaksun pakollistamisen kannattaja. Tulokset vahvistavat muiden tutkimusten tuloksia siitä että opiskelijat olivat muuta väestöä verrattain tietoisempia kehitysapukysymyksistä ja suhtautuivat siihen positiivisemmin. Tietysti täytyy huomioida kyselyn suuntautuneisuus nimenomaan aktiivitoimijoille, ja heidän suhteellisen suuri kansainvälistymisaste (puolet vastaajista oli vierailut yli 5 maassa). Tutkimuksen validiteettia kritisoitiin myös HYY:n edustajistossa vuonna 1969, todeten että kysymyksen asettelu ikään kuin ”pakotti” vastaajan vastaamaan oikein⁶⁵.

Joonas Lehtipuu on pro gradu -työssään (1994) käsitellyt suomalaisten käsityksiä kolmannesta maailmasta ja kehitysyhteistyöstä. Hän käy työssään läpi lähes kaikki 1990-luvun alkuun mennessä tehdyt mielipidetutkimukset. Erillisistä työssä esitetyistä tutkimuksista on tämän työn kannalta mielenkiintoista nostaa esiin Marja-Sinikka Linkkalan tutkimus kansanedustajien asennoitumisesta kansainväliseen kehitysyhteistyöhön keväällä 1972, jonka mukaan nuoret edustajat olivat tietoisempia kehitysmaiden ongelmista ja myös halukkaampia luopumaan kansallisen edun vartioinnista kehitysmaiden hyväksi. Poliittisella suuntautumisella ei edustajien vastauksissa ollut yhteyttä mielipiteeseen⁶⁶. Poliittisen suuntauksen vaikutus mielipidemittauksissa tulee esiin vasta 1990-luvun alun tutkimuksissa. Harri Heinon tutkimuksessa vuodelta 1991 kehitysyhteistyön moraalista ja motiiveista kristillisten liiton, Rkp:n ja Vihreiden kannattajat näyttävät myönteisimpinä kehitysavun nostamisessa, myös Taloustutkimuksen 1994 tekemän tutkimuksen mukaan erityisesti Vihreiden kannattajat ovat halukkaimpia kehitysyhteistyövarojen kasvattajia. Heinon tutkimuksessa tulee myös esiin sukupolvien erilaiset painotukset apumuodoissa ja -kohteissa, vanhemmat (yli 65-vuotiaat) painottavat

⁶⁵ HYY:n edustajiston pöytäkirja 24.1.1969

⁶⁶ Lehtipuu, 15

infrastruktuurihankkeita ja nuoret (15 – 24 -vuotiaat) nälänhädän uhrien avustamista sekä terveydenhuollon hankkeita.⁶⁷ Tätä voidaan tulkita esimerkiksi kehitysparadigmojen näkökulmasta siten, että vanhemmat ajattelivat oman nuoruutensa (1960-lukulaisen) kehitysparadigman mukaan, kun taas nuorten ajatuksia aikalaisparadigma (1990-luvun alku). Kaikkien Lehtipuuun esittelemien tutkimustuloksien yhteisenä piirteenä voidaan hieman yleistäen todeta kansalaisten kehitysyhteistyö myönteisyyden positiivinen korrelaatio korkeakoulutuksen, henkisen työn, hyväpalkkaisuuden, kaupunkilaisuuden ja nuoruuden kanssa kaikkina aikakausina. Lisäksi Lehtipuu esittää näiden pohjalta varovaisena arviona että suomalaisten myönteisyys kehitysyhteistyöhön on noussut vuosien 1965 – 94 välisenä aikana. Varovaisuus johtuu tutkimuskysymysten yhteismitattomuudesta.

Kansalaisjärjestöjen tekemän kehitysyhteistyön ja sen tiedotustyön kasvu, voimistivat varmasti myös kansalaisten tietoisuutta ja käsityksiä kehitysyhteistyöstä. Toisaalta lama vaikutti myös kansalaismielipiteeseen. Marko Laihon kansalaisten mielipiteitä tutkineen pro gradu työn (1994) mukaan 40 % vastaajista uskoi suhtautumisensa muuttuneen kielteisemmäksi laman aikana.⁶⁸ Uusin ulkoasiainministeriön Taloustutkimuksella teettämä mielipidemittaus on vuodelta 2006. Sen mukaan 86 % suomalaisista pitää kehitysyhteistyötä melko tai erittäin tärkeänä ja 61 % haluaa kasvattaa Suomen kehitysyhteistyömäärärahoja.⁶⁹

⁶⁷ Ibid, 23

⁶⁸ Ibid, 27

⁶⁹ Suomen kehitysyhteistyön vuosikertomus 2006, 82

2 Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta

Toimijana HYY on ollut kehitysyhteistyöasioissa moniportainen. Kehityskaakysymyksiä on käsitelty niin järjestön hallituksessa, edustajistossa kuin erilaisissa toimikunnissa sekä jäsenistön parissa. Periaatteelliset päätökset ja kannanotot on tehty hallinnon tasolla kun taas käytännön toiminta on keskittynyt jaoksiin ja valiokuntiin. Olen määritellyt HYY:n kehitysmailhin suuntautuneen toiminnan tapahtuneen neljällä eri tasolla: 1) HYY:n oma toiminta järjestönä, 2) toiminta jäsenjärjestönä (velvoitteet ja yhteistyö), 3) kertakohtainen yhteistyö muiden kehitysmail-asioista kiinnostuneiden järjestöjen kanssa ja 4) ylioppilaskunnan jäsenistön toiminta kehityskaakysymyksissä ilman suoraa sidettä HYY:hyn.

Ensimmäisen tason toimintaan kuuluvat erilaisten delegaatioiden vierailut ja HYY:n omat vierailut kehitysmailissa, hallituksen ja edustajiston päätökset ja selvitykset sekä myöhemmin HYY:n hallituksen alaiset kehitysyhteistyö ja rauhantoimikunnat sekä yleis- ja ulkoasiainvaliokunnan toiminnan kehitysyhteistyökysymyksissä. Toisen tason toiminta viittaa aktiiviseen toimintaan muissa järjestöissä, joista tärkeimpänä YKA (1960-luvun alussa) ja SYL (erityisesti vuodesta 1968 lähtien) sekä myöhemmin 1970-luvulla useat ystävyysjärjestöt. YKA:ssa ja SYL:ssä pääasiallinen toiminta oli varojen keruun organisointia ja kehityskysymyksistä tiedottamista. Näiden ylioppilasjärjestöjen kautta HYY osallistui varsinaiseen kehitysyhteistyötoimintaan ja stipendiaattien tukemiseen 1960- ja 70-luvuilla. Muiden järjestöjen kanssa yhteistyötä tehtiin solidaarisuuskeräysten lisäksi erityisesti kotimaan tiedotuskampanjoissa ja temaviikoilla. Tämä kolmannen tason toiminta oli yleensä kertakohtaista mutta toistuvaa yhteistyötä erilaisten kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen kuten Tricont, Teiniliitto, Sadankomitea, Suomen YK-liitto ja ystävyysseurat (ennen jäsenyyttä) kanssa. Neljännellä tasolla toimivat yksittäiset opiskelijat, jotka olivat aktiivisia kehitysyhteistyökysymyksissä ja saattoivat olla erilaisten toimikuntien ja järjestöjen jäseniä mukaan lukien HYY:n alaiset järjestöt. Tässä työssä keskiössä ovat ensimmäisen kolmen tason toiminta, joka muodostaa järjestön toiminnan ytimen. Opiskelijoiden aktiivisuus ja muu järjestökenttä ovat se ympäröivä konteksti, josta asiat ja ideat koskien kehitysmailta, solidaarisuutta ja

maailman tilaa suodattuivat HYY:n toimintaan. Usein edustajistossa ja Ylioppilaslehden palstoilla kysyttiinkin ”Mitä HYY aikoo tehdä tässä asiassa?” Oli kysymyksessä sitten antiapartheid toiminta, afrikkalaisten vapautusjärjestöjen tukeminen tai salvadorilaisten opiskelijoiden tukeminen. Aktiivien joukko koko ylioppilaskunnan jäsenmäärästä oli verrattain pieni, ja useat henkilöt toimivat monissa eri järjestöissä. Heitä yhdisti kiinnostus kehitysmaihin ja kehityskysymyksiin.

Yksi työni suuria ristiriitoja on HYY:n ja sen jäsenten suhde, erityisesti kehityskaakysymyksissä. Alusta alkaen opiskelijoiden kehityskaakiinnostus ja niin sanottu kolmasmaalaisuus ovat edustaneet vastakulttuuria ja erityisesti 1960-luvulla tietyytyypistä radikalismia. Ne ovat olleet gramscilaisen kansalaisyhteiskunnan edustajia HYY:ssä. Kehityskaakysymykset ovat esiintyneet yhdessä rauhan- ja solidaarisuusaatteen kanssa aina 1990-luvun alkuun asti. Senkin jälkeen juuri kehityskaa-aktiivien joukoissa on vallinnut kriittinen näkemys hegemoniasta tai valtion politiikasta. Toisaalta taas HYY järjestönä, on aina ollut jäykkä, byrokraattinen ja perinteensä tunteva, melko traditionaalinen järjestö. Lukuisine aine- ja harrastejärjestöineen se edustaa toquevillemäistä yhdistysperinnettä. Sen edustajistossa ja hallituksessa ovat kilpailleet erilaiset poliittiset näkemykset, mutta mitään kovin radikaalia se ei ole koskaan tehnyt edes 1960-luvun lopun opiskelijaliikkeen aikana. Merkittävin, tai radikaalein, päätös oli vuonna 1967 lähteä virallisesti mukaan Vietnam -solidaarisuusmarssille. Tästäkin käytiin aikamoista jälkipyykkiä edustajiston seuraavissa istunnoissa. Miten siis suhteuttaa järjestön ja aktivistin rooli, kun kysymyksessä on kuitenkin järjestön kehityskaasuhteiden historia? Kehitysyhteistyö on ollut aina hyvin pieni osa HYY:n koko toiminnasta, ja muutamia aikakausia lukuun ottamatta myös pieni osa ylioppilaskunnan kansainvälistä toimintaa. Se on ollut pienen aktiivisen ryhmän ylläpitämää, institutionaalisesti ylioppilaskuntaan liittynyttä, mutta henkisesti ilmapiiriltään aikansa vaihtoehtoista tai vastakulttuuria ilmentänyttä. Tuo ryhmä ei ole missään vaiheessa ollut homogeeninen. Siihen kuului erilaisissa toimikunnissa, valiokunnissa ja jaoksissa aktiivisesti mukana olleita opiskelijoita, joitakin edustajiston ja hallituksen jäseniä, toisia jotka olivat mukana toiminnassa vain hetken, ja niitä jotka pysyivät siellä viisikin vuotta. Tätä joukkoa yhdistivät kulloinkin yhteiset päämäärät ja kollektiivinen toiminta kehityskaamaiden puolesta.

2.1 Organisaatio

Helsingin yliopiston ylioppilaskunta on perustettu vuonna 1868⁷⁰ ja sillä oli vuoden 2006 lopussa yli 32 000 jäsentä, jotka muodostuvat Helsingin yliopiston opiskelijoista. HYY määrittellään julkishallinnolliseksi yhteisöksi, jonka tarkoitus on määritelty yliopistolaissa. Sen pääasiallinen tehtävä on opiskelijoiden edunvalvonta, ja se tarjoaa jäsenilleen monenlaisia palveluja. HYY:n, kuten muidenkin ylioppilaskuntien, päätöksentekorakenne perustuu edustukselliseen demokratiaan; sillä on 60-jäseninen edustajisto, joka valitsee hallituksen, puheenjohtajiston, pääsihteerin sekä Ylioppilaslehden päätoimittajan. Lisäksi perustoiminnasta vastaa palkattu sihteeristö. Hallituksen alaisuudessa toimivat itsenäiset valiokunnat (vuonna 2006 10 valiokuntaa), joiden toimintaan osallistuminen on avoinna kaikille HYY:n opiskelijoille.⁷¹ Valiokunnissa toimiminen on vapaaehtoistoimintaa, eikä siitä makseta palkkaa. Valiokuntien puheenjohtajille maksetaan vuotuinen korvaus, ja lisäksi kehitysyhteistyövaliokunnassa yleensä hankekoordinaattorille on varattu nimellinen korvaus hankkeen budjetista.

Kehitysyhteistyössä HYY:n päätösvalta ja toimijuus pohjaavat sen perusrakenteeseen eli edustajiston ylimpään valtaan ja hallituksen operatiiviseen toimintaan. Hallituksen alaisuudessa on toiminut erilaisia valiokuntia tai jaoksia, joiden alaisuuteen myös kansainväliset asiat ovat kuuluneet. Organisatorisesti kehitysyhteistyöasiat ovat kuuluneet HYY:ssä kansainvälisten asioiden alle. 1950-luvulla kansainvälisistä asioista vastasi hallituksen alainen ulkoasiainvaliokunta. 1960-luvun lopulla ylioppilaskunnan hallituksen alaisuudessa toimivat myös parin vuoden ajan erilliset rauhan- ja kehitysyhteistyötoimikunnat, jotka kuitenkin lakkautettiin vuonna 1969. Vuoden 1973 organisaatio uudistuksen myötä valiokunnat vaihtuivat jaoksiin, ja kansainväliset asiat siirtyivät yleisjaoksen alaisuuteen, jonka alaisuudessa olivat myös tiedotus ja hallintoasiat. Työmäärän kasvusta valitellaankin useassa 1970-luvun lopun yleisjaoksen pöytäkirjassa ja toimintakertomuksessa. Helpotusta tilanteeseen toi vuoden 1983 rakenneuudistus, joka loi oman kansainvälisten asioiden jaoksen. Sen tärkeimmäksi toimintasektoriksi muodostui kehitysyhteistyö- ja solidaarisuustoiminta, ja jaoksen alla toimi vuosittain

⁷⁰ Keisari Aleksanteri II antoi asetuksen, joka virallisti ylioppilaiden yleiset kokoukset.

⁷¹ Tietoa HYY:stä www.hyy.helsinki.fi/suomi/5/

vaihtuvia erillistoimikuntia, muun muassa Latinalaisen Amerikan, Afrikka- ja solidaarisuustoimikunnat. Viimeinen suuri organisaatio muutos HYY:ssä tapahtui vuoden 1993 aikana, jolloin palattiin valiokuntamuotoiseen työskentelyyn. Ensimmäinen kehitysmaa-asioista vastannut valiokunta oli uuden hankkeen mukaisesti Intia-valiokunta, vuoden jälkeen nimi vaihdettiin kuitenkin kehitysyhteistyövaliokunnaksi. Valiokuntien ja jaoksien lisäksi, kehitysyhteistyö asioita on hoitanut ylioppilaskunnan kansainvälisten asiain sihteeri vuodesta 1968 lähtien.

Käytännön toiminnan valmistelu on keskittynyt jaoksiin ja valiokuntiin, viralliset päätökset ja kannanotot on tehty hallituksen ja edustajiston kokouksissa. Työskentely jaoksissa on ollut muodoltaan suhteellisen virallista, niihin on haettu ja niistä erottu kirjallisesti, läsnäoloja on seurattu ja toimijoita valittu rajallinen määrä. Erillistoimikuntiin osallistuminen on ollut vapaampaa ja kaikille opiskelijoille avointa. Tässä toiminnassa mukana olijoita nimitän ylioppilaskunnan aktiiveiksi, ja he ovat kunakin aikana edustaneet suhteellista pientä vähemmistöä ylioppilaskunnan koko jäsenistöstä.⁷² Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön rahoitus (josta alla enemmän) on tullut kuitenkin suurilta osin aina riviopiskelijoiden maksamina vapaaehtoisuuksina, jotka ovat olleet yleisin tapa osallistua ylioppilaskunnan kehitysyhteistyötoimintaan. Vuonna 2007 vapaaehtoisen kehitysyhteistyömaksun maksoi 1807 opiskelijaa, joka on reilu viisi prosenttia ylioppilaskunnan koko jäsenistöstä.

Kehitysyhteistyötoiminta avautui laajemmille opiskelijapiireille 1980-luvun alussa, kun erillistoimikunnat mahdollistivat vapaamman osallistumisen aktiviteetteihin. Myös nykyisen valiokunnan toiminta pohjaa vapaaehtoistoiminnalle. Edelleen valiokuntaan haetaan, mutta käytännössä se ei ole pakollista ja mukana voi toimia epävirallisemminkin.⁷³ Kehitysyhteistyövaliokunta on vastuussa HYY:n kehitysyhteistyö asioista yhdessä hallituksen kehitysyhteistyöasioista vastaavan sekä kansainvälisten asioiden sihteerin kanssa ja sen nykyisessä toiminnassa on mukana

⁷² Tietysti edustuksellisen demokratian periaatteiden mukaan valitut edustajat ovat edustaneet koko ylioppilaskuntaa tai ainakin äänestämässä käynnystä osaa. Vaalien äänestysprosentit olivat vielä 60–70-luvuilla yli 50 prosentin luokkaa, vuoden 2005 vaaleissa enää noin 34,9 %.

⁷³ Esimerkkinä kirjoittaja, joka toimi noin neljä vuotta valiokunnassa, erilaisissa tehtävissä unohtaen hakea/ilmoittautua virallisesti valiokunnan jäseneksi joka vuosi.

noin 20 aktiivia, sekä lisäksi taustalla toimii joukko entisiä aktiiveja ja muita kiinnostuneita. Valiokunnan sähköpostilistalla jäseniä on yli 150.

2.2 Kehitysyhteistyö ja sen rahoitus

Kehitysyhteistyövaliokunnan tehtävänä on ”hallinnoida ylioppilaskunnan kehitysyhteistyöhanketta, ylläpitää keskustelua kehitysyhteistyöstä ja kehitysmaista sekä järjestää erilaisia tapahtumia liittyen kehitykseen, kehitysmaihin ja kehitysyhteistyöhön”⁷⁴. Tällä hetkellä HYY:llä on meneillään kolmevuotinen kehitysyhteistyöhanke Sambian itä-provinssissa. Sen rahoitus tulee 85 % ulkoasianministeriön kansalaisjärjestöille suunnatusta hanketuesta ja loput 15 % koostuvat valiokunnan tekemästä vapaaehtoistyöstä, opiskelijoiden maksamista vapaaehtoisista kehitysyhteistyömaksuista (lukukausimaksun yhteydessä) sekä niin sanotuista kehy-aterioista⁷⁵ Unicafessa. Perinteisesti myös Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunta (JYY) on tukenut omarahoitusosuutta pienellä summalla.⁷⁶

Tämän lisäksi, kuten alussa mainitsin, HYY:n edustajisto hyväksyi viime vuonna (2006) esityksen, jonka mukaan 0,7 prosenttia vuoden 2008, ja 0,35 prosenttia vuoden 2007, ylioppilaskunnan talousarvion loppusummasta käytetään kehitysyhteistyöhön. Tämä erillinen lisäys on HYY:n hallituksen esityksen mukaan tarkoitus käyttää osaksi uuteen ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyön tuella toteutettavaan hankkeeseen, ja osaksi pienempien projektien tukemiseen kehitysmaissa.⁷⁷

HYY:n talous on jaettu kahteen osaan: liiketoimintaan, josta vastaa HYY Yhtymä sekä opiskelijatoimintaan (toimintatalous). Ylioppilaskunnan vuotuinen talousarvio on noin 3 miljoonaa euroa, HYY Yhtymän arvio vuoden 2007 liikevaihdoksi on 28,5 miljoonaa euroa.⁷⁸ Ylioppilaskunnan toiminnan rahoituksesta yksi kolmas osa muodostuu opiskelijoiden maksamista maksuista, ja kaksi kolmas osaa tuloutetaan

⁷⁴ Kehitysyhteistyövaliokunnan kotisivut www.helsinki.fi/Hyy/kehy/index

⁷⁵ KEHY-ateria on noin kuukausittain Unicafeissa tarjottu ateria, josta 0,42 euroa per ateria suunnataan ylioppilaskunnan kehitysyhteistyöhankkeeseen.

⁷⁶ www.helsinki.fi/Hyy/kehy

⁷⁷ Esitys HYY:n kehitysyhteistyömäärärahojen nostamiseksi, liite hallituksen esitykseen edustajistolle 5.10.2006

⁷⁸ Tietoa HYY:stä www.hyy.helsinki.fi/suomi/5/

HYY Yhtymän voitoista. 0,7 prosentin osuus lasketaan siis opiskelijatoiminnan talousarviosta, ja olisi arvion mukaan vuonna 2007 noin 23 600 euroa.⁷⁹

Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön rahoitus voidaan jakaa karkeasti kolmeen: järjestön oma rahoitus, opiskelijoilta saadut keräystulot sekä ulkoasiainministeriöltä saadut avustukset. Näiden kolmen suhde on vaihdellut eri aikakausina. Oma rahoitus on ollut suhteellisen pientä aina, tosin vuoden 2006 päätös voi muuttaa tämän. Opiskelijoita kerätyt vapaaehtoismaksut ovat taas vaihdelleet paitsi määrältään myös kohteeltaan. Alun perin niitä kerättiin YKA:n toiminnan tukemiseksi, sitten SYL:n kehitysyhteistyöprojekteihin ja lopulta oman kummiyliopistolle ja kehitysyhteistyöhankkeille. Nykyisin maksulomakkeessa on vapaaehtoisina suorituksina tuki sekä HYY:n omalle hankkeelle että SYL:n kehitysyhteistyöhankkeille. Ulkoasiainministeriön tukea ylioppilaskunta on saanut sekä tiedotushankkeille (vuodesta 1978) kuin varsinaisille kehitysyhteistyöhankkeille (vuodesta 1987 lähtien).

HYY:n kuten monen muunkin järjestön vapaaehtoistoimintaa vaivaa välillä ns. suhdannevaihtelut, aktiivien yhtäaikainen poistuminen toiminnasta ja siitä johtuvat notkahdukset. Lisäksi opiskelijajärjestöissä usein ongelmana ovat toimijoiden suuri vaihtuvuus ja lyhyet toimikaudet. Henkilöt, jotka esimerkiksi ovat olleet suunnittelemassa kehitysyhteistyöhanketta, eivät ole mukana enää sen toteutusvaiheessa. Tämä luo haasteita nykymuotoisen kehitysyhteistyön kumppanuusvaatimuksille ja on saanut muun muassa HYY:n kehitysyhteistyövaliokunnan luomaan erilaisia tiedonsiirron varmennustapoja.

⁷⁹ Esitys HYY:n kehitysyhteistyömäärärahojen nostamiseksi, liite hallituksen esitykseen edustajistolle 5.10.2006

3 Herääminen maailman hätään

Ensimmäisen aikakauden HYY:n kehitysyhteistyössä muodostaa sotien jälkeen alkanut heräämisen aika. Ajanjaksoa kuvaa opiskelijoiden maailmankuvan ja rajojen avautuminen yli kotimaan ja Euroopan. Herääminen oli ennen kaikkea tietoisuuden heräämistä ja siitä kummunnutta auttamishalua, lähinnä humanitaarisen avun muodossa. Tämä perinne sai institutionaalisen muotonsa ensin Kansainvälisen ylioppilashuollon Suomen toimikunnassa, Ylioppilaiden pakolaisavussa ja sitten Ylioppilaiden Kansainvälisessä Avussa. Toiminnan motiivina oli laajennettuun lähimmäisen rakkauteen pohjaava auttaminen humanitäärisessä tai muussa kriisissä, esimerkiksi Algerian sisällissodan pakolaisten avustaminen. Avun kohteet kuuluivat kaikkiin väestöryhmiin, sen päällimmäisenä kriteerinä oli suuri hätä ja nopean avun tarve. Toiminta oli lähinnä reaktiivista – reagoitiin maailmalla tapahtuneisiin kriiseihin – ja avustusten koordinaatio tapahtui Kansainvälisen ylioppilashuollon tai Suomen Punaisen Ristin kautta. Toiminta oli myös universaalialia ja luonteeltaan epäpoliittista, poikkeuksena Unkarin kansannousun uhrien puolesta esitetyt poliittiset kannanotot syksyllä 1956.

3.1 Ylioppilasliikkeen kansainvälisyys 1950-luvulla

Kehitysyhteistyötoiminnan käytännön alku ylioppilaskunnassa voidaan määrittää useaan eri ajankohtaan riippuen siitä, mitä kehitysyhteistyöksi lasketaan. Jos kehitysyhteistyötä ajatellaan instrumentaalisesti, alku voisi olla vuosi 1953, jolloin Kansainvälisen Ylioppilashuollon Suomen Toimikunta (KYST), jonka jäsen HYY oli, lähetti puutaloja Egyptin ja Palestiinan terveydenhuoltokeskuksiin. Humanitaarinen avun alkamisajankohdaksi voitaisiin puolestaan ajatella vuotta 1956, jolloin ylioppilaskunnassa kerättiin rahaa Unkarin kansannousun uhreille, tai 1961, kun HYY osallistui Suomen Punaisen Ristin katastrofikeräykseen Algerian sisällissodan uhrien hyväksi. Myös vuosi 1961 Ylioppilaiden kansainvälisen avun (YKA) perustamisvuotena voisi olla mahdollinen lähtökohta kehitysyhteistyön tarkastelulle. Tärkeämpää kuitenkin kuin tarkka aloitusajankohta, on se historiallinen jatkumo, jonka seurauksena näkyvä toiminta sai alkunsa. Tähän viittaa myös professori Laura Kolbe teoksessaan *Sivistyneistön rooli*, jossa hän pohtii 1960-luvun

merkityksen, erityisesti vuoden 1968, liiallista korostamista ylioppilasliikkeen tutkimuksessa.⁸⁰ Mikään murros ei synny yhdessä yössä. Tätä lähtökohtaa vasten on tarkasteltava myös ylioppilaskunnan 1960-luvulle ajoittuvaa näkyvää aktivoitumista kehitysyhteistyökysymyksissä.

Välittömästi sotien jälkeen Helsingin Yliopiston ylioppilaskunta keskittyi suomalaisen henkisen maailman jälleenrakennukseen sekä kansakunnan yhtenäisyyden korostamiseen. Maan tulevaisuuteen panostaminen oli ensisijaista, ja ylioppilailta oli siinä merkitsevä rooli. Itsenäisyys ja isänmaa olivat tärkeimpiä arvoja, ja ylioppilaskunnan tehtävänä oli sivistystradition välittäminen uusille opiskelijapolville. Kuten Kolbe kuvailee ajan henkeä: ”Kansainvälisten suhteiden kehittäjinä ylioppilaat näkivät itsensä vuoden 1945 jälkeen eräänlaisena kansakunnan suunnannäyttäjänä”, erityisesti korostettiin suhteiden merkitystä sodan voittajavaltioihin sekä muihin pohjoismaihin⁸¹. Kansainvälisen kanssakäymisen päämuoto oli nopeasti laajeneva stipendiaattivaihto, jonka myötä HYY:n kansainvälinen vuorovaikutus perustui suurilta osin opiskelijoiden henkilökohtaisille suhteille.⁸² Suomen Ylioppilaskuntien Liitto (SYL) toimi suomalaisten ylioppilaiden ulkomaansuhteista vastaavana. Tosin HYY:n vaikutus liitossa oli vielä 1950-luvulla erittäin voimakas ja Kolbe luonnehtiikin sitä HYY:n ”ulkopoliittiseksi työrukkaseksi”⁸³

SYL:n kautta HYY oli osa vuonna 1945 perustettua kansainvälistä ylioppilasliittoa (International Union of Students, IUS) sekä vuodesta 1951 eteenpäin pohjoismaiden (Ruotsi, Norja, Tanska) aloitteesta vuonna 1950 perustettua kansainvälistä opiskelijakongressia (International Student Congress, ISC). Näiden kahden liiton lisäksi Suomalaiset ylioppilaskunnat kuuluivat Kansainväliseen Ylioppilashuoltoon (World University Service, joka oli vuonna 1950 yhdistynyt kahdesta erillisjärjestöstä World Student Relief:stä sekä International Student Service:stä). Liittojen jäsenmaat ja aatteelliset suuntaukset mukailivat hyvin pitkälle kylmän sodan luomia itä-länsi blokkien linjoja, joiden ristipaineessa suomalaiset ylioppilaat pyrkivät toimimaan. IUS mukaili neuvostopolitiikkaa ja painotti opiskelijoiden

⁸⁰ Kolbe 1993

⁸¹ Kolbe 1993,141

⁸² Ibid, 149

⁸³ Ibid, 8

poliittista aktiivisuutta ns. student-as-citizen linjaa, WUS Unescon tunnustamana järjestönä nähtiin alkuun hyvin amerikkalaisvaikutteisena. Tosin myöhemmin siitä tuli tärkeä ylioppilaiden kansainvälinen humanitaarinen apujärjestö. ISC pohjoismaisena aloitteena pyrki pois poliittisuudesta keskittymällä opiskelijoiden käytännön elämään liittyviin kysymyksiin (student-as-such näkemyksen mukaan) - 1960-luvun lopulla kävi kuitenkin ilmi että ISC oli saanut rahoitusta CIA:lta ja se hajosi tähän skandaaliin.⁸⁴ SYL erosi IUS:stä vuonna 1956 Unkarin kansannousun seurauksena, mutta liittyi uudelleen assosioituneeksi jäseneksi 1970-luvun alussa. Kansainvälisten ylioppilasjärjestöjen rooli suomalaisten opiskelijoiden kehitysyhteistyössä ensimmäisinä vuosikymmeninä oli suuri. Niiden kautta saatiin sekä tietoa opiskelijoiden ja poliittisista tapahtumista ympäri maailman, että koordinointiin suurin osa käytännön avusta. 1960-luvulla kansainvälinen avustustoiminta tapahtui suurimmaksi osaksi WUS:n kautta ja seuraavalla vuosikymmenellä IUS:n kautta.

1950-luvun alussa HYY oli solminut virallisia suhteita useisiin lännen yliopistoihin (muun muassa Lundiin, Upsalaan, Kööpenhaminaan, ja Oxfordiin) sekä Neuvostoliittoon (lähinnä Moskovan valtiollisen yliopiston ylioppilaskuntaan, MGU). Suoria yhteyksiä kolmannen maailman yliopistoihin ei tässä vaiheessa vielä ollut, vaikka kansainvälisten liittojen laajentuminen ja kansainvälistyminen nostivatkin alikehittyneiden maiden opiskelijoiden aseman sekä itsenäisyystaistelut opiskelijakonferenssien sekä informaatiolehtisten aiheiksi – ja osin myös kotimaisten ylioppilaiden tietoisuuteen. Ylioppilaskunnan piirissä kansainvälisistä kysymyksistä merkittävimmit vuosikymmen aikana nousivat kannanotot Unkarin kansannousun uhrien puolesta sekä kotimaan toiminnassa aloitettu kansainvälinen viikko vuonna 1957.⁸⁵ Konkreettista kehitysmäihin kohdistuvaa toimintaa HYY:n piirissä oli vielä hyvin vähän. Lähinnä kysymys oli kehitysmaista kotoisin olevien opiskelija-aktiivien vierailuista, kuten esimerkiksi Etelä-Afrikan opiskelijaliittojen pääsihteerin vierailu 1952, joka valotti suomalaisille ylioppilaille rotusorron vaikutuksia opiskelijaelämään Etelä-Afrikassa tai Kamerunin ylioppilasliiton puheenjohtajan haastattelu Studentbladetissa vuonna 1956, sekä suomalaisopiskelijoiden omakohtaiset kokemukset ja raportoinnit kehitysmaista, muun muassa KYST:n

⁸⁴ Ibid, 156 - 158

⁸⁵ HYY:n toimintakertomukset 1956 ja 1958

sihteeri Klaus Törnudd kirjoitti kokemuksiaan Intiasta Ylioppilaslehteen vierailtuaan siellä Kansainvälisen ylioppilashuollon vuosikokouksessa. Osakunnat jakoivat stipendejä ulkomaalaisille opiskelijoille, joiden määrä 1950-luvun lopulla yliopistossa oli vielä hyvin pieni, alle 30 henkilöä. Näiden stipendiaattien joukossa oli myös joitakin opiskelijoita kehitysmaista (lähinnä teologisessa tiedekunnassa).⁸⁶

HYY:llä oli perinteisesti ollut kiinteät suhteet valtiovaltaan, olihan yliopisto valtionhallinnon työntekijöiden koulutusinstituutio ja useat HYY:n toiminnassa mukana olleet olivat valmistuttuaan siirtyneet valtion leipiin, joko virkamiesuralle tai poliittiseen elämään. Muun muassa presidentti Urho Kekkonen oli Ylioppilaslehden entinen päätoimittaja. Kehitysmaasuhteissa HYY:llä ei kuitenkaan tässä vaiheessa ollut vielä minkäänlaisia kontakteja valtion harjoittamaan politiikkaan. Olennaisimpana syynä se, että Suomella, joka oli liittynyt vasta 1955 YK:n jäseneksi, ei ollut vielä tuona aikakautena omaa kehityspolitiikkaa tai -apuohjelmia. HYY:n humanitäärisen ja kehitysavun konteksti olivat kansainväliset ylioppilasliitot, joiden kautta apua kohdennettiin. Järjestöyhteydet keskittyivät lähinnä opiskelijajärjestöihin. Tosin myöskään kansalaisjärjestöt eivät vielä ennen vuotta 1965 olleet kovin aktiivisia kehitysmaiden suhteen.

Tärkeämpää kuin konkreettiset toimet olikin tiedostamisen kasvu ja sitä tukenut kirjoittelu Ylioppilaslehdessä ja Studentbladetissa kehitysmaiden korkeakouluopiskelijoiden asemasta ja ongelmista. Ylioppilaslehdessä julkaistiin muun muassa 1950-luvun puolivälistä lähtien kahta kansainväliseen politiikkaan keskittynyttä palstaa, Ulkomailla tapahtuu sekä Maailmanpyörä. Erityisesti Maailmanpyörä -palstalla vuosikymmenen lopulla julkaistut kirjoitukset Algerian tilanteesta, voidaan nähdä selittävän vuoden 1961 ylioppilaiden innostusta osallistua sisällissodan uhrien ja pakolaisten avustamiseen. Samaan tapaan voidaan ajatella 1960-luvun alussa tapahtunutta kehitysyhteistyötoimintaan heräämistä - tietoisuuden kasvu ja ongelmien kohoaminen keskusteluun pohjustivat myöhempää toiminnallista aktiivisuutta.⁸⁷

⁸⁶ Kolbe 1993, 540 - 545

⁸⁷ Ibid, 542

Vuosi 1960 oli Yhdistyneiden Kansakuntien Pakolaisvuosi ja myös Suomessa toimittiin asian puolesta. HYY:n ulkoasianvaliokunnassa luettiin muistiota mahdollisista toimenpiteistä, jolla voitaisiin parantaa alikehittyneiden maiden ylioppilaiden opiskelumahdollisuuksia, ja käsiteltiin Vapauden Liiton (VAL) esitystä stipendiaattijärjestelmästä alikehittyneiden maiden opiskelijoille. Vuoden merkittävin tapahtuma oli kuitenkin Ylioppilaiden Pakolaisavun perustaminen SYL:n alaisuuteen, johon myös HYY:n edustajat osallistuivat. Ensimmäisenä tehtävänä se järjesti maaliskuussa 1960 Pakolaisviikon, jonka tuotolla avustettiin Algerian vapaussodan pakolaisia yhdessä Suomen Punaisen Ristin kanssa. Pakolaisviikon huomiota herättävin tempaus ja samalla HYY:n ulkoasiainvaliokunnan kevään suurin ponnistus oli operaatio Paistos, jolloin ylioppilaskunnan jäsenet myivät lahjoituksena saatua härkää ja olutta Ylioppilasaukiolla. Operaatio sai hyvän vastaanoton, sen tuotto oli noin 200 000 markkaa. Tapahtuma sai myös verrattain paljon huomiota lehdistössä ja radiossa.⁸⁸ Seuraavana vuonna samanlainen tempaus järjestettiin vastaperustetun Kongon olojen parantamiseksi. Kolben mukaan Pakolaisavun perustaminen ja toiminta-ajatus liittyi ylioppilasliikkeen aiempaan niin sanottujen suurten tehtävien - kansallisen vastuun herättämisen ja valistustoiminnan - perinteeseen, joka laajeni kattamaan myös kaukaisemmat kriisialueet.⁸⁹

3.2 Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu – YKA

Ylioppilaiden kansainvälinen apu sijoittuu osaltaan seuraavan aikakauden alkuun, mutta on periaatteiltaan ja toimintatavoiltaan vielä kehitysyhteistyön heräämisen aikaa. Se kuuluu aatehistoriallisesti vielä siihen, mitä Kolbe luonnehtii traditioksi ylioppilaskunnan piirissä sekä ylioppilaiden suurten tehtävien perinteeseen, eikä 1960-lukulaiseen radikalismiin. Vaikka sen ajamat asiat olivatkin uusia, tavat toimia olivat perinteisiä.

1960-luvun alussa kehitysmaiden avustamiskysymys oli kuitenkin ennen kaikkea humanitäärinen ja toimintakenttä YK-vetoinen. Kun Algerian ja Kongon

⁸⁸ HYY/uav/pöytäkirjat/helmi-marraskuu 1960

⁸⁹ Kolbe 1996, 67.

avustamiseen suuntautuneet tempaukset olivat olleet menestyksekkäitä, ryhdyttiin ylioppilaskunnan piirissä pohtimaan kysymystä kehitysmaiden opiskelijoiden järjestelmällisemmästä auttamisesta. Osaltaan tähän vaikutti myös se, että SYL:ssä katsottiin, ettei sillä ole resursseja yksin vastata ylioppilaiden kehitysavusta. Pakolaisavun toiminta oli osoittanut sen käytännön vaativuuden. Nyt tarvittiin uusi järjestö, jolla oli laaja-alainen kannatuspohja opiskelijoiden keskuudessa.

Tähän vastauksena, ja ehkä merkittävimpana 1960-luvun alun avauksena kehitysmaihin suuntautuneessa ylioppilaspolitiikassa, oli SYL:n ja Suomen kristillisten ylioppilaiden (SKY) kesäkuussa 1961 perustama Ylioppilaiden kansainvälinen apu (YKA).⁹⁰ YKA oli Kansainvälisen ylioppilashuollon (WUS) Suomen jaos ja sen Suomen toimikunnan (KYST) seuraaja. Tässä vaiheessa WUS määritteli itsensä humanitaarista apua antavaksi epäpoliittiseksi järjestöksi, joka toimi YK:n alaisuudessa. Alusta alkaen YKA:n jäseniä olivat ylioppilaskunnat sekä erilaiset ylioppilasyhdistykset. Myös HYY lähetti edustajansa YKA:n perustavaan kokoukseen. YKA:n pääasialliseksi tehtäväksi määriteltiin yleisen kiinnostuksen ja vastuuntunnon herättäminen kehitysmaita kohtaan, erityisesti ylioppilaiden piirissä, sekä varojen keruu niiden opetus- ja koulutusolojen tukemiseen. Lisäksi pyrittiin tukemaan suomalaisten opettajien ja asiantuntijoiden toimintaa kehitysmaissa⁹¹. Ensimmäisen toimintavuoden lopulla HYY:n edustajistossa keskusteltiin YKA:n toiminnasta ja HYY:n mahdollisista projekteista. Vastakkain oli YKA:n kautta tapahtuva varainkeruu yliopiston perustamiseksi Afrikkaan sekä omien stipendiaattien rahoittaminen sisäänpääsymaksujen yhteydessä kerättävällä ylimääräisellä 100 (vanhan) markan avustussummalla. YKA:n toiminta ei ollut varojen puutteen vuoksi tahtonut lähteä käyntiin ja edustajistossa epäiltiin sen kykyä hoitaa sille määrättyjä tehtäviä.⁹² HYY kuitenkin sitoutui maksamaan ehdotuksen mukaisesti paitsi korotettua jäsenmaksua YKA:lle, myös osallistumaan sen yhteyteen perustettavaan rahastoon. Opiskelijoilta kerättävät maksut herättivät keskustelua myös seuraavan vuoden aikana. Tulisiko niiden olla vapaaehtoisia, puolipakollisia vai pakollisia? Asiasta käytiin kirjeenvaihtoa YKA:n ja muiden jäsenjärjestöjen kanssa. HYY:ssä löytyi tahtoa maksujen pakollistamiseen, mutta yliopiston säännöt

⁹⁰ Ibid, 72

⁹¹ 'Hyvä tietää YKAsta' esite/ HYY:n arkisto/KV asiat YKA 1.

⁹² HYY/edustajiston pk 8.12.1961

kielsivät sen. Myös useat muut järjestöt kannattivat opiskelijoilta kerättävän maksun vapaaehtoisuutta.⁹³ Ensimmäinen lukukausimaksun yhteydessä toimitettu vapaaehtoinen keräys YKA:n toiminnan tukemiseksi suoritettiin HYY:n piirissä syksyllä 1963. Sen tuotto ei kuitenkaan vastannut odotuksia, vain noin 5 % opiskelijoista osallistui siihen. Seuraavana vuonna keräyksen tuottoa pyrittiin tehostamaan fukseille lähetettävällä kirjeellä, jossa kerrottiin YKA:n toiminnasta.⁹⁴ Jäsenmaksuilla katettiin toiminnalliset kustannukset ja opiskelijoiden maksut käytettiin avustustoimintaan, ensimmäisen kolmen keräyksen (syksy-keväät-syksy) tuotto oli yhteensä 48 170,52 markkaa.⁹⁵

YKA:n toiminta pääsi kunnolla käyntiin vasta vuoden 1962 puolella ja ensimmäisinä projekteina tuettiin muun muassa yhteispohjoismaista asuntolanrakennusprojektia Perussa, Dar es Salaamin yliopiston kirjastoa sekä myönnettiin stipendit kahdelle tanganjikalaiselle (nykyinen Tansania) opiskelijalle paikalliseen koulutukseen.⁹⁶ Ylioppilaiden tukeminen Tanganjikassa nähtiin erittäin suotuisaksi, sillä se oli myös Suomen valtion kehitysavun kohde ja YKA:lla oli siellä oma kontakti, pastori Otto Immonen.⁹⁷ Ensimmäisenä toimintavuonna järjestettiin myös Kolmirannan lomakeskuksessa kehitysapuseminaari, jonka esitelmien pohjalta koottiin seuraavana vuonna kirja Kehitysmaat ja Me.⁹⁸

Suoran kehitysaputoiminnan lisäksi tärkein toimintamuoto alusta lähtien oli ollut tiedotustoiminta kotimaassa sekä yhteiskunnallisten suhteiden solmiminen yliopistomaailman ulkopuolelle - vuoden 1964 toimintasuunnitelman mukaan tiedotusta tehostettiin yleisen informaatiotoiminnan lisäksi valmistamalla esittelylehtinen, painattamalla YKA:n erikoisnumeron sekä kirjoittelemalla aktiivisesti ylioppilaslehtiin.⁹⁹ YKAAan perustettiin myös tiedotussihteerin virka. Riviopiskelijan tiedot kehitysmaista ja niiden ongelmista olivat vielä hyvin hatarat, tämän aukon paikkaamiseksi oli tehtävä pitkäjänteistä työtä. Tavoitteessaan herättää laajempaa yhteiskunnallista keskustelua YKA onnistui hyvin. Myös Suomen

⁹³ Hallituksen pöytäkirja 28.4.1962 sekä kirjeenvaihto HYY:n ja YKA:n hallitusten välillä/ HYY:n arkisto/KV asiat YKA 1.

⁹⁴ Kolbe 1996, 73 - 74

⁹⁵ 'Hyvä tietää YKasta' esite /HYY:n arkisto/KV asiat/YKA 1.

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ YKA:n hallituksen muistio 28.9.1962 /HYY:n arkisto/KV asiat/YKA1

⁹⁸ YKA:n hallituksen pöytäkirja 28.4.1962 /HYY:n arkisto/KV asiat/YKA1

⁹⁹ Kansainväliset Asiat/Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu 1 – kansio/ HYY:n arkisto

virallinen kehitysapu oli alkanut 1961 ja valtioneuvosto teetti selvityksen kehitysapukysymyksistä ja sen hallinnon järjestämisestä Suomessa asiantuntijatyöryhmällä, jonka sihteerinä toimi SYL:n puheenjohtaja ja kehitysmaa-aktiivi Jaakko Iloniemi.¹⁰⁰ Selvityksen pohjalta vuonna 1965 syntyi Kehitysaputoimisto Ulkoasianministeriön alaisuuteen ja Iloniemestä tuli toimiston johtaja. Myös muita opiskelijamaailman kehitysmaa-aktiiveja tuli töihin valtion kehitysavun asiantuntijoiksi, muun muassa YKA:n entinen toiminnanjohtaja Martti Ahtisaari vastaamaan kehitysjoukkokysymyksistä ja SYL:stä Elna Juga vastaamaan rekrytoinnista, apulaispäällikkönä toimi Tapani Brotherus. Valtionhallinnon ja ylioppilaskunnan maailmat kietoutuivat yhteen yhä vanhan tradition mukaisesti, jossa Helsingin Yliopiston tehtävänä oli kouluttaa maistereita yhteiskunnan ja valtionhallinnon palvelukseen, johon usein oli suora siirtymä yliopistosta.¹⁰¹

Vuoden 1964 aikana YKA:n toiminnassa keskusteltiin kehitysmaaopetuksen ja materiaalin järjestämisestä yliopistolla sekä saatiin Suomeen ensimmäinen afrikkalainen stipendiaatti, namibialainen Nickey Iyambo, opiskelemaan valtiotieteelliseen tiedekuntaan.¹⁰² YKA:n kehitysjoukkotoimikunta julkaisi samana vuonna mietinnön suomalaisista kehitysjoukoista, niiden toiminnan ehdoista ja henkilöiden valintakriteereistä. Kehitysjoukko -idean lähtökohtana oli amerikkalaisten Peace Corps -toiminta, joka oli levinnyt myös Norjaan ja Ruotsiin. Selvityksen mukaan lisääntynyt mielenkiinto kehitysmaiden ongelmia kohtaan sekä entistä laajempien kansalaispiirien mukana tulo sekä kehitysmaissa esiintyvä tarve ja kansainvälinen suuntautuneisuus teknilliseen apuun olivat perusteita kehitysjoukkojen perustamiselle. Lisäksi toimikunta suositteli että ”toiminnan olisi rakennuttava läheiseen yhteistyöhön valtiollisten kehitysapuohjelmien kanssa, mutta toisaalta sen tulisi tapahtua yhteistyössä sellaisten nuoriso- ja ylioppilasjärjestöjen kanssa, joiden piiristä suurin osa työntekijöistä todennäköisesti olisi peräisin”. Näin voitaisiin turvata tulevaisuudessakin suomalaisten asiantuntijoiden määrä kansainvälisessä kehitysavussa.¹⁰³ Mietinnön perusteella ulkoasiainministeriön kehitysaputoimisto lähettikin kaksi kehitysjoukkoa Tansaniaan vuosina 1968 ja 1970 (katso kappale 1.2) Tässä kehitysjoukkomietinnössä ensimmäistä kertaa sidotaan

¹⁰⁰ Kolbe 1996, 74

¹⁰¹ Kolbe 1996 ja UM/Kansainvälisen kehitysavun toimiston ensimmäinen toimintavuosi, toimintakertomus

¹⁰² 'Hyvä tietää YKAsta' -esite

¹⁰³ Ylioppilaiden kansainvälisen avun kehitysjoukkotoimikunnan mietintö 1965, 1 - 3

valtion ja kansalaisjärjestöjen kehitysapu yhteisiin päämääriin ja rinnastetaan ne yhtä tärkeiksi toimijoiksi.

Konkreettisen avustustoiminnan kohteina vuonna 1964 jatkettiin Perun San Christobal de Huamangan kansallisen yliopiston asuntolaprojektin tukemista Ruotsin, Norjan ja Tanskan WUS-komiteoiden kanssa. Lisäksi jatkettiin edellisenä vuonna aloitettua lukutaitokampanjan tukemista Boliviassa sekä tuettiin lääkelähetystyksiä Vietnamiin, Thaimaahan sekä Basutomaalle.¹⁰⁴ Vuonna 1963 lukutaito kampanjassa työskenteli myös suomalainen ylioppilas YKA:n edustajana kymmenen kuukauden ajan.

Ensi innostuksen jälkeen alkoi jäsenjärjestöistä kuulua myös soraääniä. YKA:n toiminta ei ollutkaan niin oletetun tehokasta ja toimivaa. YKA:n hallitusta syytettiin näpertelystä ja kotimaan toimintakuluja liian kalliiksi. Toiminnanjohtajat olivat vaihtuneet usein ja vastaperustettu valtion kehitysaputoimisto temmannut osan aktiiveista virkamiesuralle. Jo vuoden 1965 kesällä alkoivat keskustelut YKA:n toiminnan lopettamisesta sekä sen siirtämisestä SYL:n alaisuuteen.¹⁰⁵ Nämä uudelleen järjestelyn pohdinnat ruokkivat myös keskusteluja ylipäänsä kehitysyhteistyötoiminnan järjestämistä yksittäisissä ylioppilaskunnissa. HYY:ssä Jyrki Vesikansan johtama YKA-keräystä varten perustettu toimikunta esitti vuoden 1966 tammikuussa hallitukselle pysyvän YKA-toimikunnan perustamista ja kehitysaputoiminnan aktivoimista propagandan ja keräystoiminnan avulla ”nykyhetken ylioppilailta on tulevaisuudessa merkittävä asema kehitysavusta päätettäessä ja että ylioppilailta toisaalta pitäisi tietojensa puolesta olla parhaat edellytykset nähdä kehitysavun välttämättömyys.” lisäksi mietinnössä todetaan ”että tehokasta kehitysapua ei onnistuta toimittamaan pelkkiin keräyksiin nojautumalla, vaan myös valtiovalta olisi saatava nykyistä aktiivisemmin mukaan avustustoimintaan kehitysmaidenhyväksi.”¹⁰⁶

Tiiviitä keskusteluja toiminnan tulevaisuudesta ja neuvotteluja eri järjestöjen kesken käytiin vuoden 1966 aikana. YKA:n hallitus esitti toiminnan jatkamista Suomen

¹⁰⁴ Ibid

¹⁰⁵ YKAN ja SYL:n välistä kirjeenvaihtoa, HYY:n arkisto/Kansainväliset Asiat / YKA 2.

¹⁰⁶ Mietintö HYY:n YKA-toiminnasta, Jyrki Vesikansa 25.1.1966/ HYY:n arkisto/ Kansainväliset Asiat /YKA 2.

WUS toimikuntana, jonka jäseneksi SYL:kin tulisi. Yksittäiset ylioppilaskunnat voisivat liittyä perustettavien paikallistoimikuntien jäseniksi. Syksyllä SYL erosi YKA:sta esittäen oman ehdotuksensa toiminnan jatkamiseksi, sen mukaan YKA:n toiminta tulisi siirtää pääpiirteittäin liiton alaisuuteen. Aiemmin sekä liiton sisällä että jäsenjärjestöissä oli epäilty sen resursseja koko toiminnan haltuunottoon. Ylioppilaskuntien kannatus jakaantui ehdotusten välillä tasaisesti. Yksittäiset ylioppilaskunnat olivat jäseniä molemmissa järjestöissä sekä heidän edustajansa niiden hallitusten muodostajia. Tosin YKA:ssa oli mukana muitakin nuoriso- ja opiskelijajärjestöjä. HYY:n vaikutusvalta oli järjestöissä merkittävä, suurimpana ylioppilaskuntana sillä oli ollut aina vahva edustus molemmissa. HYY kannatti aluksi YKA:n hallituksen ehdotusta painottaen ylioppilaskuntien aktivoitumista, paikallistoimikuntien perustamista ja kehitysavun ottamista keskeiseksi osaksi myös liiton kansainvälistä toimintaa. Yhtenä toiminnan kriisin syynä nähtiin ylioppilaskuntien liian passiivinen osallistuminen YKA:n toimintaan. Neuvottelujen edetessä HYY kuitenkin siirtyi kannattamaan toiminnan väliaikaista siirtoa liitolle ja uuden kehitysyhteistyöjärjestön perustamista.¹⁰⁷

Vaikka kiistat YKA:n toiminnan tulevaisuudesta kävivät kuumana, jatkui kehitysapurahaston toiminta keskeytyksettä. Suomeen saatiin muun muassa kolmas afrikkalainen stipendiaatti ugandalainen James Ssengabi, Nickey Iambon ja kenialaisen Joseph Uwinelin lisäksi. Vuoden 1966 aikana HYY:ssä kerättiin ensimmäisen kerran YKA-maksu myös opettajakunnan keskuudessa ja seuraavana vuonna saavutettiin ennätysellinen 25 013 markan tuotto (ensimmäistä kertaa maksu kerättiin koko lukuvuodelta 4 markan suuruisena), joka oli lähes puolet YKA:n sen vuoden keräystuloista.¹⁰⁸ Aktiivisin ylioppilaskunta oli kuitenkin alusta alkaen ollut Jyväskylässä. Keräystoiminnan tuotoista noin puolet meni kahden stipendiaatin tukemiseen ja loput julkaisutoiminnan tukemiseen Chilessä, afrikkalaisten pakolaisten auttamiseen sekä Kivukoni Collegen stipendiaateille Tansaniaan.¹⁰⁹

¹⁰⁷ YKAN ja HYY:n välistä kirjeenvaihtoa, HYY:n arkisto/Kansainväliset Asiat / YKA 2.

¹⁰⁸ Tosin osa YKA:n jäsenistä oli jättänyt keräyksen toteuttamatta YKA:n toiminnan kriisin takia

¹⁰⁹ HYY:n YKA-materiaalia, HYY:n arkisto/Kansainväliset Asiat / YKA 2.

Vuoden 1967 lopun neuvotteluissa erilaiset järjestökoonpanot uuden kehitysyhteistyöjärjestön perustajiksi vaihtelivat lähes viikoittain. YKA:n sääntömääräisessä syyskokouksessa asiaa pohdittiin lukuisin puheenvuoroin, kaksi asiaa nousi esiin. Ensinnäkin oli kysymys YKA:n ja WUS:n suhteesta, josta suurin osa oli valmis luopumaan rahoitusepäselvyyksien vuoksi, ja perustamaan suorat suhteet kehitysmaihin. Toiseksi, tätä varten tarvittiin laajapohjainen kehitysyhteistyöjärjestö, jonka jäseneksi tulisivat niin Teiniliitto, Opiskelijain YK-liitto kuin mahdolliset ammattijärjestöt. Tässä vaiheessa SYL:n osallistumista uuteen järjestöön ei tässä vaiheessa nähty kovin tarpeellisenä ja sen resursseja toimintaa hallinnoivaksi järjestöksi epäiltiin. Tilanne neuvottelurintamalla joulukuussa oli kuitenkin sellainen että tulevan toiminnan suunnaksi nähtiin neljä eri vaihtoehtoa: kehitysyhteistyö siirtyisi SYL:n haltuun, YKA jatkaisi entisellään, YKA laajenisi tai perustettaisiin täysin uusi järjestö. Näistä viimeistä kahta pidettiin todennäköisimpinä vaihtoehtoina. Kuitenkin kevään ensimmäisessä vuosikokouksessa YKA päätettiin lakkauttaa, ja jatkojärjestelyt eri järjestöjen yhteistyöstä vaihtui toiminnan siirtymiseen SYL:n alaisuuteen.¹¹⁰ Vuodesta 1968 lähtien ylioppilaiden kehitysyhteistyö hoidettiin SYL:n kautta ja laajapohjainen yhteistyöjärjestö jäi syntymättä. Myös HYY:n kehitysyhteistyötoiminta siirrettiin SYL:n alaisuuteen ja vuotuiset keräykset suoritettiin sille.

* * *

Tarkasteltaessa heräämisen aikakautta Tvedtin kehitysapujärjestelmän lähtökohdista, on selvää että suomalainen alajärjestelmä oli vasta muotoutumassa. HYY, muiden ylioppilasjärjestöjen ohessa, oli urauurtava toimija suomalaisten kehitysyhteistyömuotojen synnyssä niin käytännön avun edelläkävijänä kuin tiedonlevittäjänä kotimaassa. Heräämisen aikana suhteet valtiovaltaan kehitysavun saralla muotoutuivat ylioppilasmaailmasta käsin ja olivat vaikutussuunnaltaan ylioppilasjärjestöistä valtioon. Valtarakenteet eivät olleet vielä tässä vaiheessa muotoutuneet ja HYY toimi usein järjestönä muiden joukossa. Suomalaisen kansalaisyhteiskunta oli vielä hyvin stabiili eikä ristiriitaa valtion ja

¹¹⁰ YKA:n pöytäkirjat ja muistiot 67–68, HYY:n arkisto/ Kansainväliset Asiat / YKA 2.

kansalaisjärjestöjen välillä ollut tai nähty. Sitä voi hyvin luonnehtia toquevilläläisittäin valtion ja yksilöiden väliseksi yhteiseksi tilaksi.

Kehitysyhteistyön järjestökenttä Suomessa oli vielä vähäinen ja hajanainen ja HYY:n järjestösuhteet suuntautuivat lähinnä muihin opiskelijajärjestöihin. Tällä aikakaudella muodostuivat erilaiset tiedotus-, keräys- ja avustustoiminnan käytännöt, jotka omaksuttiin lähinnä muilta pohjoismaisilta ylioppilasjärjestöiltä. Yhteistä suomalaiselle kehitysyhteistyön alkutaipaleelle näyttäisi olevan kiinnittyminen pohjoismaiseen malliin. Sekä valtion että järjestöjen kehitysaputoimille haettiin esimerkkiä Ruotsista, Norjasta ja Tanskasta, jossa vastaavat toimet oli aloitettu jo aiemmin. Pohjoismaista oli myös voimakas kiinnittyminen YK-järjestelmään, joka näkyy yhä edelleen suomalaisessa kehityspolitiikassa. Tvedtin teorian järjestelmää sitovat voimat kuten rahavirrat ja yhteinen kieli eivät olleet vielä muodostuneet, HYY:n kehitysavun rahoitus kerättiin opiskelijoilta ja järjestö allokoiki jonkin verran omia varoja avustuksiin.

Kehitysjattelun perustana oli modernisaation mukainen malli yksisuuntaisesta kehityksestä, avun oli määrä ”nostaa” kehitysmaat alikehityksestä länsimaiselle tasolle. Koulutuksella nähtiin olevan tässä ensisijainen rooli, mikä ylioppilasjärjestön ollessa kyseessä on itsestään selvää. Toiminnan motivaatioita kuvaa hyvin edustajiston pöytäkirjan katkelma vuodelta 1961 ”Edustajiston mielestä avarakatseisinta yhteiskuntanäkemyistä osoittaa auttamistahdon ja rakentavan mielen suuntaaminen sekä ulko- että kotimaan tarpeisiin”¹¹¹. Laajempia rakenteellisia ongelmia kehityskysymyksissä ei vielä tässä vaiheessa nähty, eikä ajan tieteellinen tutkimuskaan niitä ollut 1960-luvun alkupuolella vielä huomionnut. Solidaarisuuden aika toi mukanaan kehitysongelmien kompleksisuuden.

¹¹¹ HYY:n arkisto/Edustajiston pöytäkirja 8.12.1961, 32

4 Solidaarisuutta yli rajojen

1960-luvun alkupuolella HYY:ssä kamppailivat tradition ja murroksen ideologiat. Traditioon liittyi käsitys ylioppilaskunnasta ja yliopistosta sivistyksen kehtona, voimakas isänmaallisuus sekä oikeistoporvarillinen maailmankuva. Vanhaa akateemisuutta vastassa oli uudenlainen radikaali intellektualismi. Murroksen edustajat olivat osa sotien jälkeen syntynyttä suurta ikäpolvea, joka uskoi uusiin aatteisiin ja omaksui kansainvälisiä suuntauksia. Rauhan edistäminen, tuki kehitysmaiden itsenäistymispyrkimyksille ja aktiivisuus kansainvälisissä kysymyksissä olivat osa murrosta. Poliittisuus ylioppilaskunnassa ei ollut vielä 1960-luvun alkuvuosina puoluepoliittisuutta, vaan ylioppilaskunta oli ”oma puolueensa”. Murroksen edustajat olivat kuitenkin usein ideologiselta taustaltaan vasemmalle kallistuneita.¹¹² Ja uudet ideat saivat kotinsa erityisesti vasemmiston poliittisissa ylioppilasyhdistyksissä (Akateeminen Sosialistiseura ASS ja Akateeminen Sosiaalidemokraattinen Yhdistys ASY). Puolueiden asema vahvistui HYY:n edustajistossa osakuntien ja tiedekuntajärjestöjen kustannuksella vuodesta 1963 lähtien.¹¹³ Poliittiset liikkeet voittivat kolmasosan edustajiston paikoista vuoden 1965 vaaleissa. Akateeminen, ei-poliittinen traditio oli vähitellen hiipumassa, ja tilalle nousi poliittinen, vasemmistolaisuuntautunut, aktivismi ylioppilaiden keskuudessa.

Vuosikymmenen puolivälissä käytiin kädenvääntöä ylioppilaiden tehtävästä ja asenteista, yhtenä uudelleen määrittelyn kohteena oli isänmaallisuus. Muun muassa vuoden 1965 keväällä perustettu Radikaalinen vaaliliitto julistautui uuden isänmaallisuuden airueksi, ja kutsui kannattajikseen opiskelijoita, ”jotka arvostivat YK:n toimintaa, – – aktiivista rauhanpolitiikkaa, kehitysmaiden tukemista, – – ja antiapartheidtoimintaa.”¹¹⁴ Tavallisen riviopiskelijan elämään poliittinen aktivismi ei liiemmin vaikuttanut, mutta HYY:n opiskelijapolitiikassa se kirvoitti monenlaisia kannanottoja puolesta ja vastaan koko 1960-luvun ajan. Näkyvimmin se majoittui Ylioppilaslehteen, Ylioppilasteatteriin sekä HYY:n kulttuuritoimikuntaan.¹¹⁵ Kulttuuritoiminnan lisäksi vasemmistolainen suuntautuneisuus alkoi vaikuttaa

¹¹² Kolbe 1996

¹¹³ Ibid, 40

¹¹⁴ Kolbe 1996, 113 - 114

¹¹⁵ Ibid, 150

HYY:n kansainvälisessä toiminnassa. Vuonna 1966 HYY:n hallitus hyväksyi ulkoasiainvaliokunnan työryhmän esityksen HYY:n ulkopoliitikasta ja kansainvälisyydestä. Esityksen mukaan ”HYY:n ulkopoliitikan tuli sitoutua SYL:n kansainväliseen kokonaisuohjelmaan” sekä painottaa kansainvälisyyskasvatusta korostaen, vapauden, rauhan, ihmisoikeuksien ja demokratian teemoja.¹¹⁶ Ylioppilaskunnan kansainvälinen rooli muuttuikin vähitellen eurooppalaisesta delegaatiovetoisesta edustusmatkailusta globaalin solidaarisuuden edistämiseen.

1960-luvun ylioppilasmaailman kehityskausi tapahtui kahdella tasolla, ensinnäkin yllä mainittuna ideologisenä murroksena ja solidaarisuusaatteen heräämisena, ja toiseksi opiskelijoiden henkilökohtaisina kokemuksina ja tiedon lisääntymisenä. Yksi tärkeimpiä tapahtumia tämän taustalla oli vuonna 1962 Suomessa pidetty Nuorisofestivaali¹¹⁷, joka tarjosi ensimmäistä kertaa monille ylioppilaille suoran kontaktin kehitysmaalaisiin opiskelijoihin ja suoran tietolähteen maailman tapahtumiin. Sekä HYY että SYL järjestöinä jättäytyivät osallistumasta Festivaaliin tai tukemasta sitä millään tavalla sen vasemmistolaisuuden ja itä-blokkiin kiinnittymisen vuoksi. Edellisellä vuosikymmenellä alkanut ylioppilaiden maailmankuvan laajeneminen ja tietoisuuden kasvu kuvastuikin hyvin vuoden 1960 toimintakertomuksen johdannossa:

”Suurten maailmanpoliittisten tapahtumien pakottamana näyttää näiden rinnalle nyt olevan nousemassa myös suomalaisen ylioppilaan suhde ei-eurooppalaisiin ongelmiin. Näistä on ilmeisesti keskeisin, osittain rotukysymyksenkin liittyvä, kysymys afrikkalaisten mahdollisuudesta saada korkeampaa sivistystä. Ilolla on todettava, että tällä alalla päästään mahdollisesti jo lähitulevaisuudessa sanoista tekoihin. Siirtyminen 1960-luvulle näyttää näin tuoneen tiettyssä mielessä mukanaan sosiaalisen näkökannan voimistumisen ylioppilaiden piirissä.”¹¹⁸

4.1 Kansainvälisiä vieraita ja anti-apartheid toimintaa

YKA oli tärkein toimintaympäristö 1960-luvulla ylioppilaskunnan kehitysmaihien kohdistuvassa toiminnassa. Se kuului alussa määrittelemieni neljän toiminnan tason (oma toiminta, toiminta jäsenjärjestöissä, yhteistoiminta ja yksittäisten opiskelijoiden toiminta) toiselle tasolle. Se muodosti pääasiallisen toimintakentän koko 1960 - 70 -

¹¹⁶ Kolbe, 248

¹¹⁷ Demokraattisen nuorison maailman liiton järjestämä Maailman nuorison ja ylioppilaiden rauhan ja ystävyyden festivaali pidettiin ensimmäisen kerran 1947 Prahassa ja sen jälkeen kahden vuoden välein.

¹¹⁸ HYY:n vuosikertomus 1960, 2

lukujen ajan, ensin YKA:n ja sitten SYL:n muodossa ja sitä kautta myös kansainvälisten opiskelijaliittojen jäsenenä. Mutta myös oma, ensimmäisen tason toiminta, oli tärkeää. HYY sai vieraakseen useita ulkomaisia delegaatioita myös kehitysmaista ja erityisesti SYL:n latinalaisamerikkalaiset vieraat kävivät usein tutustumassa myös HYY:ssä. Muun muassa vuonna 1961 Vanhalla ylioppilastalolla luennoi kenialainen poliitikko Tom Mboya Afrikan ja Kenian kehitysongelmista, muutama vuosi myöhemmin ISC:n pysyvän sihteeristön COSEC:n intialainen pääsihteeri Yoti Shankar Singh vieraili Suomessa kertomassa maailman ylioppilaiden akuuteista ongelmista. Ensimmäinen suora kontakti afrikkalaiseen opiskelijajärjestöön tuli vuoden 1962 lopulla Pan African Student Association of Tanganyika (P.A.S.A.T) otettua HYY:hyn yhteyttä kirjeitse Moskovasta. Vastineeksi yhteistyökyselyyn heille lähetettiin tiedotusmateriaaleja sekä alustava kutsu Kansainväliselle viikolle. Vuonna 1964 PASATin edustaja Jackson Kessi vieraili HYY:ssä.¹¹⁹ Myös ylioppilaskunnan aktiivien osallistumista kansainvälisiin tapahtumiin tuettiin. HYY:llä oli edustaja sekä Algerian ensimmäisen itsenäisyyspäivän juhlallisuuksissa 1961 kuin Kuubassa järjestetyssä opiskelijoiden liikuntaseminaarissa 1962.¹²⁰

Erityisesti HYY:n oma toiminta korostui vuosikymmenen lopulla, kun kehitysyhteistyökysymykset olivat runsain mitoin esillä ylioppilaskunnassa erilaisten tapahtumien muodossa. Ylioppilaskunta osallistui aktiivisesti keskusteluihin SYL:ssä ja YKA:ssa kehitysmaatoiminnan uudelleen järjestämiseksi¹²¹ ja vuoden 1966 lopulla ylioppilaiden edustus Etelä-Afrikka -toimikunnassa siirtyikin SYL:lle. Saman vuoden marraskuussa HYY:n hallitus hyväksyi ylioppilaskunnan oman ulkopoliittisen ohjelman, jossa määriteltiin muun muassa HYY:n kanta sekä Suomen että SYL:n kehitysaputoimintaan, sekä päätetään perustaa erityiset kehitysapu- ja rauhantoimikunnat HYY:n piiriin.¹²² Kotimaista puolueettomuus politiikkaa kannatettiin, mutta HYY painotti kehitysmaaystävällisemmän suhtautumisen tärkeyttä. Lisäksi ohjelmassa oltiin huolestuneita kansainvälisten opiskelijaliittojen hajaannuksesta, olivathan ne avun allokoinnin kannalta olennaisia HYY:lle. Syventynyt ymmärrys kehityskysymyksissä kuvastuu ulkopoliittisen ohjelman

¹¹⁹ HYY/UAV:n pöytäkirjat 23.10.1962, 30.10.1962 ja 1.7.1964

¹²⁰ HYY:n toimintakertomukset -61 IX/A s. 17 ja -63 IX/F, 28

¹²¹ HYY:n toimintakertomus 1966 VIII/F, 29

¹²² HYY:n toimintakertomus -66 VIII/F, 28-29

kehitysmaapolitiikan osasta, jossa todetaan, että kehitysmaille ominaiset ongelmat kuten alhainen kansantulo, lukutaidottomuus ja raaka-aineisiin perustuva vienti ”juontuvat siirtomaakaudella aloitetusta -- riistämispolitiikasta”, johon ”voidaan tehdä parannuksia vain kansainvälisiä rakennemuutoksia toteuttamalla”.¹²³ Myös kysymys kehitysmaaopetuksen tilasta yliopistolla nousi puheenaiheeksi. Professoreille lähetettiin kirjelmiä, kesäyliopistolle laadittiin pyyntö kehitysmaaluentojen järjestämiseksi ja ylioppilaskunnan kehitysmaatietoutta käsittelevät kirjat luetteloitiin. Yhteistyötä tehtiin myös sairaanhoitajaliiton kanssa mahdollisen sairaanhoidon opetuksen järjestämisestä kehitysmaiden sairaanhoitajille.¹²⁴ Yliopistolla erityisesti maantieteen laitoksella opiskelijat olivat aktivoituneet kehitysmaakysymyksissä ja vaativat opetusta aiheesta. Laitoksella pidettiin ensimmäinen laudatur-tasoinen kehitysmaatiedon kurssi lukuvuonna 1969/70. Myös yliopiston hallinnon puolella kysymystä kehitysmaaopetuksesta oli käsitelty useaan otteeseen vuosien 1967 – 68 aikana, ja konsistori perusti toimikunnan vuoden 1968 lokakuussa kehitysmaaopetuksen järjestämiseksi. Toimikunnassa oli myös HYY:llä edustaja.¹²⁵

HYY:n uuden kehitysaputoimikunnan tavoitteena oli laajemman kehitysavun organisointi, tiedottaminen ja koulutus ylioppilaskunnan piirissä.¹²⁶ Hallituksen esityksessä todetaan, että toimiakseen parhaiten toimikunnalla tulee olla ”suorat yhteydet kehitysaputoimintaa harjoittaviin järjestöihin”, joiksi luetellaan osakunnat, tiedekuntajärjestöt, poliittiset ylioppilasjärjestöt sekä Opiskelijoiden YK-liitto¹²⁷. Järjestösuhteet määrittyivät vielä siis suurilta osin opiskelijajärjestöjen piiriin, myöskään valtiota ei mainittu esityksessä kehitysaputoiminnan osapuolena. Kansainvälisessä toiminnassa toimikunta keskittyikin pohtimaan kehitysmaasuhteiden järjestämistä, YKA:n roolia sekä ylioppilaskunnan omaa kehitysmaatoimintaa. Ulkoasiainvaliokunnan työryhmä päätyi vuonna 1966 suosittamaan kaksipuolisten suhteiden sijaan kansainvälisyyskasvatusta, joka korosti

¹²³ HYY:n ulkopoliittinen ohjelma / HYY:n arkisto/ Edustajiston pöytäkirjan 3.2.1967 liite

¹²⁴ Tuomas Seppä: HYY:n kansainväliset suhteet vuosina 1952 - 69, muistio / HYY:n arkisto

¹²⁵ Jerman, 9

¹²⁶ Kolbe 1996, 246

¹²⁷ HYY:n hallituksen esitys edustajistolle kehitysaputoimikunnan perustamiseksi 1.2.1967/HYY:n arkisto/ Edustajiston pöytäkirjan liite

rauhan, ihmisoikeuksien ja demokratian ihanteita sekä sitoutti HYY:n ulkopolitiikan SYL:n laajaan kansainväliseen ohjelmaan.¹²⁸

4.2 Yhteiset asiat, yhteinen rintama

Yhteistyö erilaisten järjestöjen kanssa 1960-luvun lopulla oli vilkasta, mielenkiinnolla seurattiin YKA:n piirissä käytäviä keskusteluja kehitysyhteistyön järjestämiseksi opiskelijoiden ja nuorten piirissä. Mielenkiinto oli herännyt ja toimintaa kaivattiin. Vuosien 1967 – 68 aikana järjestettiin Helsingissä lukuisia kokouksia ja seminaareja kehitysavun suunnasta ja muodosta (muun muassa ulkoasiainministeriön, YKA:n ja SYL:n toimesta). YKA:n kautta vaikutettiin kehitysjoukkojen perustamiseen ja toimintaan. Myös yhteisen ja laajapohjaisen kehitysyhteistyöjärjestön perustaminen oli suunnitteilla, mutta se jäi syntymättä ja ylioppilaiden kehitysyhteistyön koordinaatio siirtyi SYL:lle. HYY:n oma aktiivisuus kehityskaakysymyksissä ei kuitenkaan hävinnyt mihinkään, vaan seminaareja, kehitysyhteistyöviikkoja ja solidaarisuus keräyksiä järjestettiin yhteistyössä kaikkien kiinnostuneiden osapuolten kera.

Vuonna 1968 HYY suoritti kyselyn ulkoasianhoidosta jäsenjärjestöjensä piirissä, jonka tuloksena oli että monet järjestöt pitivät kehityskaakysymyksiä mielenkiintoisina, mutta kokivat että mahdollisuudet osallistua toimintaan olivat pienet. Myös kehitysyhteistyötoimikunta koki omat resurssinsa rajallisiksi, ja pyrki suuntaamaan toimintaansa yhteistyöhön muiden ”kansainvälisesti orientoituneiden ylioppilasjärjestöjen” kanssa. Näitä olivat muun muassa Helsingin Opiskelijain YK-yhdistys, Unesco-yhdistys, joiden kanssa järjestettiin kehitysyhteistyöviikko huhtikuussa sekä Tricont, jonka tiedotus ja tutkimustoimintaa toimikuntatuki muun muassa ostamalla Tricontin tuottamia monisteita jaettavaksi opiskelijoille.¹²⁹

Vuodet 1968 – 69 olivatkin HYY:n aktiivisimpia omassa, ensimmäisen tason, toiminnassa ennen 1980-lukua, jolloin toiminnan keskiö vaihtui jäsenjärjestöissä vaikuttamisesta oman toiminnan aktivoitumiseen. Tarkasteltaessa tätä ensimmäisen tason toimintaa, se voidaan jakaa kahteen: HYY:n kehityspoliittiseen toimintaan ja

¹²⁸ Ibid, 248

¹²⁹ Kolbe 1996

käytännön toimiin kehitysyhteistyöprojektien ja tiedotuksen muodossa. Suurin osa tästä 60 – 70 -lukujen toiminnasta oli nimenomaisesti kehityspoliittiseen vaikuttamiseen tähtäävää, käytännön avustustoiminta koordinoitiin toisen toiminnan tason kautta. Mutta kehityspoliittiset näkemykset eivät olleet koskaan edes HYY:n sisällä kovin yhteneväisiä, vaikkakaan toimintamuodoista ei käyty koskaan yhtä suurta kädenvääntöä edustajistosta kuin esimerkiksi rauhantoiminnan yhteydessä. Ensimmäisiä HYY:ssä aktiivista keskustelua herättäneistä kehityspoliittisista asioista oli kysymys Etelä-Afrikasta.

Etelä-Afrikan tilanne oli noussut ensimmäisen kerran esiin ylioppilaiden keskuudessa jo edellisellä vuosikymmenellä, mutta vuonna 1963 Etelä-Afrikan apartheid-politiikan vaikutuksista julkaistujen YK-raporttien tultua julkisuuteen, ylioppilaat aktivoituivat asian puolesta ja esittivät rotusorron vastaisia julkilausumia. Toiminnan järjestäytymisestä käytiin keskusteluja ylioppilas- ja muissa nuorisoliikkeiden keskuudessa, ja esityksiä tehtiin useilta tahoilta (muun muassa SYL:n ja Nuoren Polven Ulkopoliittisen Yhdistyksen).¹³⁰ SYL:n liittokokouksessa anti-apartheid toimikunnan perustaminen kaatui muiden ylioppilaskuntien vastustukseen. HYY:ssä, erityisesti ulkoasiainvaliokunnassa¹³¹, asia koettiin kuitenkin edelleen tärkeäksi ja hallitus esittikin vuoden 1964 marraskuun edustajiston kokouksessa Etelä-Afrikka toimikunnan perustamista, edustajisto tuki sitä yksimielisesti. HYY:llä ei kuitenkaan ollut erityisasemaa, vaan toimikunnan tuli olla mahdollisimman laajapohjaisesti suomalaista järjestökenttää sisältävä.¹³² Mallia haettiin muista pohjoismaista, joissa vastaavaa toimintaa opiskelijoiden piirissä oli jo järjestetty. Virallisesti Suomi oli pidättäytynyt YK:n Etelä-Afrikan vastaisesta julkilausumasta vedoten puolueettomuuspolitiikkaansa. Tärkeimmäksi toiminnan kohteeksi muodostui informaatiotoiminta, sillä ensimmäisenä haasteena oli suuren yleisön tietämättömyys ja välinpitämättömyys. Muita mahdollisia toimintamalleja olivat boikotti- ja avustustoiminta.¹³³ Vuoden 1967 aikana toimikunta järjesti avustustoiminnan Defence and Aid -järjestelmän mukaisesti ja eteläisen Afrikan ongelmia pyrittiin käsittelemään kokonaisuutena, erityispainoa annettiin

¹³⁰ Kolbe 1996, 75

¹³¹ Anti-apartheid toimikunta muodostui lopulta HYY:n vuoden 1964 Uav:n jäsenistä täydennettynä joillakin asiantuntijoilla

¹³² HYY/edustajisto pöytäkirjat/23.11. ja 8.12.1964

¹³³ HYY:n arkisto/ Hallituksen esitys edustajistolle/ Edustajiston pöytäkirjan 23.11.1964 liite 1

vapautusliikkeiden edustajien vierailuille.¹³⁴ Toiminta sai paljon radikaalimman värityksen kuin esimerkiksi toiminta YKA:n piirissä, joka kuului vielä vanhaan tradition aikakauteen. Nyt kyseenalaistettiin auktoriteetteja ja arvosteltiin myös valtion toimia. Kuitenkin Vietnam-kysymyksen nousu ja uudet mielenkiinnon kohteet näivettivät anti-apartheid toimintaa pian sen aloittamisen jälkeen, ja toimikunnan aktiivisuus väheni merkittävästi, sen lakkauttamisesta keskusteltiin jo seuraavana vuonna.¹³⁵

1960-luvun alussa Suomeen oli myös levinnyt rauhanaate ja rauhantutkimus, jotka tarjosivat sopivan ulkopoliittisen näkemyksen myös akateemiselle, ei-poliittiselle maailmalle. Vuonna 1963 perustettiin ylioppilaiden YK-yhdistys, tehtävänäan edistää epäpoliittista kansainvälisyyttä. Rauhanliikkeen yhdistys, Sadankomitea, sai alkunsa puolivuotta myöhemmin. Sen keskeisiin päämääriin kuului sodan ja ydinaseiden vastustus sekä pakollisen asepalvelun lakkauttaminen. Rauhantutkimus yhdistyi opiskelijaliikkeen pasifismiin ylioppilasmaailmassa. Järjestöt organisoivat seminaareja, keskustelutilaisuuksia sekä keskittyivät tiedotukseen erilaisin kirjallisin panoksin. Vaikka vasemmistolaisuuden nähtiin linkittyvän jossain määrin rauhanaatteeseen ja useat YK-yhdistyksen ja Sadankomitean aktiiveista olivat sosiaalidemokraatteja, rauhan toiminta edusti Kolben mukaan ”kolmatta tietä” kaksinapaisessa maailmassa. Kehitysmaasuhteissa YKA oli vielä 1960-luvun alkupuolella keskeisin toimintafoorumi opiskelijoille. Vasta vuosikymmenen loppupuolella, YKA:n toiminnan hiipuessa, painosuhteet näiden järjestöjen välillä kääntyivät rauhanaatteen puolelle.¹³⁶ Rauhan asia ja erityisesti rauhan marssit keskusteluttivat HYY:n edustajistoa 1960-luvun puoli välissä. Siinä missä kehitysaputoimintaa kannatettiin yhteisymmärryksessä, aiheutti rauhantoiminta poliittista linjajakoa. Vasemmisto ja sosiaalidemokraatit tukivat rauhanmarsseille lähtöä, oikeiston ja osakuntien puolella juhlittiin mieluummin YK:n päivää ja korostettiin rauhan tutkimuksen tärkeyttä. Vaikka Ilkka Taipaleen ponsi esitys rauhantyön järjestämisestä ylioppilaskunnassa ja rauhanmarssille osallistumisesta ei mennytkään läpi, hyväksyttiin edustajistossa vuoden 1965 lopulla kompromissiehdotus rauhantyön järjestämisestä ylioppilaskunnassa. Tämän pohjalta

¹³⁴ Seppä

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ibid, 84 - 91

HYY:n hallituksen alaisuuteen perustettiin erillinen Rauhantoimikunta vuonna 1967, edustajiston oikeanlaidan edelleen pelätessä toimikunnan luisumista ”väärin käsiin”, säädettiin se hallituksen vuosittain nimitettäväksi. Pääasialliseksi tehtäväksi tuli rauhankampanjoiden järjestäminen. HYY ei koskaan osallistunut rauhanmarsseihin järjestönä, ja toimikuntakin lakkautettiin vuoden 1969 lopussa kehitysyhteistyötoimikunnan kanssa.¹³⁷

Edustajiston keskustelut sekä ponsiesitykset rauhan kysymyksessä osoittivat, että vaikka yhteiskunnasta ja opiskelijoiden liikehdinnästä suodattui kysymyksiä HYY:n päättävien elinten pohdittavaksi ja ajankohtaisiin asioihin pyrittiin ottamaan kantaa ja osallistumaan, olivat päätökset erilaisten näkemysten kompromisseja. Näin suurijäseninen, edustukselliseen demokratiaan päätöksenteossa nojaava järjestö ei koskaan ollut kovin radikaali aikalaiskontekstissaan, vaikka jotkin päätökset ja kannanotot voivat siltä jälkikäteen tarkasteltuna vaikuttaa. Tulkittaessa HYY:tä gramscilaisin kansalaisyhteiskuntateoreettisin käsittein voidaan antiapartheid-, rauhan- ja kehitysyhteistyötoimikuntiin liittyvää keskustelua tarkastella vastavoimien ja hegemonian kamppailuna, jossa toiset taistelut voitettiin ja toiset hävittiin, useimmat olivat kuitenkin kompromisseja.

SYL:n ja HYY:n ajama student-as-such näkemys kantoi vuoteen 1967 asti, jonka jälkeen politisoituminen näkyi student-as-citizen idean voittona. Vuosikymmenen puolessa välissä levinnyt opiskelijaradikalismi ja rauhanaate, Vietnamin sodan vastustuksen muodossa, sai näkyvämmän muodon kun HYY hylkäsi perinteisen puolueettomuus linjansa ja osallistui vuoden 1967 Vietnam-mielenosoitukseen. Seuraavana vuonna perustettiin kolmannen maailman tutkimus- ja tiedotusryhmä, Tricont, joka muodostui pääosin sadankomitealaisista sekä HYY:n kehitysyhteistyö- ja Etelä-Afrikka-toimikunnan jäsenistä. Perustavassa kokouksessa oli noin 50 nuorta läsnä. Tricontin tavoitteena oli tuottaa ”vastatietoa” kolmannen maailman kysymyksistä ja vastustaa lännen imperialistista politiikkaa. HYY:n kehitysyhteistyötoimikunta järjesti saman vuoden huhtikuussa ensimmäisen Kehitysyhteistyöviikon sekä kulttuurivaliokunta yhdessä Tricontin kanssa

¹³⁷ HYY:n arkisto/ edustajiston pöytäkirjat 23.11.65, 30.11.65 ja 25.3.66 liitteineen.

marraskuussa Kolmannen maailman viikon. Kehitysmaakysymykset olivat pienen, mutta aktiivisen joukon asia yliopiston ja ylioppilaskunnan piirissä.¹³⁸

Vaikka toiminnan tasojen erittely on hyödyllistä tutkimuksen kannalta, ei sen tule hämärtää liiaksi sitä tosiasiaa, että samat opiskelijat toimivat sekä opiskelijaliikkeissä että ylioppilaskunnassa. Esimerkiksi useat HYY:n edustajiston jäsenet (Lipponen, Taipale, Suomela) olivat esimerkiksi Sadankomitean perustajajäseniä. Samat opiskelijat vaikuttivat muissa järjestöissä ja toivat ideoita sieltä myös HYY:n toiminnan piiriin. Siksi tarkkojen erottelujen tekeminen onkin vaikeaa, liikkeet mahdollistivat radikaalimman toiminnan, mutta ylioppilaskunta oli opiskelijoiden oma järjestö.

4.3 murros poliittiseen solidaarisuuteen

Vuosikymmenen alkupuolella alkanut politisoituminen kasvoi huippuunsa 1960-loppuun mennessä. HYY:ssä tämä näkyi puolueiden voiman kasvuna niin edustajistossa kuin hallituksessakin. Maailmalla levinnyt opiskelijaradikalismi mielenosoituksineen ja valtauksineen saapui myös Suomeen. Suomalaisten opiskelijoiden ideologinen tausta tässä radikalismissa oli usein moninainen, useimmat radikaaleja edustaneista olivat ylemmän keskiluokan ja akateemisen kodin kasvatteja (esimerkiksi Johan von Bonsdorf, Raimo Volanen, Erkki Tuomioja), jotka liikkuvat sujuvasti HYY:n edustaman perinteen ja radikaalin opiskelijatoiminnan välissä. Silti suurin osa opiskelijoista kulki vielä vanhoja polkuja tai jättäytyi kiistojen ulkopuolelle. HYY:ssä vaikuttivat erilaiset poliittiset suuntaukset, mutta tradition henki osakuntien ja tiedekuntajärjestöjen voimana sekä ulkoisten merkkien (frakit, juhlat, puheet) vaalimisena olivat voimissaan. Ylioppilaskuntaa pidettiinkin 1960-luvun loppuun asti hyvin vanhakantaisena järjestönä. Sen radikaaliaines (eli poliittinen vasemmisto) oli kuitenkin löytänyt sijansa erityisesti kehitysmaakysymyksistä ja rauhanaatteesta niin ylioppilaskunnan sisällä (hallituksessa, edustajistossa ja erilaisissa toimikunnissa) kuin sen ulkopuolella (esimerkiksi Teiniliitossa, Sadankomiteassa ja Tricontissa).¹³⁹ Lisäksi tuo aines oli hyvin näkyvää ja kuuluvaa kuten HYY:n vuoden 1968 puheenjohtaja kuvaa ”he

¹³⁸ Kolbe 1996, 336 - 337

¹³⁹ Kolbe 1996

olivat näkyviä, aktiivisia -- paljon tietäviä ja hyvin itsevarmoja. Kehitysmaakysymyksissä ym. teemoissa heidän tietonsa ja näkemyksensä olivat ihan eri (omaa) luokkaa”¹⁴⁰

Solidaarisuuden aikakaudelle ominaista ideologisuuden ja poliittisuuden esiinmarssia kuvaa hyvin myös opiskelijoiden kehitysaputoiminnan muuttuminen vuosikymmenen aikana. Siinä missä 1960-luvun alussa toiminnan päänäyttämönä ollut Ylioppilaiden kansainvälinen apu oli hyvin traditionaalinen ja virkamiesmäinen, vuosikymmenen lopun toiminta keskittyi erilaisten toimikuntien ja järjestöjen alle, jotka olivat luonteeltaan radikaalimpia. YKA:ssa päätökset tehtiin hallituksen virallisissa kokouksissa ja koolle kutsutuissa vuosikokouksissa, toimikuntien ja järjestöjen toiminta oli vapaampaa ja reaktiivisempaa. Myös toiminnan keinot olivat erilaisia, YKA ei olisi järjestänyt mielenosoituksia tai Afrikka-illanviettoja. Tietysti myös SYL, YKA:n toiminnan jatkajana, kuin myös HYY ylioppilaskunta, olivat paljon byrokraattisempia ja jäykempiä toimijoita kuin monet samanmielisten opiskelijoiden yhteenliittyminä muodostuneet järjestöt. Kuitenkin toiminnan päämäärät olivat pitkälti samoja ja usein ensisijaisena tehtävänä oli kotimaassa tapahtuva tiedotustoiminta erilaisine tapahtumineen. Kehitysmaihin suuntautuvassa toiminnassa tuettiin opiskelijoita stipendein tai osallistuttiin kansainvälisten ylioppilasjärjestöjen tai kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeisiin. Omakohtaista hankehallintoa HYY:ssä, tai sen puolen SYL:ssä tai YKA:ssakaan, ei ollut vaan kerätyt varat siirrettiin joko WUS:n, ISC:n tai SPR:n kautta kohteeseen.

Opiskelijamaailma ei ollut irrallaan muusta yhteiskunnasta, vaikka sen kehitysyhteistyön ja rauhan pohdinnat harvoin ylsivät julkiseen keskusteluun. Lehdistö oli huomionnut niin YKA-keräysten tuotot kuin opiskelijoiden anti-apartheid -toiminnan Vietnamin sotaa vastustavan marssin lisäksi. Yksi näkyvimpiä ja ”radikaalimpia” tekoja, joiden takana HYY (sen hallituksen päätöksellä) seiso, oli ylioppilaskunnan opiskelijapastorin, Seppo Kjellbergin, kumppaneineen Temppeliuukion kirkon seinään maalaamat Biafra!– sanat. Teolla kritisoitiin kirkon käyttämiä miljoonia rakennukseen yhtä aikaa, kun Biafrassa kuoli lapsia nälkään.

¹⁴⁰ Timo Laatusen kommentti Kolben (1996) teoksessa, 345

Murros tai muutos tapahtui kansalaisyhteiskunnan aktivoitumisena ja opiskelijoiden liikehdintänä. Marssittiin hegemoniaa vastaan ja vaadittiin muutosta. Kysymys ei ollut vain kehitysmaista vaan valtioiden ja yksilöiden pyrkimysten eroavaisuuksista, valtiot edustivat hegemoniaa ja imperialismia, jonka opiskelijat pyrkivät kumoamaan.

HYY:ssä poliittiset ryhmittymät saivat vuoden 1969 HYY:n edustajiston vaaleissa 45 paikkaa, osakunnat ja muut sitoutumattomat 15. Politisoituminen värittääkin suurelta osin myös seuraavan vuosikymmenen tapahtumia ja kannanottoja ylioppilaskunnassa. Kolben mukaan asenteiden vasemmistolaistumista kuvaa se että uudessa edustajistossa läpi menivät ehdotukset niin ISC:stä eroamisesta kuin kehitysyhteistyömaksun pakollistamisesta - näistä kysymyksistä oli väännetty aiempina vuosina kättä kovastikin.¹⁴¹ Toisaalta vuoden 1969 hallitusohjelmassa todetaan, että "kehitysmaa- ja kehitysyhteistyöajattelua on muutettava siten, että siirrytään tutkimus- ja koulutustoimintaan"¹⁴².

1960-luvulla alkanut politisoituminen ylioppilaskunnassa voimistui 1970-luvulla, erityisesti ulkopoliittiset ja solidaarisuuslausunnot nostattivat myrskyjä edustajistossa. Kolbe luonnehtii vasemmiston läpilyöntiä suomettumisen vakiintumiseksi myös ylioppilaskunnan kannanotoissa, joka näkyi rauhanomaisen ulkopolitiikan ja kansojen välisen ystävyyden korostamisena muun muassa HYY:n vuosikertomuksissa.¹⁴³ Suhteet Moskovan yliopistoon voimistuivat vuodesta 1968 lähtien ja olivat tärkeä osa HYY:n kansainvälisiä suhteita koko 1970-luvun ajan.

Vasemmistolaisuuden merkitys HYY:n kehitysmaasuhteille oli merkittävä siltä osin, että solidaarisuus-aatteen kasvun myötä kehitysmaiden kansainvälinen asema ja ongelmat pysyivät opiskelijoiden tietoisuudessa - tosin usein anti-imperialismin ja vapaustaisteluiden retoriikalla. Vasemmistolaisuus ei tässä tarkoitakaan pelkästään puoluepoliittista suuntautumista vaan tiettyjen ideoiden ja ajatusten - solidaarisuus, oikeudenmukaisuus, rauha - esiinnousua, joka tapahtui suurilta osin 1960-luvun puolivälin jälkeen. Useissa vasemmistolaista liikehdintää ja opiskelijaradikalismia

¹⁴¹ Kolbe 1996, 379,386

¹⁴² HYY/Edustajiston pöytäkirjan 24.1.1969 liite: Hallitusohjelma vuodelle 1969

¹⁴³ Kolbe 1996, 458

käsittelevissä tutkimuksissa, sen käännekohtana nähdään vuoden 1968 Vanhan valtaus tai seuraavan vuoden Jyväskylän kesä. Näiden tapahtumien jälkeen nuorison ja opiskelijoiden yhteishenki alkoi horjua, ja puolueista sekä yksituumaisuudesta tuli usean aktivistin henkinen koti. Radikalismi radikaaliliikkeen sisällä kasvoi ja vasemmistolaisuus jakaantui neuvostomyönteisiin kommunisteihin, maolaisiin, taistolaisiin, jotka erkanivat maltillisemmasta linjasta. 1960 - 70 lukujen radikaalia liikehdintää on tutkittu verrattain paljon, eikä sen käsittely tässä tutkimuksessa ole tarpeellista. Olennaista on ymmärtää erityisesti 1970-luvun alkupuolen kehitysmaasuhteiden luonne ajan hengen kautta, jolle ominaista oli voimakas ideologisuus ja poliittisuus. Toisaalta kehitysmaa-kysymykset eivät olleet koskaan kaikkein merkittävimpiä tai radikaaleimpia kysymyksiä nuorisoliikkeessä, vaikka kehitysmaiden vapaustaistelut innoittivatkin opiskelijoita toimimaan.

Murroksen ja nuorisoliikkeiden merkitys kehitysapujärjestelmän kehittymisen kannalta liittyy lähinnä nuorison irtiottoon valtion politiikasta ja perinteisen järjestyksen ja auktoriteettien kaatumiseen. Myös Suomen valtion toimia voitiin arvostella ja sen toimiin pyrittiin vaikuttamaan. Kuten Erkki Tuomioja on aikansa aktiiveja luonnehtinut ”Me olimme vakaasti sitä mieltä, että yhteiskuntaan voi ja että siihen tulee vaikuttaa”¹⁴⁴. Valtio ei kuitenkaan tässä vaiheessa tarjonnut tai luonut minkäänlaista kontekstia kehitysmaatoiminnalle. Kuten olen jo aiemmin maininnut kehitysyhteistyötoiminnan pääasiallisena kenttänä toimivat kansainvälisten ylioppilasjärjestöjen luomat mahdollisuudet. Kotimaassa valtion politiikkaan pyrittiin vaikuttamaan jossain määrin, mutta toiminnan kentässä sillä ei ollut sijaa. Solidaarisuustyötä tehtiin yhteistyössä muiden järjestöjen kanssa, joita syntyi tihenevässä tahdissa 1970-luvun alussa. Ja kehitysyhteistyötoiminta rahoitettiin täysin järjestöjen omin varoin. Valtio oli tarjonnut joitakin kertaluontoisia avustuksia erityisesti kirkollisten järjestöjen avustustoiminnalle, mutta tuo tuki ei ollut säännöllistä saati ehdollista. Tilannetta kuvastaa hyvin SYL:n pääsihteerin alustus Suomen YK-liiton ja ulkoasianministeriön kehitysyhteistyöseminaarissa syksyllä 1972, jossa hän toteaa, että ”Eräs voimaksasta arvostelua (nuorisojärjestöjen piirissä) herättänyt seikka on se, että kun nuorisojärjestöt omalla aktiivisuudellaan keräävät

¹⁴⁴ lainaus Kristiina Hallmanin teoksessa *Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963*, 33

ehkä noin 1 000 000 mk Vietnamin jälleenrakennustyöhön, tähän toimintaan ei valtion budjetista irtoa penniäkään”¹⁴⁵.

191970-luvun alusta opiskelijaradikalismien pisarat levisivät laajemmalle, ja se sai näkyviä tunnuksia myös yliopistolla - pitkät hiukset ja arkinen vaatetus oli korvannut mustat puvut ja lyhyet kampaukset. Myös naisten osuus opiskelijoissa oli kasvanut. Vapautuminen ja luokkatietoisuus kasvoivat. Kulttuuri otettiin haltuun, laululiikkeestä tuli myöhemmin myös opiskelijaliikkeen radikaaleimman vasemmiston, taistolaisten, tavaramerkki.¹⁴⁶ Ylioppilasmaailmassa vuosikymmenen vaihteen politisoitumista tuki myös vuonna 1967 voimaan tullut puolerekisteri ja -tukijärjestelmä sekä vuoden 1969 puoluelaki, näin puolueista tuli demokratian kantava airut ja niiden vaikutusvalta opiskelijamaailmassa kasvoi. Opiskelijat alkoivat vaikuttaa erilaisten liikkeiden ja yhdistysten sijaan puolueissaan. Tapani Suominen, joka on tutkinut opiskelijoiden radikaaliliikkeitä 1960- ja 70-luvuilla Suomessa, Norjassa ja Saksassa, on päätenyt siihen, että puolueiden kyky integroida opiskelija-aktiivit toimintaansa esti radikalismien yltymisen Suomessa.¹⁴⁷ Oma merkityksensä oli maan poliittisen johdon, erityisesti Kekkosen, asettuminen opiskelijoiden taakse useissa ”radikaaleiksi” koetuissa asioissa.¹⁴⁸

1960-luvun aikana yhteiskunnallinen tiedostaminen opiskelijoiden keskuudessa oli vähitellen kasvanut kattamaan myös kehitysmaat, ja vuosikymmenen lopulla yliopistollakin järjestettiin joitakin kehitysmaatiedon kursseja. Modernisaation ajatukset teollistumisen ja talouskasvun parantavasta voimasta muuttuivat vähitellen maailmantalouden rakenteiden kriittiseen tarkasteluun. Vuonna 1967 Erkki Tuomioja puhui HYY:n edustajistossa kehitysapumaksun pakollistamisen puolesta eritellen kehitysongelman syiksi kolonialismien, neokolonialismien sekä eriarvoistavan kauppapolitiikan¹⁴⁹. Erityisesti, vuonna 1969 Jyväskylän Kesässäkin vierailleen,

¹⁴⁵ YK-liiton ja UM:n kehitysyhteistyöosaston seminaari 31.10.1972, Jarmo Mäkelän alustus aiheesta Nuorisjärjestöjen rooli kehitysyhteistyössä/ SYL:n arkisto

¹⁴⁶ Ibid, 387, 495

¹⁴⁷ Suominen 1997

¹⁴⁸ Kekkonen asettui muun muassa tukemaan Vanhan vallanneita opiskelijoita HYY:n 100-vuotis juhliissa pitämässään puheessa.

¹⁴⁹ HYY:n arkisto/ edustajiston pöytäkirja 15.12.1967, 53 - 63

Andre Gunder Frankin ajatukset kehitysmaiden riippuvuussuhteesta ja epätasaisesta talousjärjestelmästä opposivat radikaaliin nuorisoon. Kehitysapu ei yksin tuottanut tulosta, vaan rakenteita tuli muuttaa. Tämä ymmärrettiin 1970-luvun aikana kansainvälisestäikin ja oli YK:ssa hyväksytyn Uuden kansainvälisen talousjärjestyksen (Uktj) pohjalla. Yliopistolla riippuvuuskoulukunnan ajatukset toivat lisää pontta myös opiskelijoiden kehitysmaa-aktiivisuuteen, olivathan he ensimmäisten joukossa kuulemassa uusista tuulista.

1970-luvun alussa opiskelijamaailman kehitysajattelun perusta ja pyrkimykset alkoivat erota valtion virallisesta politiikasta. Vaikka developmentalistinen ajattelu vaikutti sekä HYY:ssä että Suomen ulkopoliittisessa päätöksenteossa, ottivat opiskelijat aktiivisen roolin solidaarisuuden airuina ja tasa-arvoisemman maailman puolesta. Kun suomalainen kehitysyhteistyön käytännöt siirtyivät instrumentaalisempaan suuntaan ja poliittisissa kannanotoissakin oltiin ristiriitaisia, ajautuivat opiskelijat hegemonian vastavoimaksi. Tosin tässä vaiheessa täytyy jälleen kerran todeta, että erityisesti koskien 1970-lukua, SYL:n kannanotot olivat yleensä kautta linjan ”radikaalimpia” kuin HYY:n ja toisaalta HYY:n poliittinen vasemmisto edusti tätä radikaalimpaa eetosta, joka näkyi useissa kehityspoliittisissa kannanotoissa. Kuitenkin lukuisissa puheenvuoroissa HYY:n edustajiston oikea siipi asettui tukemaan maan virallista ulkopoliittikkaa ja Paasikiven-Kekkonen linjaa.

4.4 1970-lukulainen yhteistyö - solidaarisuutta jakamassa

1970-luvun alussa ylioppilaskunnan toiminta vakiintui etujärjestö- ja solidaarisuustoimintaan. Vähitellen myös ylioppilaskunnan kansalaisjärjestösuhteet laajenivat välittömien ylioppilasjärjestöjen ulkopuolelle. HYY liittyi jäseneksi useisiin solidaarisuus ja rauhantyötä tekeviin järjestöihin, muun muassa Suomen Rauhanpuolustajiin (1971), Suomi-Vietnam seuraan (1971) ja Suomi-Chile seuraan (1973) – Suomi-Neuvostoliitto seuraan HYY oli liittynyt jo 1969. Kehitysyhteistyö oli ennen kaikkea solidaarisuustoimintaa yhdessä muiden järjestöjen kanssa. Edustajiston päätös vuodelta 1972 on hyvin kuvaava ”(se) edellyttää että HYY tehostaa solidaarisuus ja anti-imperialistista toimintaansa, osallistuu kampanjoihin ja

levittää informaatiota”.¹⁵⁰ Ystävyysseurojen lisäksi HYY:n kehitysyhteistyötoimikunta teki aktiivista yhteistyötä Teiniliiton, Tricontin ja Rauhanpuolustajien kanssa. Vuoden 1973 aikana Yliopistolle perustettiin oma Rauhankomitea, ja ylioppilaskunnan oma taksvärkki-toiminta aloitettiin seuraavana vuonna¹⁵¹.

Vuosikymmenen kehitysyhteistyötä leimaakin voimakas solidaarisuustyö ja yhteistyö eri järjestöjen kesken. Kampanjoita, teemaviikkoja ja seminaareja järjestettiin yksissä tuumin kaikkien asiasta kiinnostuneiden järjestöjen kesken. Kuten Helena Jerman kuvaa Kehitysmaatutkimuksen laitoksen historiikissa ”Ainakin Helsingissä ’kehitysmaatilaisuudet’ voidaan luonnehtia 1970-luvulla kokonaisvaltaiseksi ilmiöksi, joka kattoi suuren määrän tapahtumia sekä tieteen että taiteen aloilta. Hyvänä esimerkkinä oli Suomen Rauhanpuolustajien Afrikakomitean järjestämä Eteläisen Afrikan viikko 1972. Ohjelmaan mahtui sekä Interkontin ja Helsingin yliopiston vieraan -- professori Tamas Szentessin ja vapautusliikkeiden puheenvuorot että filmiesityksiä, valokuvanäyttelyitä, Agit-Prop yhtyeen esittämiä vapautusliikkeiden lauluja ja Emmaus järjestön vaatekeräys, jolla tuettiin vapaustaistelua.”¹⁵² Myös HYY järjesti seuraavana vuonna vastaavanlaisen kehitysyhteistyön teemaviikon yhteistyössä muun muassa KY:n, TKY:n ja SHS:n kanssa, sen päätapahtumana olleeseen seminaariin osallistui SYL, Suomen Teiniliitto ja kaikkien poliittisten puolueiden nuoriso ja opiskelijajärjestöt. Seminaari aiheina olivat kansalaisjärjestöjen solidaarisuus toiminta sekä vaikuttaminen Suomen ulkopolitiikkaan.¹⁵³ HYY pyrki osallistumaan myös kaikkiin muiden järjestämiin kolmannen maailman kysymyksiä käsitteleviin tapahtumiin. Yhteisessä rintamassa järjestöt käsitelivät niin Etelä-Afrikan tilannetta kuin EEC:n vastustamista. Vaikka aatteellinen polarisoituminen oli totta 1970-luvun opiskelijamaailmassa, kehitysmaat tarjosivat yhteisen aatteellisen toiminnan kohteen opiskelijoille.

Vuosittaisiksi tapahtumiksi muodostuivat erilaiset solidaarisuusviikot, joihin HYY osallistui joko järjestävänä osapuolena tai mukanaolijan roolissa. Tärkeä osa yhteistä

¹⁵⁰ HYY:n toimintakertomus 1972

¹⁵¹ Kolbe 1996, 460 - 461

¹⁵² Jerman, 43

¹⁵³ HYY:n toimintakertomus 1973, 59

solidaarisuustyötä oli muiden järjestöjen kannanottojen ja julkilausumien puoltaminen. Vuosien 1971 – 73 aikana HYY allekirjoitti muun muassa Rauhanpuolustajien julkilausuman joka tuomitsi aseiden myynnin Etelä-Afrikkaan ja Suomi-Vietnam seuran kannanoton, jossa tuomitsi Yhdysvaltojen imperialistiset toimet Indokiinassa.¹⁵⁴ Lisäksi tässä vaiheessa HYY pyrki ensimmäistä kertaa luomaan myös suoria suhteita kolmannen maailman opiskelijajärjestöihin. Vuoden 1972 aikana tavattiin muun muassa Ulkoasianministeriössä vierailut tansanialainen opiskelijavaltuuskunta sekä luotiin kontakteja Etelä-Afrikan vapautusliikkeeseen (MPLA) sekä Egyptin kansalliseen opiskelijaliittoon (GUSUAR).

Kun heräämisen ajan avustustyö oli keskittynyt äkillisten katastrofien uhrien tai köyhyydestä kärsivien opiskelijoiden humanitäärisen apuun, keskittyi solidaarisuustyö sorrettujen puolustamiseen ja avustamiseen. Ensimmäistä kertaa toiminnalla oli näkyvä ja aktiivinen ”vihollinen”, joksi muodostuivat erityisesti Yhdysvaltojen ”imperialistiset toimet” sekä Etelä-Afrikan apartheid-politiikka. Heräämisen ajan ideologinen ajatus oli olemassa olevien epäkohtien korjaaminen yhteisenä tavoitteena, jossa ei nähty ristiriitoja, koska asiantila ei ollut kenenkään vika ja se oli korjattavissa yhteisin ponnistuksin. Solidaarisuuden ajalla asiantilalle löydettiin syyllinen ja sen vastustus oli toiminnan voimakas motivoija. Vastustus kohdistui poliittisiin päätöksentekijöihin politisoiden myös koko toiminnan. Vaikka valtion kehityspolitiikkaan pyrittiin vaikuttamaan, välillä jopa onnistuen, ei järjestelmäteorian mukaista vuorovaikutussuhdetta ollut vielä olemassa. Maan virallinen kehityspolitiikka suuntautui kansainvälisten päämäärien, erityisesti YK:ssa esitettyjen tavoitteiden, saavuttamiseen retorisella tasolla, kun taas kansalaisjärjestöt tekivät omaa vaikuttamistoimintaansa solidaarisuustyön muodossa. Valtio ja järjestöt vaikuttivat rinnakkain, mutta harvoin kohdaten, eikä yhteyttä kovin aktiivisesti haettu puolin tai toisin.

kansalaisyhteiskuntakeskustelu

Opiskelijoiden solidaarisuustyö keskittyi aluksi erityisesti Vietnamin tukemiseen. Muun muassa vuonna 1970 HYY lähetti ulkoasiainvaliokunnan jäsenen, Olli Ojasen, Tukholmaan kansainväliseen Vietnam konferenssiin, johon tuli osallistujia yli 50

¹⁵⁴ HYY:n toimintakertomukset 1970 - 73

maasta¹⁵⁵. Myös kotimaassa kampanjoitiin ja marssittiin ahkerasti Vietnamin puolesta sekä osallistuttiin muun muassa yli 70 kansalaisjärjestön Avustusjuna Vietnamiin keräykseen sekä 29 nuorisojärjestön taksvärkkikeräykseen¹⁵⁶. Tästä Nguyen Van Troi sairaalakampanjasta tuli yksi merkittävimpiä vuosikymmenen kehitysyhteistyön yhteisponnistuksista, kun opiskelija- ja nuorisojärjestöt keräsivät yhteensä yli miljoona markkaa lähetettäväksi Vietnamiin¹⁵⁷.

Lisäksi solidaarisuustoiminnan ytimessä 1970-luvulla oli jo anti-apartheid toiminnasta alkanut yhteistyö afrikkalaisten vapausliikkeiden kanssa¹⁵⁸. Kun SYL vuonna 1971 yhdessä IUS:n kanssa järjesti Opiskelijat ja Afrikan vapausliikkeet -konferenssi se sai runsaan huomion lehdistössä ja valtion hallinnossa. Kaikki kommentit eivät olleet vain tukevia, joissakin kirjoituksissa pohdittiin oliko opiskelijoiden solidaarisuustoiminta mennyt liian pitkälle. Myös ulkoasiainministeriö antoi kannanoton, jossa se sanoutui irti SYL:n järjestämästä konferenssista.¹⁵⁹ HYY:ssä ja SYL:ssä vapausliikkeille suunnattu tuki aiheutti myös paljon keskustelua. Lopputuloksena oli, että tarkoin valikoituja vapausliikkeitä voitiin avustaa humanitäärisin keinoin. Ulkoasiainministeriö päätyi samalle kannalle vuonna 1973.¹⁶⁰ Solidaarisuus ei kohdistunut vain kehitysmaihin, opiskelijat tuomitsivat myös Espanjan baskien sortamisen, Portugalin diktatuurin sekä tukivat Kyproksen itsenäistymistä. Solidaarisuutta osoitettiin siellä missä oli vääryyttä ja sortoa.

Vuoden 1973 sotilasvallankaappaus Chilessä ja presidentti Allenden syrjäyttäminen sai suomalaiset nuoret liikkeelle, opiskelija- ja nuorisojärjestöt perustivat yhdessä Rauhanpuolustajien kanssa Suomi-Chile ystävyysseuran. Seuraavan vuoden aikana HYY osallistui Chile-solidaarisuuskampanjaan järjestämällä yliopistolla Chile-viikon. Ylioppilaslehdessä julkaistiin artikkeleita Chilen tilanteesta, HYY:n hallitus päätti lähettää kirjeitä Chilen poliittiselle johdolle ja Kulttuurikeskus järjesti solidaarisuusillan Vanhalla. Yleisjaos päätti kutsua koolle myös yliopiston taksvärkkitoimikunnan perustavan kokouksen, ja ensimmäinen opiskelijoiden

¹⁵⁵ HYY:n ulkoasiainvaliokunnan pöytäkirja 7.4.1970/HYY:n arkisto/KV asiat/UAV 1.

¹⁵⁶ Lohikoski & Tuomi, 157

¹⁵⁷ Memorandum of the SYL Solidarity Work, SYL:n arkisto/KV-asiat

¹⁵⁸ HYY:n ulkoasiainvaliokunnan pöytäkirja 26.6.1970/HYY:n arkisto/KV asiat/UAV 1.

¹⁵⁹ Lohikoski & Tuomi, 145

¹⁶⁰ Jarmo Mäkelän puheenvuoro Opiskelijoiden kehitysyhteistyötoiminnan ongelmia ylioppilaskuntien neuvottelupäivillä Jyväskylässä 1.2.1980/ SYL:n arkisto / KEHY

taksvärkki järjestettiin Chilen hyväksi.¹⁶¹ Chile solidaarisuustyö jatkui läpi 1970-luvun hyvin aktiivisena niin opiskelijoiden kuin muidenkin järjestöjen piirissä ja oli, Vietnamin ohella, yksi vuosikymmenen mittavimmista solidaarisuusprojekteista opiskelijamaailmassa.

Afrikkalaiset vapautusliikkeet pysyivät myös opiskelijoiden solidaarisuustoiminnan keskiössä koko vuosikymmenen, käytännön avustukset toimitettiin SYL:n kautta. Sieltä HYY:hyn tulivat myös poliittiset kysymykset vapautusliikkeiden tukemisesta, joita käsiteltiin HYY:n edustajistossa erityisesti vuoden 1976 aikana. Läpi menivät ponnet sekä MPLA:n johtaman Angolan tasavallan tunnustamiseksi että tuomittiin Etelä-Afrikan apartheid-politiikka ja tuettiin ANC:n toimintaa.¹⁶² Tosin vasemmiston edustajat ilkkuivat porvareita pelkureiksi, kun heidän alun perin esittämä ponsi MPLA:n johtaman Angolan tasavallan tunnustaminen meni läpi vasta kun Suomi oli sen virallisesti tunnustanut. HYY:n oma toiminta, tai yhteistoiminta muiden järjestöjen kanssa, keskittyi kotimaiseen tiedotustoimintaan erilaisten vierailujen, solidaarisuusviikkojen ja kampanjoiden muodossa.

Vuonna 1975 Helsingissä pidetty ETY-kokous oli tärkeä tapahtuma myös opiskelijamaailmassa. Myös kehitysyhteistyötoiminnassa keskityttiin turvallisuuteen ja rauhaan toimimalla aktiivisesti YK-järjestöjen ja Rauhantoimikunnan kanssa. Ylioppilaskunnassa poliittinen taistelu rauhoittui vuosikymmenen puolivälin myötä ja oikeisto- ja keskustahallitukset pääsivät valtaan ensimmäistä kertaa. Se vaikutti myös ylioppilaskunnassa tehtävään kehitysyhteistyötoimintaan, joka laantui huomattavasti vuosien 1975–76 aikana. Tähän yhtenä syynä voi olla keskustan ja oikeiston vähäinen halukkuus vasemmistolaisen ideologian sävyttämiin solidaarisuustoimiin. Toisaalta se merkitsi myös pienen notkahduksen jälkeen toiminnan ja järjestöyhteyksien monipuolistumista. Pyrittiin löytämään poliittisesti neutraalimpia yhteistyöjärjestöjä, ja erityisesti Amnesty Internationalista ja Unicefista löydettiin edustajiston molemmille poliittisille laidoille sopivat yhteistyökumppanit. HYY osallistui useisiin Amnestyn vetoomuksiin mielipidevankien puolesta. Unicefin kanssa järjestettiin muun muassa Koulu kehitysmaissa -tapahtumaan ja osallistuttiin Mali-keräykseen.

¹⁶¹ HYY:n yleisjaoksen pöytäkirjat nro 4 ja 5 vuodelta 1974

¹⁶² HYY:n toimintakertomus 1976

Solidaarisuustyö ei kuitenkaan loppunut vaan Chile, Etelä-Afrikka ja uutena kohteena latinalainen Amerikka olivat opiskelijoiden käytännön kehitysyhteistyön keskiössä ja SYL:n avustusten kohteena. Kysymys oli lähinnä kotimaan tiedotustoiminnan laajentamisesta, nyt keskityttiin myös tiedottamaan paitsi kehityksen ongelmista myös Suomen virallisesta kehitysyhteistyöpolitiikasta. Pyrkimys oli lisätä ylipäänsä opiskelijoiden tietoa kehitysmaista ja mahdollisuuksista toimia niiden hyväksi. Nämä olivat myös erityisen kehitysyhteistyön teemaviikon pääaiheita vuonna 1977. Samana vuonna HYY alkoi tukea pienillä summilla myös omien alajärjestöjensä kansainvälistä, lähinnä kotimaassa tapahtuvaa tiedotus, toimintaa.

Opiskelijoiden tietoisuuden herättäminen oli keskeinen kysymys ylioppilaskunnan aktiivien keskuudessa 1970-luvun lopulla. Miten saavuttaa perustason opiskelijat tiedotustoiminnassa? Yleisjaoksessa keksittiin ajatus opiskelijoiden ruokahetken yhteyteen sijoittuvasta tiedotusmuodosta. Vuonna 1979 järjestettiin Gaudeamuksen ruokaloissa Vietnam -solidaarisuus viikko, jonka aikana tarjoiitiin erityisruokalajeja ja informaatiota kehitysyhteistyötoiminnasta. Viikko oli menestys ja tästä niin kutsutusta kehy-ateriasta muodostui 1980-luvulla suosittu tiedotusmuoto ylioppilaskunnassa. Toinen, myöhemmin konkreettisen muotonsa saanut, ajatus oli oman solidaarisuustoiminnan aloittaminen. Oma hanke toisi solidaarisuustoiminnan lähemmäksi opiskelijoita.

4.5 SYL kehitysyhteistyön toteuttajana

Opiskelijoiden käytännön kehitysyhteistyötoiminta oli siis siirtynyt edellisen vuosikymmen lopulla pääosin SYL:n toiminnan piiriin, ja HYY:ssä osallistuttiin SYL:n vuotuisiin kehitysyhteistyökeräyksiin. Suurimpana ylioppilaskuntana HYY vastasi noin puolesta vuotuisista kehitysyhteistyön keräyssummista. SYL ja HYY olivat saman kehitysyhteistyöjärjestelmän, järjestömaailman ja opiskelijamaailman osasia. Molempien toimistot sijaitsivat Mannerheimintie 5:ssä ja useat HYY:n toimijoista siirtyivät sujuvasti SYL:n palvelukseen. HYY osallistui myös aktiivisesti

kattojärjestönsä kampanjoihin ja useat poliittiset kysymykset tulivat SYL:n kautta myös ylioppilaskuntaan (esimerkiksi kysymykset vapautusliikkeiden tuesta).

Vuoden 1970 aikana SYL tuotti kaksi koko vuosikymmenen opiskelijoiden kehitysyhteistyötä ohjannutta asiakirjaa, kansainvälisen toiminnan ohjelman sekä raportin alikehittyneiden maiden riistosta eli niin sanotun riistoraportin. Ensimmäisessä näistä se määritteli suuntaviivat kehitysyhteistyölle, toinen oli ideologinen esitys toiminnan motivaatioista. Toiminnan pohjana oli YK:n peruskirja sekä ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Toimintaohjelman sävy on voimakkaasti oikeudenmukaisuutta, rauhanaatetta ja kansojen yhdenvertaisuutta korostava sekä imperialismin tuomitseva. ”Liitto antaa henkisen ja mahdollisuuksiensa mukaan aineellisen tukensa nuorison maailmanlaajuiselle solidaarisuus- ja tukitoiminnalle, joka kohdistetaan alikehittyneiden maiden kansoihin ja nuorisoon näiden kamppaillessa poliittisesta ja taloudellisesta sorrosta vapautumisen puolesta”¹⁶³.

Vuosikymmenen alkupuolella kehitysyhteistyötoiminta oli SYL:lle vielä uutta ja opiskelijoilta kerättyjä varoja ei useana perättäisenä vuotena saatu käytettyä, koska suunnitellut projektit viivästyivät avustuskohteena olevien maiden levottomien olojen vuoksi. Näin varat jäivät kehitysyhteistyörahaston reserviksi. Vuosien 1969 - 1972 pääavustuskohteina olivatkin YK:lta SYL:n tuettaviksi siirtyneet kolme stipendiaattia Suomessa sekä vuonna 1971 järjestetty Afrikan vapautusliikkeet ja Opiskelijat konferenssi. Seuraavina vuosina annettiin myös avustuksia solidaarisuustoimintaan, lähinnä kansalaisjärjestöjen yhteiskeräyksiin. Joitain avustuseriä annettiin myös IUS:n kautta sekä suoraan vapautusliikkeille, muun muassa Guinea-Bissaussa toimineelle, PAIGC:lle. Suorat kontaktit vapautusjärjestöihin oli luotu Afrikka-konferenssin valmistelun aikana. SYL:n edustaja oli muun muassa vierailut Guinea-Bissaussa osana IUS:n delegaatiota, ja SYL:ssä oli vierailut useita afrikkalaisia opiskelijadelegaatioita. Nousseet keräystuotot ja ongelmat varojen käytössä nelinkertaistivat rahaston varat yli 200 000 markkaan ensimmäisen viiden vuoden aikana.¹⁶⁴ Vuoden 1976 aikana SYL

¹⁶³ SYL:n kevät liittokokous 20.–21.3.1970/ Hallituksen esitys Liiton kansainvälisen toiminnan ohjelmaksi s. 5 - 6/SYL:n arkisto

¹⁶⁴ SYL:n kehitysyhteistyörahasto 1968–1974, SYL:n arkisto/ KV asiat

laati Kehitysyhteistyörahastolle säännöt, jotka vahvistivat sen aseman epäitsenäisenä säätiönä, ja nimitti sille oman hallituksen¹⁶⁵.

Vuosikymmenen alussa SYL oli poliittisesti aktiivinen solidaarisuustoimija pyrkien vaikuttamaan myös valtiotason kehityskaatoimintaan. Liitto julkaisi useita kannanottoja ja vetoamuksia sekä pyrki edistämään opiskelijoiden ”anti-imperialistista tietoisuutta”¹⁶⁶ Sillä oli vankat suhteet suomalaisiin kansainvälisiin järjestöihin ja se osallistui useiden kansalaisjärjestöjen solidaarisuustoimintaan. SYL olikin 1970-luvulla HYY:tä aktiivisempi ja kannanotoiltaan radikaalimpi järjestö, joka tietysti selittyi sen roolilla suomalaisten opiskelijoiden kehitysyhteistyöpolitiikasta vastaavana.

Käytännön kehitysyhteistyö saatiin toimintaan vasta vuosikymmenen toisella puoliskolla. Vuoden 1975 aikana solmittiin yhteistyösopimuksia muun muassa MPLA:n, PAIGC:n, FRELIMO:n ja SWAPO:n kanssa. Toiminnan pääasiallisena kohteena olivat siis Afrikan vapautusliikkeet Angolassa, Guinea-Bissaussa, Mosambikissa ja Namibiassa sekä vuosikymmenen alusta asti tuetut Vietnam ja Chile. Euroopassa tuettiin Portugalin ja Kyproksen kansallisia ylioppilassliittoja. Vapautusliikkeille suunnattu apu oli luonteeltaan humanitääristä terveydenhuoltoon ja koulutukseen suunnattua materiaaliapua, mikä käytännössä tarkoitti esimerkiksi vihkojen, kynien, lääkkeiden ja huopien lähettämistä alueelle.¹⁶⁷ Näin tuettiin muun muassa Angolassa sijaitsevaa koulu- ja terveyskeskusta. Avustus ja solidaarisuus toiminta oli ylipäänsä hyvin konkreettista ja materiaalista luonteeltaan. Tarvikkeet hankittiin Suomesta ja lähetettiin eteenpäin. Esimerkiksi vuonna 1977 painatettiin ja lähetettiin tiedotusmateriaaleja latinalaisen Amerikan opiskelijoiden avustamiseksi - julisteita Chileen ja tarroja Kolumbiaan.¹⁶⁸ Vuonna 1979 taas ostettiin telttoja, sadetakkeja, tuttipulloja ja pyyhkeitä 33 000 markan arvosta lähetettäväksi SWAPO:n Angolassa sijaitsevaan pakolaisten keskuksen. Myös ulkoasiainministeriön tukemassa Vietnam -projektissa vuosina 1975–78 lähetettiin telttoja ja projektoreita avustuskohteeseen. Osaltaan tämä johtui aiemmista päätöksistä vapautusjärjestöille annettavan tuen muodosta, joka määriteltiin paitsi

¹⁶⁵ SYL:n toimintakertomus 1976, 29

¹⁶⁶ SYL:n toimintakertomus 1973, 156

¹⁶⁷ Opiskelijat ja Kehitysyhteistyö, SYL:n julkaisu/ SYL:n arkisto / KV asiat

¹⁶⁸ Ibid

humanitääriseksi avuksi, myös materiaaliseksi, sillä rahallisten avustusten käyttökohteita ei olisi voitu taata. Yhteistyösopimukset kumppanijärjestöjen kanssa olivat pidempi aikaisia, mutta avustukset kertaluontoisia ja ne liittokokous vahvisti ne vuosittain. Tosin vähitellen kiinnostus pidempi aikaisiin projekteihin oli heräämässä, tämä kuvastuu esimerkiksi SYL:n kansainvälisten asiain sihteerin muistiosta vuodelta 1977, jossa hän pohtii kehitysyhteistyön tulevia suuntaviivoja.

169

Indokiinan kansojen voitto ja Portugalin siirtomaiden vapautuminen vuosikymmenen puolessa välissä vauhdittivat solidaarisuustoimintaa, josta suurin osa koordinoitiin IUS:n kautta. SYL oli myös tukenut IUS:n stipendiaattiohjelmaa vuodesta 1974 lähtien, mutta ensimmäiset stipendiaatit saapuivat Suomeen vasta vuoden 1977 aikana. Ensimmäiset niistä olivat kyproslainen Stavros Soteriou ja chileläinen Carlos Mena. Pitkäaikaisin stipendiaatti namibialainen Nickey Iyambo valmistui vuoden 1979 aikana kaksi tutkintoa suorittaneena ja hänestä tuli myöhemmin Namibian terveysministeri. Yhteistyö IUS:n kanssa oli muutoinkin tiivistä, sitä kautta saatiin keräyskohteiden lisäksi paljon materiaaleja ja puhujia vieraisiksi. Vuonna 1977 IUS:n Latinalaisen Amerikan solidaarisuusmatkan delegaatiota johti SYL:n puheenjohtaja. Tämän matkan myötä suomalaiset ylioppilaat saivat yhteyden latinalaisen Amerikan, erityisesti Uruguay, Argentiinan ja Guatemalan, opiskelijajärjestöihin - tällä olikin kaus kantoiset seuraukset myöhemmässä toiminnassa.¹⁷⁰

Kun käytännön toiminta oli saatu toimimaan, heräsi kysymys sen tunnetuksi tekemisestä jäsenistölle. Tiedotusta pyrittiin vahvistamaan muun muassa painattamalla vuonna 1976 *ulkoasiainministeriön tiedotustuella* erityinen kehitysyhteistyöesite, jossa esiteltiin laajemmin kehitysyhteistyön perusteita sekä liiton avustuskohdeita. Myöhemmin painatettiin vielä esite ja juliste erityisesti kehitysyhteistyökeräystä varten. Lisäksi tiedotustoiminnan keskiössä oli keskustelun herättäminen ylioppilaskunnissa erilaisin tapahtumin ja kirjoituksin. Tämä tuotti tulosta, sillä vuoden 1979 toimintakertomuksessa luonnehditaan ajan henkeä seuraavasti:

¹⁶⁹ muistioita ja asiakirjoja /KV asiat 75- /SYL:n arkisto

¹⁷⁰ SYL:n toimintakertomukset 1974 - 1977

”toimintavuonna virisi voimaksi keskustelu yhteiskunnan kehityssuunnasta, elämäntavasta, päätösrakenteesta. Nuori opiskelijapolvi etsi voimakkaasti elämäkatsomustaan, pohti laajoja yhteiskunnallisia ja maailmanlaajuisia kysymyksiä sekä voimista omakohtaista toimintaansa ongelmien ratkaisemiseksi.”

Tiedotustoiminnan kohteena oli paitsi SYL:n oman toiminnan esittely myös valtion virallisesta kehitysyhteistyöpolitiikasta kertominen ja YK:n yleiskokouksessa hyväksytyyn uuden kansainvälisen talousjärjestyksen esittely. Myös opiskelijat lähtivät mukaan vuosikymmenen lopulla alkaneeseen kansanliikkeeseen Suomen kehitysyhteistyövarojen nostamiseksi ja SYL kehotti jäsenistöään osallistumaan prosenttiliikkeen tukemiseen muun muassa syömälakoin!

Tiedotustoiminnan lisäksi kehitysavun muotojen monipuolistaminen oli yksi keskeisiä kysymyksiä SYL:ssä vuosikymmenten vaihteessa. Uusina keräysmuotoina kotimaassa aloitettiin lipaskeräykset ja vaate- ynnä muut tavarakeräykset. IUS:n kautta osallistuttiin myös ensimmäisiä kertoja henkilö/asiantuntija-avun lähettämiseen osallistumalla kansainvälisiin työprikaateihin. Ensimmäisenä lähti vuonna 1981 lääkäriprikaati Angolaan, parin vuoden päästä osallistuttiin opettajaprikaatiin Tansaniaan. Myös HYY:n edustajat osallistuivat vuonna 1984 solidaarisuustyöprikaatiin Nicaraguassa, opiskelijat poimivat kahvipapuja parin kuukauden ajan.¹⁷¹ Työprikaatit olivat opiskelijoiden versio 1960-luvulla alkaneista ja 1980-luvulla jatkuneista kehitysjoukoista, ja kuvastivat ajan kansainvälisien apumuotojen kehittymistä.

* * *

Tvedtiläisen järjestelmäteorian kautta tulkittuna solidaarisuuden alussa valtiiovallan ja järjestöjen suhteet olivat siis vielä suhteellisen tasaväkiset. Vaikutussuhteet kokemuksien ja osaamisen myötä olivat enemmän järjestöistä valtioon kuin toisin päin. 1960-luvulla pyrittiin yhdessä rakentamaan suomalaisen kehitysyhteistyön käytäntöjä, jota osoittaa muun muassa Kiljavan vuoden 1968 kehitysyhteistyöseminaarissa esitetty huoli toiminnan hajanaisuudesta sekä kehitysjoukkotoimikunnan mietinnöt joukkojen sijoittamisesta. Vähittäinen

¹⁷¹ SYL:n toimintakertomukset 1981 - 84

erkaneminen järjestömaailman ja valtion välillä tapahtui 1970-luvun alkupuolella. Juhani Koposen mukaan 1970-luvun alkupuolella suomalaisessa kehityspolitiikassa siirryttiin uuteen aikakauteen, sen kansallisrealistiseen vaiheeseen, joka tarkoitti developmentalistisen retoriikan säilymistä, mutta poliittisen realismin sanelemia käytäntöjä. Vuodesta 1968 vuoteen 1973 Suomen virallisen kehitysyhteistyön määrä, niin rahallisesti kuin toteutettavina projekteina, kasvoi hurjasti. Myös kehityspoliittinen todellisuus sai muotonsa viimeistään 1974, jolloin ensimmäinen varsinainen kehityspoliittinen ohjelma julkaistiin. Se tarkoitti myös (valtion) järjestösuhteiden muuttumista, opit järjestöiltä oli kerätty, nyt suunnattiin katseet kansainvälisille areenoille ja politiikan tekoon. Järjestöjä ei enää tarvittu tukemaan tai neuvomaan, myös asiantuntijuus oli vaihtanut paikkaa. Vähitellen kansalaisjärjestöjen ja valtion politiikan suhdetta alkoi hiertää myös toiminnan aatteellinen erkaantuminen. Samaan aikaan kun valtion politiikka toimi yhä enenevässä määrin instrumentaalisten ”pakkojen” edessä, kasvoi solidaarisuusaate kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön perustana.

Se, minkä verran solidaarisuustoiminnalla oli vaikutusta valtion harjoittamaan kehityspolitiikkaan, on kiistanalaista. Esimerkiksi Suomen suhdetta eteläisen Afrikan vapautusliikkeisiin tutkineet Pekka Peltola ja Iina Soiri toteavat, että "olemme yrittäneet osoittaa että idealismi, useiden kansalaisjärjestöjen edustamana, on itseasiassa vaikuttanut Suomen ulkopolitiikkaan"¹⁷². Suomen virallista kehityspolitiikkaa ja sen historiallisia vaiheita tutkinut Lauri Siitonen taas on todennut, että "suomalainen kolmasmaalaisuus järjestäytyi vasta 1960-luvun loppupuolella, eikä sillä täten ollut juurikaan vaikutusta suomalaisen kehityspolitiikan muotoutumiseen"¹⁷³. Ehkä voimme päätellä, että kansalaisjärjestöillä oli vaikutusta siihen, että tietyt maat ja kysymykset nousivat suomalaisen ulkopolitiikan agendalle, mutta kehityspoliittisiin sisältöihin niiden vaikutus oli vähäinen.

1980-luvun alkupuolella tilanne kuitenkin muuttui. Valtion kehitysprojektit olivat saaneet kovaa kritiikkiä lehdistössä ja prosenttiliike oli nostanut kansalaisjärjestöjen toiminnan hetkeksi kehitysyhteistyön keskiöön. Ministeriössä tätä ei voitu sivuuttaa

¹⁷² Peltola&Soiri, 155 (kirjoittajan suomennos)

¹⁷³ Siitonen, 202

vaan sielläkin alettiin uudelleen pohtia kansalaisjärjestöjen merkitystä ja yhteistyön tärkeyttä. Selvimmin tämä tulee esiin vuoden 1984 kansalaisjärjestöjen evaluoinnissa, jossa todetaan muun muassa järjestöjen tärkeys koko suomalaisessa kehitysyhteistyön kentässä. Totta kai asiaan vaikutti myös se, että kymmenen vuoden aikana ministeriön jakama kansalaisjärjestötuki oli kasvanut huomasti mahdollistaen myös niiden toteuttamien projektien kasvun. Painopistemuutos tapahtuikin enemmän mentaalilla tai poliittisrealistisen tulkinnan mukaan käytännön poliittisena tarpeena. Kansalaisjärjestöt olivat suosittuja ja lähentymällä niitä myös ministeriö sai suuremman hyväksynnän harjoittamalleen politiikalle. Yhden tulkinnan mukaan ministeriön kansalaisjärjestötuen historia on sitouttamisen historiaa, jolla saatiin kansalaisjärjestöt toteuttamaan yhteistä, ministeriössä suunniteltua, kehityspolitiikkaa. Se oli osa suomalaista konsensuspolitiikkaa, jossa pyrittiin välttämään avoimia konflikteja.

4.6 1980-luvun solidaarisuus ja painopisteprojektit

Ylioppilaskunnan politiikassa vasemmistohegemonia oli alkanut sortua jo edellisen vuosikymmenen puolivälissä, keskustan nousun myötä. Konsensus -aate oli siirtynyt Suomen ulkopolitiikasta myös sisäpolitiikkaan, ja vaikutti myös ylioppilaskunnan poliittisissa elimissä. 1970-luvun loppuun tultaessa kiivaan poliittisen taistelun aika oli ohi, ja ylioppilaskunnassa elvytettiin vanhoja perinteitä.¹⁷⁴ Vuonna 1984 kokoomuslaiset ja kommunistit istuivat jo samassa hallituksessa ja toimintakertomuksen mukaan ”konsensuksen ilmapiiri väritti -- HYY:n toimintaa”¹⁷⁵. Uudet niin sanotut yhdenasianliikkeet kuten luontoliike, naisliike ja prosenttiliike olivat luonteeltaan ei-poliittisia, akateemisia liikkeitä ja sitoutumattomuus tuli valtti ylioppilaspolitiikassa.¹⁷⁶ Kuitenkin ”Vasemmiston kriittis-yhteiskunnallinen traditio ja yleispoliittinen aatteellisuus säilyivät HYY:n kansainvälisessä toiminnassa, jossa yhä oli tavoitteena opiskelijain globaalin tietoisuuden kasvattaminen”¹⁷⁷. Tämä näkyy hyvin myös vuosikymmenen toimintakertomusten kielessä ja kannanotoissa. Solidaarisuuden ajan loppu ei ole

¹⁷⁴ Kolbe 1996, 529 - 530

¹⁷⁵ HYY:n toimintakertomus 1984, A/I, 1

¹⁷⁶ Kolbe 1996, 540, 542, 546

¹⁷⁷ Kolbe 1996, 551

selvärajainen, hegemonian ajalle tyypilliset rakenteet alkoivat vähitellen 1980-luvun myötä muodostua ja niiden vaikutus vähitellen ulottua HYY:n toimintaan. Esimerkiksi jo vuoden 1984 kansalaisjärjestöevaluoinnissaan ulkoasiainministeriö tunnustaa kansalaisjärjestöjen työn merkityksen ja pyrkii sitouttamaan sen omaan toimintaansa, vuonna 1987 saatu rahoituspäätös siirsi ylioppilaskunnan de facto virallisen politiikan airueksi ja 1989 tulleet projektisuunnittelun ja -evaluoinnin ohjeet alkoivat vaikuttaa yhteisen kielen muodostumiseen. Kuitenkin kehitysajattelussa ja -yhteistyössä solidaarisuuden aatteet kestivät kauiten, ja ehkä siksi myös hegemonian ajan alku voi vaikuttaa hyvin suurelta muutokselta.

1980-luvun alun myötä myös HYY:ssä alkoi uusi kausi kehitysyhteistyön aktiivisuudessa. Vuosikymmen vaihteessa alkanut kansalaisjärjestöjen Prosenttiliike, vauhditti myös ylioppilaiden kiinnostusta kehitysyhteistyöhön. Lisäksi oman hankemuotoisen yhteistyöprojektin aloittaminen innosti opiskelijoita toimimaan. Ylioppilaskunta jatkoi solidaarisuuden periaattein sarron vastaista taistelua. HYY:n hallitukset lähettivät runsaasti erilaisia kirjelmiä, lausuntoja ja kannanottoja eri tahojen edustajille ja tiedotusvälineissä julkaistavaksi. Muun muassa vuonna 1981 allekirjoitettiin Amnestyn kirjelmä Zairen presidentti Mobutulle, jossa tuomittiin maan ihmisoikeusloukkaukset; vuonna 1984 lähetettiin sähke El Salvadorin presidentille ja puolustusministeriölle, jossa vaadittiin ”sarron lopettamista”, samana vuonna allekirjoitettiin myös ’Rauha Väli-Amerikkaan’ -vetoamus, joka lähetettiin muun muassa Yhdysvaltain suurlähetystöön.¹⁷⁸ Vuoden 1985 HYY:n hallitus esitti kannanoton ulkoministeri Paavo Väyryselle, jossa vaadittiin diplomaattisten, poliittisten ja kaupallisten suhteiden katkaisua Etelä-Afrikan kanssa rotusortopolitiikan vuoksi, HYY:n edustajisto päätti tuolloin myös nimetä Ylioppilasaukion Nelson Mandelan aukioksi Taksvärkki 85 -kampanjan ajaksi.¹⁷⁹

Edustajistossa kehitysongelmista ja -yhteistyöstä keskusteltiin erityisesti esitettyjen ponsien kautta, kun yksittäiset edustajat tekivät ahkerasti erilaisia ehdotuksia kannanotoiksi koskien esimerkiksi rauhan edistämistä, Etelä-Afrikkaa tai kehitysrahoitusta. Innovatiivisena voi pitää edustaja Jukka Pakkalan ilmeisen pilke silmäkulmassa tehtyä esitystä opiskelijoiden alkoholipitoisiin juomiin suunnattujen

¹⁷⁸ HYY:n toimintakertomukset 1981 ja 1984

¹⁷⁹ HYY:n toimintakertomus 1985, 12

varojen käytön ohjaamisesta solidaarisuustyöhön. Edustajisto hyväksyi vuoden 1981 kesäkokouksessaan tämän promilleliikkeen tunnuksen ”myös viinarahat solidaarisuustyöhön” ja suositti että jokainen alkoholia käyttävä HYY:n jäsen luovuttaa ”’perjantaipullon’ hinnan kehitysyhteistyö- tai solidaarisuustilille.”¹⁸⁰ Kehitysyhteistyön lisäksi useat yhteiskunnalliset epäkohdat kuten ympäristöongelmat, ydinvoimarakentaminen, ulkomaalaisten asema ja aseistakieltäytyjien kohtalo olivat 1980-luvun alkupuolella edustajiston kokousten aiheina. HYY ei ollut vain opiskelijoiden etujärjestö vaan laajemman yhteiskuntavastuunsa tunteva järjestö.

Vuoden 1983 HYY:n organisaatiouudistus oli tervetullut resurssipulasta kärsineessä yleisjaostossa, jonka alaisuuteen oli siihen asti kuulunut niin yleinen poliittinen ja etujärjestötoiminta kuin kansainväliset asiat ja tiedotustoiminta. Kehitysyhteistyö ja solidaarisuustoiminta siirtyivät uuden kansainvälisen jaoksen alle, ja saivat omat toimintaryhmät, lisäksi siellä toimi muun muassa Afrikka- ja Eurooppa-ryhmä¹⁸¹ Kansainvälisissä suhteissa HYY:n yhteistyö eurooppalaisten ylioppilasjärjestöjen sekä Moskovan valtionyliopiston ylioppilasneuvoston kanssa jatkui tiiviinä, virallisten suhteiden lisäksi solmittiin suhteita useisiin ylioppilaskuntiin. HYY:n delegaatiot vierailivat ahkerasti kansainvälisissä tapahtumissa ja järjestivät kotimaassa vuosittain kansainvälisen kesäleirin.

Kansainvälisen jaoksen ensimmäisenä tehtävänä olikin aktivoida solidaarisuus ja rauhantoimintaa, kehittää uusia toimintamuotoja ja tukea jäsenjärjestöjensä ulkomaantoimintaa.¹⁸² Yleisjaoston toimintasuunnitelmassa vuodelle 1980 oli todettu, että kansainvälistä toimintaa on suunnattava edelleen opiskelijoiden oman kiinnostuksen aktivoimiseen ja solidaarisuushankkeiden konkretisoimiseen opiskelijoille lisäämällä yhteistyötä Kehitysmaainstituutin kanssa. Lisäksi siinä todettiin, että ”maamme kehitysyhteistyöpolitiikkaa on arvioitava nykyistä terävämmin”.¹⁸³ Prosenttiliike oli nostattanut kansalaisten tietoisuutta kehitysrahoituksen surkeasta tilasta, ja tämän voidaan nähdä osaltaan kuvastaneen myös ylioppilaskunnan tyytymättömyyttä siihen. Avunmäärä ei tosin ollut ainoa

¹⁸⁰ HYY:n arkisto/ Edustajiston pöytäkirja 1.7.1981

¹⁸¹ HYY:n toimintakertomukset 1980 - 1983

¹⁸² HYY:n toimintakertomus 1980, 56, 59, 61

¹⁸³ Yleisjaoston toimintasuunnitelma 1980 / HYY:n arkisto/ Yleisjaosto 5.

kritiikin aihe 1980-luvun alun virallisessa kehityspolitiikassa, jossa instrumentalismi oli jyrännyt kehitysajattelun alleen. HYY:n kannanotoissa arvosteltiin kovasanaisesti muun muassa Suomen kaupallisia suhteista ihmisoikeuksia polkevaan Indonesiaan sekä Etelä-Afrikan rotusortohallitukseen.

Yhteistyö Kehitysmaainstituutin kanssa alkoi vuonna 1981, kun ensimmäinen yhteinen tutkimusprojekti ”Kehitysmaaopiskelijoiden opiskeluedellytykset Helsingin yliopistossa” saatiin alkuun. Solidaarisuustoimintaa harjoitettiin sekä oman ylioppilaskunnan piirissä että osallistuttiin SYL:n kehitysyhteistyökeräykseen. Yleisjaos järjesti hyvin menestyneen Salvador-toimintakeskuksen ja -toimintaviikon, jolla vieraili myös Salvadorin ihmisoikeuskomission puheenjohtaja Marianella Garcia Villas. Myöhemmin kesällä tuotettiin salvadorilainen elokuva ”Kansa voittaa” Suomeen. Salvadorin lisäksi tuettiin Namibian SWAPO:a ylioppilaskuntien liiton järjestämän vaatekeräyksen kautta ja osallistuttiin Chilen kansallispäivän vastaanoton järjestämiseen Chile Democraticon kanssa.¹⁸⁴ Vuoden 1982 syksyllä yliopistolla oli kaksi samanaikaista solidaarisuus kampanjaa. Taksvärkin kautta kerättiin rahaa Namibiaan, Nicaraguaan ja Salvadoriin, SYL:n kehitysyhteistyömaksun kohteena oli Nicaragua. Näiden teemojen puitteissa kotimaassa järjestettiin muun muassa Salvador-mielenosoitus, kehitysyhteistyöviikko ja -seminaari. Vuoden tärkeimmäksi aiheeksi nousi kuitenkin oman kummiyliopiston löytäminen Väli-Amerikasta.¹⁸⁵

HYY:ssä oli esiintynyt jo 1970-luvulla ajatuksia oman kehitysyhteistyöhankkeen aloittamisesta. SYL:n kehitysyhteistyökeräyksiin oli osallistuttu aktiivisesti erilaisin tempauksin läpi 1970-luvun. Myös omia solidaarisuus keräyksiä oli järjestetty vaihtelevalla menestyksellä. Ajatus oman kummiyliopiston löytämiseksi tuli ajankohtaiseksi vuoden 1982 aikana, ja HYY:n pääsihteeri vieraili Väli-Amerikassa kesäkuussa keskustelemassa aiheesta. Ensimmäisinä vaihtoehtoina olivat Managuan yliopisto Nicaraguassa sekä San Salvadorin yliopiston jälleenrakennushanke el Salvadorissa. Yhteydet Väli-Amerikkaan olivat muodostuneet SYL:n projektien sekä latinalaisamerikkalaisten vieraiden kautta ja jatkuneet erilaisin solidaarisuuskampanjoin. Vuonna 1982 HYY:n hallitus teki periaatepäätöksen

¹⁸⁴ HYY:n toimintakertomus 1981, 55 - 57

¹⁸⁵ HYY:n toimintakertomus 1982, 54 -55

kummiyliopistohankkeen aloittamisesta, mutta kohdemaata ei vielä päätetty. Seuraavana vuonna tapahtui kaksi merkittävää asiaa, jotka saattoivat vaikuttaa Salvadorin lopulliseen valikoitumiseen. Ensinnäkin kaksi kertaa HYY:n vieraana ollut Salvadorin ihmisoikeuskomission puheenjohtaja Marianella Garcia Villas murhattiin ja San Salvadorin yliopiston rehtori vieraili Suomessa. Kun El Salvadorin kansallinen yliopisto valikoitui HYY:n kummiyliopistoprojektin kohteeksi, se aloitti kansainvälisessä toiminnassa ”voimakkaan perehtymis- ja tiedotustyön sorron ja riiston taustoihin, oikeudenmukaisuuden, rauhan ja kehityksen ehtoihin sekä konkreettisesti Keski-Amerikkaan ja Salvadoriin nähden”¹⁸⁶ Tämän katkelman kieli kuvastaa hyvin 1970-lukulaisen hengen säilymistä ja vasemmistolaista aatetta ainakin retoriikan tasolla. Toisaalta saman toimintakertomuksen yhteenvedossa hallituksen puheenjohtaja toteaa ”Elämme aikaa, jolla ei ole oikein suuria aatteita - ei opiskelijoillakaan. Järjestötoiminta - ja vähiten poliittinen sellainen - kiinnostaa vain hyvin harvoja nuoria.”¹⁸⁷ HYY:n kehitysyhteistyötoiminnan aktiivit olivat näitä harvoja. Hetkeksi kummiyliopistohankkeesta muodostui HYY:n kansainvälisen toiminnan tärkein tehtävä. Olen käsitellyt kummiyliopistoa ja sen ympärille muodostunutta kehitysyhteistyöhanketta erillisessä kappaleessa alla.

1980-luvun alku oli vielä solidaarisuuden ajan korkeasuhdannetta huipentuen omaan solidaarisuustyön kohteeseen Salvadorissa. Ironista kyllä tuosta huipusta tuli seuraavan murroksen siemen. Merkittävä muutos 1980-luvulla oli toiminnan keskittyminen ensimmäiselle tasolle. Edelleen tehtiin yhteistyötä muiden opiskelijajärjestöjen kanssa erityisesti erilaisten tapahtumien ja kampanjoiden muodossa, mutta kehitysyhteistyön keskiö siirtyi SYL:ltä takaisin HYY:n omaan toimintaan. Omalla kummiyliopistolla oli tässä merkittävä rooli.

4.6.1 Kummiyliopistosta kehitysyhteistyöhankkeeksi

HYY:n edustajisto päätti vuonna 1984 ottaa kummiyliopistokseen San Salvadorin kansallisen yliopiston, yhteistyökumppaniksi valittiin Salvadorin kansallinen opiskelijaliitto, AGEUS. Salvadorin armeija oli neljä vuotta aiemmin vallannut yliopiston, tuhonnut sen kirjaston sekä muita opiskelumateriaaleja. Yliopiston

¹⁸⁶ HYY:n toimintakertomus 1984 IV/ 16

¹⁸⁷ Ibid A/ 1

toiminta lakkasi useiksi vuosiksi ja avautui uudelleen 1984, mutta huonoin edellytyksin. Poliittinen tilanne ei Salvadorissa ollut juurikaan rauhoittunut, yliopiston toimintaa valvottiin tarkasti eikä määrärahoja tuhojen korvaamiseen saatu. Lisäksi kaikki köyhimpien opiskelijoiden opiskelun mahdollistaneet apurahat olivat jäädytetty.¹⁸⁸ Opiskelijoiden auttamiseksi ja yliopiston kunnostamiseksi AGEUS oli aloittanut kansainvälisen kampanjoinnin, jonka myötä tukea oli saatu jo Meksikosta, Ruotsista ja Länsi-Saksasta. Tähän kampanjaan vastasi myös HYY.¹⁸⁹

Kampanjan ensimmäinen tarkoitus oli avustaa salvadorilaisopiskelijoita heidän opiskelukustannuksissaan stipendiohjelman avulla. Toisena tärkeänä tavoitteena oli ”tuoda kehitysyhteistyö lähemmäksi jokaista opiskelijaa ja herättää opiskelijoiden sekä tutkijoiden vastuu yliopistoyhteisöistä myös kehitysmaissa”.¹⁹⁰ Edelleen siis solidaarisuustoiminnan ytimessä oli kehitysmaiden ylioppilaat ja yhteisöt, joita avustettiin vertaistuen tavoin. Alun yhteistyöneuvottelujen jälkeen, kotimaantoiminnan tavoitteiksi nousivat kasvatus- ja valistustyö sekä keräystoiminnan vähittäinen käynnistäminen. Kummiyliopistohankkeelle perustettiin oma toimintaryhmä kansainvälisen jaoksen alaisuuteen sekä palkattiin projektisihteeri työstämään kampanjamateriaalia ja tiedottamaan hankkeesta. Tiedotuskampanja käynnistettiin tempauspäivillä, jossa jaettiin 16-sivuista Salvador-lehteä, lennäkkejä ja pankkisiirtolomakkeita. Lisäksi järjestettiin yliopistolla menestyksekkäs seminaarisarja Keski-Amerikan alkuperäiskulttuureista. Lipaskeräyksen, sekä vapaaehtoisten maksusuoritusten lisäksi, rahaa hankkeelle kerättiin haastepalstalla Ylioppilaslehdessä.¹⁹¹

Hanke lähti hyvin käyntiin ja suoria yhteyksiä pidettiin yllä vuoden 1985 aikana muun muassa Moskovan festivaaleilla tavattujen AGEUS:n edustajien kanssa sekä Nicaraguassa sijaitsevan Salvadorin pakolaisten sairaalassa työskentelevien SYL:n stipendiaattien ja AGEUS:n edustajien välillä. Myös kansainvälisten asioiden jaoksen entisen jäsenen, Laura Assmuthin, matka San Salvadoriin edisti yhteyksiä ja tiedotustoimintaa kotimaassa. Keväällä järjestettiin myös kirjakeräys yliopiston

¹⁸⁸ Haukka-aho 1984

¹⁸⁹ Kummiyliopisto esite 1986 / HYY:n arkisto / Salvador-kansio

¹⁹⁰ Ibid

¹⁹¹ HYY:n toimintakertomus 1984 IV/ 18 - 19

tuhotun kirjaston auttamiseksi sekä Latinalaisen Amerikan dokumenttielokuvaviikko.¹⁹²

Vaikka vuoden 1986 toimintakertomuksessa Salvadorin sisällissotaa kuvataan unohtetuksi sodaksi, ylioppilaskunnan yhteydet kummiyliopistoon olivat hyvät. Vuoden aikana Suomessa vieraili kolme AGEUS:n edustajaa yhteensä neljä kertaa. Floran päivänä järjestettiin Salvador-näyttely Porthaniassa ja tarjottiin Salvador-keittoa soppatykyistä. Uutena tiedotusmuotona järjestettiin syksyllä Kehy-ateria Ylioppilastuen suurimmissa ruokaloissa Salvadorin hyväksi.¹⁹³ Seuraavana vuonna tämä toimintamuoto institutionalisoitiin, ja kehy-aterioita järjestivät useat eri yliopistolla toimivat järjestöt eri asioiden puolesta.

Vuoden 1987 suurimpana tapahtumana oli salvadorilaisten solidaarisuuskiertueen järjestäminen Euroopassa. Lokakuun alussa San Salvadorin yliopiston vararehtori, humanistisen tiedekunnan dekaani sekä AGEUS:n kansainvälisten asioiden sihteeri saapuivat Helsinkiin, jossa he tapasivat muun muassa yliopiston johdon, opiskelijajärjestöjen, kirkon ja ay-liikkeen edustajia. Lisäksi järjestettiin asiantuntijaseminaari sekä järjestötapaaminen. Helsingin jälkeen salvadorilaisen delegaation kiertue suuntautui Ruotsiin, Tanskaan, Hollantiin, Saksan liittotasavaltaan, Sveitsiin, Itävaltaan, Espanjaan ja Iso-Britanniaan, joissa tavattiin maiden hallinnon, yliopistojen ja opiskelijaliikkeiden edustajia.¹⁹⁴ Yhteydet pysyivät tiiviinä, sillä saman vuoden tammikuussa ja kesäkuussa kaksi eri HYY:n edustajaa oli matkustanut Salvadoriin AGEUS:n vieraaksi. Kotimaassa vuoden merkittävimpään tapahtumiin kuului Keski-Amerikan solidaarisuusviikko, joka rikkoi myös uutiskynnyksen karnevalistisella rauhanmarssillaan. Viikolla järjestettiin yleisötilaisuuksia Keski-Amerikan tilanteesta, valokuvanäyttely, elokuvaesityksiä sekä solidaarisuus-bileet. Viikkojen tarkoituksena ”oli luoda uudentyyppisiä joukkotapahtumia Helsingin katukuvaan, ja samalla viestittää sanomaa Keski-Amerikan poliittisista ja yhteiskunnallisista oloista”.¹⁹⁵

¹⁹² HYY:n toimintakertomus 1985 IV/ 12

¹⁹³ HYY:n toimintakertomus 1986 V/ 15

¹⁹⁴ HYY:n toimintakertomus 1987 VI, 19 - 20

¹⁹⁵ HYY:n toimintakertomus 1987 VI, 19

Merkittävin muutos vuoden 1987 aikana on kuitenkin ulkoasiainministeriön hanketuki stipendiaattiprojektille. HYY oli saanut jo 1970-luvun lopusta lähtien tiedotustukea erilaisille kampanjoille, mutta nyt ensimmäistä kertaa tehtiin viisivuotinen rahoitussopimus ulkoasiainministeriön kanssa. Hankkeen rahoitus tuli 60 prosenttisesti ministeriöltä ja loput katettiin opiskelijoiden vapaaehtoisuuksilla, lipaskeräyksillä sekä niin sanotuilla kehysterioilla. Vaikka vuoden 1987 talousarviossa onkin maininta ”Ylioppilaskunta tulee toteuttamaan jatkossa prosenttiosuuden kantamista jäsenmaksuista kehitysyhteistyötoimintaan”¹⁹⁶, pysyi omarahoitusosuus opiskelijoiden rahoittamana. Hankkeen aikana ulkoministeriö kuitenkin muutti omarahoitusprosenttia. Kun vielä vuoden 1990 talousarviossa hankkeenbudjetiksi arvioitiin 50 000 markkaa molemmilta osapuolilta, oli hankkeen viimeisten kahden vuoden budjetissa HYY:n osuus reilu 25 prosenttia kokonaiskustannuksista. Hanketuen myötä HYY joutui myös raportoimaan vuosittain hankkeen edistymisestä ja tavoitteiden saavuttamisesta. Tukiosuuden kasvun myötä ulkoministeriö tiukensi myös raportointi velvoitteita.

Salvadorissa uusi hanke käynnistyi hieman takellellen, kun alun kommunikaatiovaikeuksia lisäsi loppuvuodesta tapahtunut sisällissodan kiihtyminen vaikeuttaen sekä AGEUS:n että yliopiston toimintaa San Salvadorissa. Hankkeen tehtävänä oli tukea noin kymmentä salvadorilaista opiskelijaa stipendien muodossa. Kesällä 1988 paikan päällä vierailut HYY:n edustaja seurasi stipendiaattien valintaa. Valituksi tuli 11 opiskelijaa eri tiedekunnista, joista yhdeksän sai kukin 5000 markan arvoisen stipendin ja kaksi 2500 markan arvoisen, kahtia jaetun stipendin.¹⁹⁷

Kommunikaatiovaikeudet AGEUS:n kanssa jatkuivat sisällissodan kärjistyessä, vuoden 1988 lopulla hallituksen joukot olivat miehittäneet yliopiston ja seuraavan vuoden aikana kaupungissa puhkesivat avoimet taistelut sissien ja armeijan välillä.¹⁹⁸ Tammikuussa 1989 Salvadorissa vierailut HYY:n edustaja raportoi maan epävakaasta tilanteesta jota sävyttivät pommit, vangitsemiset, katoamiset, uhkaukset ja yleinen turvattomuus. Sissit, armeija ja kuolemanpartiot olivat kiihdyttäneet toimintaansa. Myös opiskelijoita vangittiin ja tapettiin, ja yliopistolla räjähteli

¹⁹⁶ HYY:n talousarvio 1987, 32

¹⁹⁷ HYY:n toimintakertomus 1988, 16

¹⁹⁸ HYY:n toimintakertomus 1989, 16

pommeja. Virallinen yhteistyösopimus AGEUS:n kanssa saatiin kuitenkin aikaan ja stipendiaattiprojekti jatkui.¹⁹⁹ Koska kirjeenvaihto sotatilan jatkuessa ontui, eivätkä sähköiset tai telexit löytäneet perille, vastavuoroisilla vierailuilla oli erityinen merkitys. Vuoden 1990 aikana ensin HYY:n edustaja, kansainvälisen jaoksen jäsen, vieraili Salvadorissa ja lokakuussa saatiin myös kaksi stipendiaattia Suomeen. He vierailivat muun muassa HYY:n järjestämässä Amerikan löytämisen vastajuhlinta kampanjassa, Vanhalla ylioppilastalolla järjestetyssä asiantuntijaseminaarissa.²⁰⁰ Hankkeen viimeiset kaksi vuotta olivat yhteydenpidon kannalta toimivampia ja sisäpoliittinen tilanne Salvadorissa alkoi rauhoittua. Vuoden 1991 toimintakertomuksessa todettiin ilolla että oppositio ja hallitus olivat päässeet yksimielisyyteen ja rauhansopimus oli määrä allekirjoittaa vuoden 1992 alussa. Tämä merkitsi yliopiston aseman vakiintumista ja lukurauhaa salvadorilaisille opiskelijoille.²⁰¹

Kotimaassa hankkeesta tiedotettiin ahkerasti ja omarahoitusosuutta, joka laski vuonna 1991 25 prosenttiin, kerättiin erilaisissa tapahtumissa ja tempauksissa sekä perinteisimmillä kehy-aterioilla ja opiskelijoiden vapaaehtoisuuksilla. Hankkeesta vastasi kansainvälisen jaoksen lisäksi sen Salvador-toimikunta ja hankkeelle valittu projektikoordinaattori. Hankkeen loppupuolella kotimaan aktiivisuus väheni ja tilalle tuli muita ajankohtaisia asioita kuten Etelä-Afrikan apartheid-politiikka, Namibian itsenäistyminen, Taivaallisen rauhan aukion tapahtumat Kiinassa, Sudanin ja Eritrean tilanne. Salvadorin poliittisen tilanteen rauhoituttua, myös solidaarisuustyön tarve väheni ja projekti kulki omalla painollaan. Ongelmiakin oli, erityisesti stipendien jaossa sekä yhteydenpidossa Salvadoriin. Osa stipendiaateista oli joutunut keskeyttämään opintonsa ja vuoden 1992 lopulla osa stipendiaattirahoista oli vielä käyttämättä. Seuraavana vuonna ne päätettiin jakaa salvadorilaisten opiskelijoiden musiikki ryhmälle ja opiskelijalehdelle.²⁰² Viimeinen virallinen vierailu Salvadoriin tehtiin kesällä 1992.

* * *

¹⁹⁹ Tuija Halmarin raportti HYY:lle Salvadorista 19.–21.1.1989 / HYY:n arkisto / Salvador-kansio

²⁰⁰ HYY:n toimintakertomus 1990, 15

²⁰¹ HYY:n toimintakertomus 1991, 23

²⁰² HYY:n toimintakertomukset kv-jaoston osalta 1988–1993

Salvador-hankkeen merkitys ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön historiassa on moninainen. Ensinnäkin siihen tiivistyi 1970-luvun lopulta lähtenyt halu konkreettisimpiin avustustoimiin ja omaan kehitysaputoimintaan, josta saataisiin myös omakohtaista tietoa. SYL:n kautta suunnatuista varoista saatiin vähänlaisesti ja hyvin virallista tietoa. Oman hankkeen tarkoituksena oli myös tuoda kehitysyhteistyö lähemmäksi riviopiskelijaa, nyt voitiin kertoa ”mitä me olemme tehneet maailmalla”. Toiseksi oma kummiyliopistohanke innosti opiskelijat toimimaan ennennäkemättömän aktiivisesti erilaisissa kehitysyhteistyöasioissa koko 1980-luvun puolivälin. Jälkeenpäin tarkasteltuna Salvadorin hyvin rauhaton poliittinen tilanne katoamisineen sekä opiskelija-aktiivien lukuisat Suomen vierailut omakohtaisine kertomuksineen upposivat varmasti suomalaisen opiskelijanuorison oikeudentajuun ja auttamishaluun hyvin voimallisesti. Hätä oli akuutti ja konkreettinen, niin myös avuntarve. Tältä osin Salvador-hanke jatkoi jo 1950-luvun lopulla alkanutta auttamisperinnettä, joka pohjasi solidaarisuuden periaatteisiin²⁰³. Hankkeen kolmas merkitys liittyy sen vuonna 1987 saamaan ulkoministeriön hankerahoitukseen, jonka myötä ylioppilaskunnan kehitysyhteistyö alkoi hitaasti muuttua osaksi suomalaista kehitysapujärjestelmää.

4.6.2 Afrikan Tähti

Toinen merkittävä 1980-luvun hanke ylioppilaskunnassa oli suoratuontitoiminnan aloittaminen. Se oli täysin uudenlainen avaus HYY:ltä, ulottaen ylioppilaskunnan aatteellisen toiminnan yrityspuolelle. Toisaalta se jatkoi 1970-lukulaista ideologista perinnettä yhdistäen sen 1980-luvun markkinahenkisyyteen²⁰⁴. Hankkeen aatteellinen tausta oli uuden kansainvälisen talousjärjestyksen periaatteissa ja reilun maailmankaupan tavoitteissa. ”Maailmankaupan rakenteet ovat vinoutuneet” todettiin hallituksen esityksessä suoratuontitoiminnasta, koska tuotteet kehitysmaista tulevat kuluttajalle monien välikäsien kautta, saa tuottaja niiden hinnasta vain murto-osan. Suoratuontitoiminnalla voitiin tarjota parempi hinta tuottajalle ja ottaa ”askel eteenpäin kohti uutta kansainvälistä talousjärjestystä”.²⁰⁵

²⁰³ katso Andreas Wildtin määritelmä solidaarisen toiminnan ehdoista sivulta 15

²⁰⁴ Halinen, 122

²⁰⁵ HYY:n hallituksen esitys suoratuontitoiminta painopisteprojektiksi, Edustajiston pöytäkirjan 21.1.1988 liite

Suomessa oli toiminut jo usean vuoden ajan yksittäisiä kehitysmaakauppoja, ja vuonna 1984 Helsinkiin perustetun kehitysmaakaupan aktiiveja oli mukana perustamassa toimintaa myös ylioppilaskunnan piiriin.²⁰⁶ Alun alkaen pohdittiin HYY:n mahdollisuuksia osallistua suoratuontitoimintaan. Vaihtoehtoja oli ainakin kaksi ryhtyä itse tuomaan ja myymään tuotteita tai tukea jo olemassa olevia kehitysmaakauppoja. Koska toimintaa haluttiin kehittää edelleen ja HYY:n resurssit katsottiin kehitysmaakauppoja paremmiksi, tuli lopullisen painopisteprojektin keskeiseksi tehtäväksi suoratuontitoiminnan valmistelu ylioppilaskunnassa²⁰⁷.

Vuonna 1987 HYY:n yrityspuolelle perustetun Gaudeamus Importin kautta aloitettiin suoratuontitoiminta Zimbabwesta. Tuottajat oli löydetty opiskelijakontaktien kautta, ja ensimmäisinä tuotteina tuotiin muun muassa teetä, pähkinöitä, hedelmäsäilykkeitä ja hilloja. Kauppakorkeakoulun opiskelijoita oli ollut mukana opiskelijaryhmän toiminnassa ja virallisesti se tuli osalliseksi projektiin vuonna 1989 perustetun Oy Afri Star Ab:n kautta, josta HYY omisti 60 % ja KY loput. Jo vuotta aiemmin oli opiskelijaryhmästä perustettu oma yhdistys, Afrikan Tähti, josta tuli myös suoratuontituotteiden suomalainen tuotemerkki. Afri Star luokiteltiin voittoa tavoittelemattomaksi yritykseksi, jonka mahdolliset voitot ohjattaisiin tiedotustyöhön. Yrityspuolen tehtävänä oli huolehtia käytännön toiminnasta ja yhdistys oli sen aatteellispoliittinen puoli, joka hoiti tiedotuksen. Yhdistyksen opiskelija vapaaehtoiset toimivat myös hankkeessa muun muassa tuotesittelijöinä.²⁰⁸

Toiminnalla pyrittiin tukemaan kehitysmaiden talouksia ohjaamalla maailman kaupan rahavirtoja niille suuremmin, lisäksi kiinnitettiin huomiota länsimaiden protektionistiseen tullipolitiikkaan. Yhdistyspuolella tuotteet nähtiin lähinnä tiedotustoiminnan välineinä ja vääristyneitä rakenteita tuli muuttaa poliittisella painostustoiminnalla. Yhdistyksen tehtävänä oli muun muassa seurata niin sanotun Hararen Julistuksen²⁰⁹ toteutumista Suomessa. Opiskelijat pyrkivät luomaan hyvät yhteydet muuhun järjestökenttään ja olivat aktiivisesti yhteydessä muun muassa

²⁰⁶ Halinen, 93

²⁰⁷ HYY:n hallituksen esitys suoratuontitoiminta painopisteprojektiksi, Edustajiston pöytäkirjan 21.1.1988 liite

²⁰⁸ Anja Onali, suullinen tiedonanto 6.9.2007

²⁰⁹ Pohjoismaat sopivat vuonna 1986 eteläisen Afrikan SADCC-maiden kanssa laajennetusta taloudellisesta ja kulttuurisesta yhteistyöstä.

Kepan SADCC- työryhmään ja pyrki vaikuttamaan virkamiehiin, jotka vastasivat yhteyksistä näihin maihin. Pääasiallinen toiminta keskittyi kuitenkin tiedotustoimintaan, ylioppilaskunnan puitteissa opiskelijoita heräteltiin erilaisin julkaisuin ja myymällä tuotteita myös Ylioppilastuen paikoissa. Lisäksi valmistettiin muun muassa diasarja kahvin ja teen kulkeutumisesta suomalaisen suoratuontikauppaan²¹⁰.

Suoratuontitoiminta ei ollut kuitenkaan ongelmatonta, varsinkaan kun kohteena olivat konventionaaliset markkinat ja päivittäistavarakaupat. Tuotteiden tuli olla laadukkaita ja tuotantovolyymi riittävä, jotta suomalaiset kauppiat voisivat ottaa niitä valikoimiinsa. Tämä taas vaikutti tuottajien valintaan siten, ettei pientuottajia pystytty ottamaan mukaan. Myös zimbabwelaisten yritysten omistussuhteet kävivät ongelmallisiksi, kun paljastui että suurten yhtiöiden osaomistajia olivat eteläafrikkalaiset yritykset. Suurinta kritiikkiä toiminta saikin nimenomaan tuottajien valinnasta ja ”suuryritysten” tukemisesta. Tähän ongelmaan pyrittiin kuitenkin puuttumaan tukemalla esimerkiksi paikallistason hilloja tuottavan naisosuuskunnan toimintaa sekä antamalla välineapua muille tuottajille laadun ja tuotteiden saatavuuden parantamiseksi.²¹¹

Afrikan Tähti sijoittui aatteellisten ja kaupallisten periaatteiden risteykseen, josta muodostui myös toiminnan suurimmat ristiriidat ja kritiikit. Pro gradu -työssään Saana Halinen on kuvannut Afrikan Tähti -hanketta ”yhdistelmäksi konventionaalisten markkinoiden ehdoilla toimivaa bisnestä, jossa yrityksen pyörittäminen perustui palkatun työvoiman käytölle ja vapaaehtoisuuteen nojautuvaa yhdistystoimintaa”²¹². Toiminta pohjasi opiskelijoiden vapaaehtoistyöhön, ja muun muassa toimikunnan jäsenet liimasivat talkootöinä uudet etiketit ensimmäisen tuodun elintarvikekontin 51 000 pussiin ja purnukkaan. Toimikunnan vapaaehtoiset toimivat myös tuote-esittelijöinä, kun ensimmäiset tuotteet saatiin lokakuussa 1988 myyntiin pääkaupunkiseudun Sestoihin. Opiskelijavapaaehtoisten käyttö konsulentteina oli tärkeää paitsi tuotteiden markkinoinnin myös tiedotuksen kannalta. Yhtä aikaa haluttiin valistaa kuluttajia tukemaan kehitysmaiden talouksia

²¹⁰ HYY:n toimintakertomus 1985 IV, 11

²¹¹ Anja Onali, suullinen tiedonanto 6.9.2007

²¹² *ibid*, 108

kulutusvalinnoillaan sekä edistää Afrikan Tähti tuotteiden tunnettavuutta. Toimintaa ei sisältäpäin pidetty kehitysapuna vaan se oli nimenomaan reilua kauppaa, jonka tavoitteena oli mahdollistaa paremmat tulot kehitysmaille sekä edistää niiden teknologista kehitystä.²¹³

Vaikka toiminnasta ei koskaan saatu kannattavaa ja sen jatkuvina ongelmina oli muun muassa tavaroiden epätasainen laatu, kuljetusyhteysien heikkous sekä korkeat tuontitullit, on sen merkitys reilun kaupan edelläkävijänä ilmeinen. Saana Halisen mukaan Afri Starin ja nykyisen Reilun Kaupan merkkijärjestelmän suurimpia eroja ovat tuotteiden hinnoittelu sekä tuottajien koko. Reilu Kauppa suosii pientuottajia, mutta sen tuotteet ovat yleensä kalliimpia kuin ”normaali” tuotteet. Kuitenkin Afri Starilla oli suurempi mahdollisuus vaikuttaa tuotteiden loppuhintaan ja tuontiportaaseen kokonaisuudessaan.

Yrityksenä Afri Starista ei tullut koskaan kannattavaa, muun muassa vuoden 1991 tilinpäätöksessä vuoden liikevaihto oli 1,1 miljoonassa markassa, mutta tulos jäi 300 000 mk miinukselle. Seuraavan vuoden osakeannissa mukaan tuli neljä erilaista ammattiyhdistystä ja vaikka liikevaihto kaksinkertaistui, jäi tulos vieläkin tappiolliseksi. Toisaalta toiminnan alkuperäisenä ideana ei ollutkaan voiton tavoittelu, vaan tiedotustoiminta reilun kaupan välinein. Toiminnalle ei enää nähty liiketaloudellisia perusteita ja liiketoiminta myytiin keväällä 1993 Ruohonjuuri Oy:lle.²¹⁴ Toisaalta Halinen tulkitsee toiminnan loppuneen 1970-lukulaisen ideologisuuden loppumiseen. Varmasti tälläkin oli merkitystä siihen, että toimintaa arvioitiin kriittisemmin tai sen ”kokeilua” ei haluttu enää jatkaa.

Halisen tulkinta Afrikan Tähdessä ”vedenjakajalla” 1980-luvun markkinahenkisyyden ja 1970-lukulaisen ideologisuuden välissä, tukee myös omaa tulkintaani HYY:n kehitysyhteistyössä 1980-luvun puolessa välissä vallinneesta solidaarisuuden ajan vähittäisestä katoamisesta ja muutoksesta. Afrikan Tähti -hanke ei ollut kehitysapujärjestelmän ulkopuolinen hanke, vaikka sen toiminnan tarkoitus ei ollut suoranainen kehitysapu. Hankkeessa pyrittiin valjastamaan vallinnut markkinahenkisyys developmentalismin airueksi. Halisen tulkinta 1970-lukulaisen

²¹³ Halinen, 98–99

²¹⁴ Afri Star Oy:n tilinpäätöskertomukset vuosilta 1989–92 /HYY:n Arkisto / Afri-Star

hengen päättymisestä ylioppilaskunnassa viittaa historialliseen murrokseen 1990-luvun vaihteessa, joka tässä tutkimuksessa kuvastaa solidaarisuuden aikakauden loppua ja uudenlaisen kehitysyhteistyöjärjestelmän alkua. Se oli ylioppilaskunnan viimeinen konkreettinen yritys vaikuttaa suomalaiseen kehitys- ja kauppapolitiikkaan omalla toiminnallaan käyttäen hyväksi omistamiaan resursseja. Vuoden 2006 0,7 - päätöksen perustelut heijastelevat ensi kertaa kahdenkymmenen vuoden takaisia pyrkimyksiä.

4.7 Solidaarisuuden loppu

Vuoden 1985 aikana Afrikan näkyvyys mediassa, Etiopian nälänhädän ja Etelä-Afrikan apartheid-politiikan seurauksena, kasvoi. Myös ylioppilaskunnassa keskusteltiin suomalaisten opiskelijoiden kehitysyhteistyön ja solidaarisuustyön tavoitteista. Afrikka nousi Väli-Amerikan rinnalle toiminnan kohteena, muun muassa toteutettiin Taksvärkki opiskelijoiden orjamarkkinoilla ANC:n ja Nicaraguan hyväksi. HYY:n kansainvälisen toiminnan painopisteinä olivat kehitysyhteistyö, rauhantyö ja solidaarisuustyö, erityisesti oman kummiyliopistohankkeen puitteissa. Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyötä pohtimaan nimettiin työryhmä, jonka tarkoituksena oli käsitellä HYY:n mahdollisuuksia omaan kehitysyhteistyöhankkeeseen, SYL:n kehitysyhteistyökeräyksen uudistamista ja tunnettavuuden parantamista, myös vuoden kansainvälisen kesäleirin teemana oli Kehitys ja kehitysyhteistyö. Uutena kysymyksenä esiin nousi mahdollisuus suoratuontitoiminnan ulottamisesta HYY:n toimintaan.²¹⁵

Seuraavana vuonna oli YK:n rauhan vuosi ja HYY osallistui Kolmannen Kansainvälisen Rauhanyliopistotapahtuman (TIPU) järjestelyihin yliopistolla. Kehitysyhteistyötoiminta keskittyi kummiyliopiston lisäksi Chilen tilanteen seuraamiseen sekä EELAK (Eristetään Etelä-Afrikka -kampanja) toimintaan. Keväällä kansainvälisten asioiden jaos järjesti muun muassa Etelä-Afrikka dokumenttielokuvaviikon Bio Illusionissa.²¹⁶ Salvadorin kummiyliopiston tukeminen inspiroi myös uudenlaisia keräysmuotoja, kun Ylioppilastuen toimipisteissä otettiin käyttöön niin sanotut kehy-ateriat. Ensimmäisen kerran

²¹⁵ HYY:n toimintakertomus 1985 IV, 10 - 11

²¹⁶ HYY:n toimintakertomus 1986 V, 13,16

tiedotus ja keräystoimintaa ruokailun yhteydessä oli kokeiltu jo seitsemän vuotta aiemmin, kun vuonna 1979 Vietnam-solidaarisuusviikon yhteydessä kampanjoitiin myös Ylioppilastuen lounasravintoloissa. Tämä toimintamuoto institutionalisoitui nopeasti 1980-luvulla ja oli erittäin suosittu keräysmuoto vuosikymmenen lopulla. Vuonna 1987 tuotto ohjattiin muun muassa YK-yhdistyksen Bolivia -projektille, SYL:n kehitysyhteistyökeräykseen sekä Chilessä olevan naisvankilan poliittisten vankien omaisille²¹⁷. Seuraavana vuonna kehy-aterioita järjestettiin jo kaksi kertaa kuukaudessa eri projektien hyväksi. Samana päivänä eri toimipisteissä järjestetyt ateriat saattoivat tukea eri projekteja, yhteistyö muiden opiskelijajärjestöjen kanssa oli vilkasta ja kansainvälisen jaoksen alaisuudessa työskenteli vuosien 1987 - 88 ajan myös oma kehy-ateria toimintaryhmä.²¹⁸ Vuosikymmenen vaihteessa ateriatoiminta oli vähentynyt ja vakiintunut, sitä järjestettiin noin kuukausittain eri ainejärjestöjen ja kansainvälisen jaoksen toimesta.

Vuosi 1988 oli yksi vuosikymmenen, jos ei HYY:n kehitysyhteistyön historian, aktiivisimpia. Juuri alkaneen kehitysyhteistyöprojektin lisäksi kampanjoitiin koko vuosi ANC:n puolesta ja juhlittiin Nelson Mandelan 70-vuotissyntymäpäiviä. HYY myönsi myös 120-vuotis vuosijuhlassaan ylioppilaskunnan korkeimman kunniamerkin Nelson Mandelalle. Lisäksi anti-apartheid toiminta keskittyi Shell -boikottikampanjaan, joka vaati Shell -yhtiötä vetäytymään Etelä-Afrikasta, myös HYY-yhtiöt luopuivat yhteistyöstä Shellin kanssa.²¹⁹ Kulttuurin saralla järjestettiin afrikkalaisen elokuvan viikko ja yhteistyö-projektina uruguaylaisen naisjärjestön, AMULP:n, tueksi kuvataiteen solidaarisuus ja myyntinäyttely. Keväällä osallistuttiin myös kansalaisjärjestöjen yhteiseen banaanikampanjaan, jossa pyrittiin tuottamaan nicaragualaisia banaaneja Suomeen ohi ylikansallisten välikäsien, sekä syksyllä Suomi-Chile seuran järjestämille Chile-solidaarisuus viikoille. Vuoden aikana työryhmätoiminta vahvistui ja kansainvälisten asioiden jaos kokoontui huimat 15 kertaa.²²⁰

Seuraavana vuonna jatkettiin yhteistyötä banaanikampanjassa, Suomi-Chile seuran kanssa sekä Shell-boikottikampanjassa, jossa muun muassa ojennettiin vetoamus

²¹⁷ HYY:n toimintakertomus 1987, 20

²¹⁸ HYY:n toimintakertomus 1988, 17, 21

²¹⁹ Ibid, 17

²²⁰ HYY:n toimintakertomus 1988

ulkoministeri Pertti Paasiolle. Uutena toimintana oli Namibian itsenäistymisprosessin seuranta sekä SWAPO:n tukeminen. Ylioppilaskunta järjesti leikkimieliset Namibia-vaalit ja vaalikeräyksen omien vaalien yhteydessä sekä julkaisi HewsNewsin Namibia erikoisnumeron. Kansainvälisten asioiden jaos tuki SWAPO:n nuorisjärjestöä kehysteräillä ja lipaskeräyksellä. Taivaallisen rauhan aukion tapahtumat Kiinassa saivat ylioppilaat sankoin joukoin liikkeelle, kesäkuun alussa 1989 järjestetyn muistotilaisuuden jälkeen, syksyllä järjestettiin useita Kiina-tapahtumia.²²¹

* * *

1980-lukua voisi kuvata solidaarisuuden vuosikymmeneksi HYY:n kehitysyhteistyöasioissa, se oli epäilemättä yksi aktiivisimpia vuosikymmeniä toiminnan määrässä mitattuna. Oma kummiyliopisto ja salvadorilaisten opiskelijoiden tilanne nostattivat tunnetta ja halua toimia suomalaisten ylioppilaiden keskuudessa, myös muilla alueilla aktivoitiin - boikotoitiin Shelliä, kampanjoitiin Nelson Mandelan puolesta ja marssittiin Taivaallisen rauhan aukion uhrien muistolle. Myös Suomen virallisten määrärahojen kohoaminen 0,2 prosentin tuntumasta maagisen 0,7 prosentin rajaan vuosikymmenen aikana innosti aktiiveja, ja nosti myös kehitysyhteistyön kansalaisjärjestöille suunnattuja varoja. Helsingin Yliopistossa Kehitysmainstituutin asema virallistettiin ja se tarjosi erillislaitoksena opetusta koko vuosikymmenen ajan. Toisaalta lehdistössä ja tutkijoiden piirissä esiintyi myös kritiikkiä Suomen ”valistunutta itsekkyyttä” kohtaan. Painopiste oli liikaa teollistumisessa ja kaupallisilla yrityksillä oli liian suuri rooli Suomen kehitysyhteistyössä – vuosina 1980–82 64 % kahdenvälisenä annetusta avusta palautui Suomeen.²²² Tavallisia kansalaisia kehitysmainkymykset koskettivat suhteellisen harvoin, yleensä uutisten tai tiedotuskampanjoiden muodossa. Kansainvälisen kehitysyhteistyön rintamalla 1980-luku oli uusliberalismin voittokulkua ja pahamaineisten rakennesopeutusohjelmien aikaa. Mutta yliopistolla ja ylioppilaskunnassa eli pieni aktiivien joukko, jotka kantoivat uktj:n ja solidaarisuuden perintöä eteenpäin. Vuosikymmenen loppu merkitsi myös

²²¹ HYY:n toimintakertomus 1989, 16 - 18

²²² Artto, 32 - 34

solidaarisuustyön loppua, Euroopan yhdentymisen ja opiskelijavaihto tulivat kansainvälisen jaoksen tärkeimmäksi toiminta kentäksi 1990-luvun alussa.

1980-luvun suurimmat muutokset HYY:n kehitysyhteistyössä liittyvät sen eri tasojen toimintaan sekä kansalliseen kehitysapujärjestelmään kiinnittymiseen. Edelleen HYY:n aktiivit suodattivat ympäröivästä yhteiskunnasta ja muista järjestöistä tietoa ja aatteita ylioppilaskunnan toimintaan, mutta ensimmäistä kertaa se alkoi toimia kansalaisjärjestön tavoin. Kansainvälisen jaoksen alaiset lukuisat toimikunnat olivat ylioppilaskunnan alaisia pieniä aktiiviryhmiä, jotka järjestivät toimintaa ja kampanjoita kehitysmaakysymyksistä. HYY panosti toimintaan myös rahallisesti kasvattaen kehitysyhteistyö- ja solidaarisuustoimintaan (mukaan luettuna Afrikan Tähti) kohdistettuja varoja vuoden 1981 noin 10 000 markasta vuoden 1989 noin 100 000 markkaan²²³. Yhteydet SYL:n säilyivät, mutta oma toiminta tuli ensisijaiseksi verottaen yhteistyö resursseja myös muiden järjestöjen kanssa. HYY:n lukuisat järjestöjäsenyydet herättivät edustajistossa keskustelua vuosikymmenen lopulla, mutta vuonna 1988 hallitus päätti, että kuuluminen järjestöihin - erityisesti kysymys oli rauhanjärjestöistä - oli ”perusteltua ja kannattavaa”.²²⁴ Suurimmasta osasta järjestöjäsenyyksiä, mukaan lukien ystävyys- ja rauhanjärjestöt, päätettiin luopua vasta vuonna 1991.²²⁵

Vuosikymmenen lopulla HYY sai myös uuden toiminnan tason tai kumppanin, ulkoasiainministeriön. Vaikka tiedotus ym. avustuksia ministeriöltä oli saatu aiemminkin, vuodesta 1987 lähtien yhteydet monivuotisen rahoituksen puitteissa olivat jatkuvat. Salvador-hanke edusti vielä kuitenkin täysin HYY:n ja AGEUS:n omia tavoitteita ja pyrkimyksiä kehitysyhteistyössä sopien kuitenkin myös Suomen virallisen kehityspolitiikan doktriiniin. Kehitysapujärjestelmän perusteet olivat vähitellen muodostuneet, joskaan ne eivät vielä toimineet täydellä teholla. Valtiotasolla Suomi oli toteuttanut YK-vetoista yhteisten päämäärien kehityspolitiikkaa retorisesti jo 1960-luvulta lähtien, käytännössä 1980-luvun lopun kehitysrahoituksen budjettiosuuksien aiheuttaman euforian jälkeen todellinen tai näkyvä siirtymä yhteiseen kansainväliseen kehitysregiimiin tapahtui vasta vuonna

²²³ HYY:n talousarviot vuosilta 1981 ja 1989, HYY:n arkisto

²²⁴ Ibid, 19

²²⁵ HYY:n toimintakertomus 1991, 20

1993 ilmestyneessä Suomen kehitysyhteistyö 1990-luvulla. Koposen mukaan tuo linjaus yhdessä neljän muun Suomen kehityspoliittikkaa käsittelevän linjauksen tai periaatepäätöksen kanssa loi uuden kehityspoliittisen doktriinin, jonka mukaan kehitysyhteistyön tehtävä on pääasiallisesti pehmentää tai auttaa kehitysmaiden siirtymistä globaaliin maailmantalouteen ja auttaa niitä näin pois köyhyydestä ja kurjuudesta.²²⁶ Kehitysapujärjestelmän kansalaisjärjestösegmentti oli saanut merkittävän muotonsa 1970-luvulla ja sitä aktivoi erityisesti vuosikymmenen lopulla alkanut prosenttiliike. Erityisesti 1980-luvun puolivälissä perustettu Kehitysyhteistyön Palvelukeskus tuli myöhemmin (vuoden 1995 organisaatio uudistuksesta lähtien) toimimaan merkittävänä kansalaisjärjestökentän yhdistäjänä ja kouluttajana sekä yhteisen tiedon, menetelmien ja politiikan levittäjänä. Ulkoasianministeriön kehitysyhteistyöosaston (KYO) kiinnostus kansalaisjärjestöjen kautta tehtävää kehitysyhteistyötä ja sen mahdollisuuksia kohtaan kasvoi erityisesti vuoden 1984 evaluoinnin jälkeen, kun se alkoi aktiivisesti ottaa kansalaisjärjestöjä mukaan kehitysyhteistyöhön. Tämä tarkoitti paitsi rahoituksen kasvua myös erilaisten tapahtumien, seminaarien ja koulutusten järjestämistä, jotka vakiintuivat erityisesti seuraavalla vuosikymmenellä tukien yhteistä kehitysapujärjestelmää.

Poliittisen aktivismin laannuttua, myös suomalainen kansalaisyhteiskunta muuttui. Hegemonian vastainen kamppailu laantui ja monella tapaa palattiin solidaarisuuden aikaa edeltäneeseen seesteisempään kansalaisyhteiskuntaan. Vasta 1990-luvun lopulla gramscilainen hegemoniakamppailu sai uuden nosteen talouden globalisaation vastaisesta taistelusta.

²²⁶ Koponen: Oma suu ja pussin suu (luonnos)

5. Kansainvälistä kehitysapujärjestelmää uusintamassa

1900-luvun viimeisen vuosikymmen vaihdetta on kuvattu sekä maailmanpoliittisena että yhteiskuntatieteellisten paradigmojen murroksena. Kysymys ei ollut vain kylmän sodan lopusta ja kaksinapaisen maailmanjärjestelmän murtumisesta, vaan myös siirtymisestä postmoderniin aikakauteen. Kehitysmaatutkimuksessa tämä tarkoitti sekä kehitysajattelun ja -käsityksen muuttumista kuin kehitysyhteistyön ja -politiikan modaliteettien vaihdosta. Poliitikassa suuntauduttiin demokratian ja hyvän hallinnon ihanteisiin, ja käytännössä pyrittiin tehokkaaseen ja koordinoituun apuun. Gilbert Ristin (2002) mukaan kehitysajattelun muutokset näkyvät esimerkiksi liikkeenjohdollisten ominaisuuksien tulemisena kehitysrahoituksen saavutusten mittaamiseen ja kehityspäämäärien arviointiin²²⁷. Nykyisin kaikelle kehitysyhteistyölle tutut termit tuloksellisuus ja tehokkuus juontuvat tämän evaluatiivisen ajattelun läpimurrosta 1990-luvun alussa. Kysymys ei ollut enää avun määrästä vaan laadusta, mikä sopivasti oikeutti myös ajan laskevaa kehitysrahoitustrendiä. Käytännön kehitysyhteistyössä, myös Suomessa, tämä merkitsi kehityksen indikaattoreiden, seurantaraporttien ja loppuevaluointien tuloa kehitysyhteistyöprojekteihin.

Myös HYY:ssä modernin aikakauden loppu alkoi vaikuttaa heti 1990-luvun alussa, olivathan opiskelijat edelleen uusien tuulien eturintamassa. Neuvostoliiton hajoaminen, Berliinin muurin murtuminen ja Suomen hakemus Euroopan Yhteisöön olivat merkittäviä tapahtumia myös ylioppilaskunnassa ja -politiikassa, joka seurasi maailmanpoliittisia muutoksia mielenkiinnolla. Berliinin muurin murtuminen ja Fukuyaman ”historian loppu” antoivat viimeisen niittinsä myös opiskelijoiden vasemmistolaiseen ideologiaan pohjautuvalle solidaarisuusaatteelle.

²²⁷ Rist, 207

Ylioppilaskunnassa uuden aikakauden alku merkitsikin solidaarisuuden ajan loppua ja uudenlaisen kehitysyhteistyöajattelun ja -mallien tuloa käytäntöön. Muutosta kuvastaa hyvin koko solidaarisuus sanan häviäminen kaikista käyttämistäni arkistomateriaaleista 1990-luvun alussa. Uuden ajan alku näkyy myös hyvin vuoden 1990 toimintakertomuksessa ”Meneekö (kansainvälisten asioiden) jaostolta liikaa aikaa solidaarisuus puuhasteluun? Onko HYY:n kansainvälisten asiain jaoston rooli opiskelijoiden etujärjestönä hämärtynyt, onko se nykyisellään enemmän kansalaisjärjestö?”²²⁸ Myös seuraavana vuonna tapahtunut järjestöjäsenyyksistä luopuminen heijastelee samaa tendenssiä siirtyä myös kansainvälisissä kysymyksissä pois Kolben mainitsemasta 1970- ja 80-lukujen ”vasemmistolaisesta kriittis-yhteiskunnallisesta traditiosta ja yleispoliittisesta aatteellisuudesta” kohti uutta eurooppalaista ylioppilasta.²²⁹

Toinen opiskelijamaailmaa kovasti ravistellut ja HYY:n toimintasektoriin vaikuttanut tapahtuma oli laman tulo Suomeen. Se vaikutti voimakkaasti opiskelijoiden arkeen ja talouteen. Lisäksi se aiheutti uskomattoman pudotuksen kehitysyhteistyön määrärahoissa. Juuri saavutetusta 0,8 prosentin bkt-osuudesta tipahdettiin vuoden 1994 0,31 prosenttiosuuteen.²³⁰ Suuret tapahtumat lähellä veivät huomiota pois kaukaisemmista kysymyksistä. Vaikka kehitysyhteistyökysymyksiä ei unohdettu, ja ylioppilaskunta muun muassa aloitti uuden kehitysyhteistyöhankkeen vuonna 1993 Intiassa, siirtyivät ne kiinnostuksen kohteena taustalle. Myös HYY:n kansainvälisten asioiden agendalla, jossa kehitysyhteistyöllä oli ollut verrattain suuri rooli 1980-luvulla, suunnattiin kohti uusia mahdollisuuksia Euroopassa. Kehitysyhteistyöstä tuli pieni, mutta pysyvä osa, HYY:n kansainvälisiä suhteita.

Muutos ei kuitenkaan tapahtunut yhdessä yössä, vaan ajattelun ja toiminnan muutos oli vähittäistä, ja tapahtui ensin ideologisella tasolla. Käytännössä useat 1980-luvulla aloitetut hankkeet ja kampanjat jatkuivat 1990-luvun alkupuolella. Vielä vuonna 1990 ylioppilaskunnassa iloittiin, kun useat sen edellisellä vuosikymmenellä tukemat hankkeet alkoivat tuottaa tulosta. Etelä-Afrikan rotusortopolitiikka alkoi horjua, ANC laillistettiin ja Nelson Mandela vapautettiin. Tilanne Salvadorissakin alkoi

²²⁸ HYY:n toimintakertomus 1990, 14

²²⁹ katso sivu (29)

²³⁰ Artto, 46

vähitellen rauhoittua. Kansainvälisen jaoksen yhteyteen perustettiin kehitysyhteistyökriittinen opintopiiri, jonka tarkoituksena oli herättää kriittistä keskustelua kehitysmaapolitiikasta ja sen ongelmista. Jaos järjesti 10.helmikuuta 1990 yhdessä Kulttuurikeskuksen ja Rauhanpuolustajien kanssa Ready, Steady, Free -tapahtuman Mandelan vapautumisen kunniaksi. Myös Namibia itsenäistyi vihdoin. Eritrean itsenäistymisponnistelujen tukemiseksi tehtiin yhteistyötä Suomi-Eritrea seuran kanssa ja ulkoasiainministeriön rahoittama Salvador -hanke jatkui aina vuoteen 1992. Samana vuonna vietettyä Amerikan löytämisen 500-vuotis juhlan vastakampanjaa valmisteltiin kansainvälisten asioiden jaoksessa koko 1990-luvun alku.²³¹

Uusina teemoina kansainvälisten asioiden sektorille tulivat 1990-luvun alussa rasismien vastainen taistelu Suomessa ja pakolaiskysymykset. Keväällä 1990 järjestettiin, yhteistyössä useiden järjestöjen kanssa, Meitä on moneksi -festivaali, jonka seminaareissa pohdittiin muun muassa saamelaisten ja romanien asemaa Suomessa sekä Suomen ulkomaalais- ja pakolaispolitiikkaa.²³² HYY oli ottanut jo 1980-luvulla voimakkaasti kantaa rasismia vastaan ja perustanut vuonna 1987 ulkomaalaistyöryhmän hallituksen alaisuuteen. Sen yhtenä ensimmäisistä tehtävistä oli vastustaa Lääkintöhallituksen suunnitelmaa kaikkien ulkomaalaisten opiskelijoiden pakollisesta AIDS -testauksesta, osaltaan kampanjan vaikutuksesta suunnitelma kuitenkin vedettiin takaisin.²³³ Vuonna 1991 järjestettiin pakolaisviikko otsikolla ”Pakolaisen strategiset mitat”, jossa jaettiin pakolaistietoutta opiskelijoille, vierailtiin vastaanottokeskuksessa ja järjestettiin vanhojen polkupyörien keräys pakolaisille. Seuraavana vuonna ulkomaalaisten opiskelijoiden määrä Helsingin Yliopistossa ylitti tuhannen opiskelijan rajan ja kansainvälistä rasismien vastaista päivää juhlittiin näyttävästi.²³⁴

Toiminnan murros tapahtuikin vähitellen, vuoteen 1994 mennessä, jolloin Salvador -hanke oli loppunut ja rauhansopimus Salvadorissa saatu aikaan. Etelä-Afrikan rotusortopolitiikka oli murtunut ja Nelson Mandela oli noussut Etelä-Afrikan presidentiksi. Laman myötä myös ylioppilaskunnan etujärjestörooli korostui

²³¹ HYY:n toimintakertomus 1990

²³² HYY:n toimintakertomus 1990

²³³ HYY:n toimintakertomus 1987, VII, 25

²³⁴ HYY:n toimintakertomus 1991, 20 - 21

vuosikymmenen lähestyessä puoliväliään. Ylioppilaskunnan rakenteessa tapahtui muutos vuoden 1994 organisaatiomuutoksen myötä. Jaokset lakkautettiin, sosiaali- ja koulutussektoria lukuun ottamatta ja tilalle tuli asialähtöiset valiokunnat, jotka määrittelevät oman toimintansa ja aikataulunsa. Kehitysyhteistyöasioiden hoidossa tämä merkitsi siirtymistä kansainvälisten asioiden jaoksesta ensin Intia-valiokuntaan ja vuodesta 1995 alkaen kehitysyhteistyövaliokuntaan.²³⁵ 1990-luvun alku puoli olikin palaamista solidaarisuus kautta edeltäneeseen student-as-such -ajatteluun pois poliittisesta aktivismista. Keskiössä oli nyt opiskelijoiden etujen ajaminen ja vain opiskelijapoliittiset kysymykset niin kotimaassa kuin ulkomailla.

5.1 Kehitysregiimiin sulautuminen hankeyhteistyön kautta

Olen argumentoinut, että tämä viimeisin kehitysyhteistyön ajanjakso on kansainväliseen kehitysapuregiimiin sulautumisen kausi. Se perustuu Tvedtin teoriaan hegemonisesta kehitysapujärjestelmästä. Hegemonia viittaa hegemonisiin käsitteisiin ja käytäntöihin kehitysyhteistyössä. Se tarkoittaa yhteistä järjestelmää, jota tuetaan yhteisin päämäärin ja yhdessä sovitulla keinoilla. Hegemoniaan kuuluu olennaisesti myös sen näyttäytyminen normatiivisena hyvänä. Olen käsitellyt kehitysapujärjestelmää ja sen suomalaisia muotoja kappaleessa 1.1.3. HYY rakentui osaksi tuota järjestelmää 1980- ja 90-luvuilla. Näkyvimmin uuteen järjestelmään kiinnittyminen tuli esiin hankemuotoisessa yhteistyössä, jota se myös edisti.

Suurin osa HYY:n 1990-luvun kehitysyhteistyötoiminnasta liittyi siis kehitysyhteistyöhankkeiden hallinointiin ja omarahoituksen keräämiseen. Ulkoasiainministeriön tuella tehtävästä hankeyhteistyöstä oli löydetty uusi toiminnan muoto solidaarisuustoiminnan tilalle ja meneillään olevista hankkeista tiedotettiin jäsenistölle erilaisissa tapahtumissa. 1990-luvun aikana HYY:llä oli kolme erillistä kehitysyhteistyöhanketta, joista ensimmäinen oli, jo aiemmin käsitelty ja vuonna 1992 loppunut hanke El Salvadorissa. Kaksi muuta olivat 1993 – 97 niin sanottu Intia -hanke ja 1998 – 2000 kestänyt Green Belt Movement -hanke Keniassa. Ennen kuin keskityn käsittelemään 1990-lukua laajemmin sekä HYY:n kiinnittymistä

²³⁵ HYY:n toimintakertomukset 1994, 1995

suomalaiseen kehitysapujärjestelmään, esittelen nämä kaksi hanketta. Ne olivat näkyvin osa 1990-luvun kehitysyhteistyötä HYY:ssä jatkaen samalla opiskelijoille suunnatun tiedotuksen perinteitä.

Intia -hanke 1993 - 1997

Kun Salvador-hanke oli päättymässä vuoden 1992 lopulla, käytiin yleisjaoksen piirissä keskustelua mahdollisesta uudesta hankkeesta. Katse suunnattiin uusiin maanosiin, sillä haluttiin yhteistyön kattavan muitakin alueita (maanosan vaihtelut). Toisaalta myös haluttiin löytää englanninkielinen hanke, sillä espanjan osaajat olivat vähemmistönä aktiivijäsenistössä, näin myös uusi hanke voisi tulla helpommin lähestyttävämmäksi suuremmalle joukolle opiskelijoita²³⁶. Yhtenä uutena tavoitteena oli myös poliittisesti neutraalin kohdemaan ja hankkeen löytäminen. Poliittinen ylioppilas, student-as-citizen, oli kuollut ja perinteinen, sitoutumaton ja neutraali ylioppilas herännyt jälleen henkiin.

HYY:n edustajisto hyväksyi vuoden 1992 syyskuun kokouksessaan esityksen uudesta kehitysyhteistyöprojektista Intiassa. ”Intian tyttöjen toimintakeskukset” -projektin kohdealue oli Uttar Pradeshin osavaltiossa sijaitseva Chamolin alue Pohjois-Intiassa. Tarkoituksena oli rakentaa noin kymmenen toimintakeskusta, jotka tarjoaisivat muun muassa terveydenhuoltopalveluja, lukutaito-opetusta, perheneuvontaa, kirjastopalveluja sekä ympäristö- ja hygienia opetusta. Projektin tavoitteena oli ”antaa maaseudun 7-18 -vuotiaille tytöille mahdollisuus kokonaisvaltaiseen kehitykseen”, ja se perustui Delhin yliopiston naistutkimuskeskuksen tutkimuksiin. Keskuksen johtaja Susheela Kaushik oli myös tehnyt projektisuunnitelman ja vastasi hankkeen koordinoinnista Intiassa.²³⁷ Edustajiston esityslistan hankeliitteessä todetaan, että ”valintaan vaikuttivat mm. seuraavat tekijät: projekti perustuu vakuuttavaan, yliopistotasoiseen tutkimukseen, projekti tähtää kaikista vähäosaisimpien aseman parantamiseen ja naisnäkökohdan sisältyminen projektiin on myös yksi KYO:n kriteeri kehitysyhteistyötuen myöntämiseksi”²³⁸. HYY teki suomenkielisen hankehakemuksen syksyllä 1992

²³⁶ HYY:n toimintakertomus 1992, 22

²³⁷ HewsNews 16/92

²³⁸ HYY:n edustajiston pöytäkirjan 23.9.1992 liite

ulkoasianministeriön kehitysyhteistyön osastolle (Kyo, Finnida), mutta haettua avustusta ei hankkeelle kuitenkaan saatu. Taustalla olivat ajankohtaan sattuneet kehitysyhteistyömäärärahojen leikkaukset. Näin lukuvuoden 1992–93 opiskelijoilta kerätty vapaaehtoinen kehitysyhteistyömaksu päätettiin kohdentaa Jagritin slummikoululle Delhissä.²³⁹ Vuoden 1993 aikana käytiin pitkiä neuvotteluja Intia-projektin jatkosta ja mahdollisesta rahoituksesta. Jyväskylän Yliopiston Ylioppilaskunta (JYY) päätti lähteä mukaan hankkeeseen keräämällä vapaaehtoista maksua omilta opiskelijoiltaan. Finnidan rahoitusta ei saatu vielä seuraavanakaan keväänä, vaikka keskusteluissa virkamiehien kanssa kävi selväksi, että hanke täyttää kaikki ulkoministeriön kriteerit. Neuvottelut jatkuivat tiiviinä ja HYY:n kansainvälisten asioiden sihteeri oli ahkerasti yhteydessä ulkoasiainministeriön asian tiimoilta. Lopulta vuoden 1993 syksyllä tukipäätös oli myönteinen ja ulkoministeriön tuki hankkeelle saatiin vuoden 1995 loppuun.²⁴⁰ Intia-ryhmän toiminta oli heti alkuunsa aktiivista ja rahaa hankkeelle kerättiin muun muassa kehysterioilla, lipaskeräyksellä sekä myymällä ryhmäläisten leipomia piirakoita Mahdollisuuksien katu -tapahtumassa. Uuden hankkeen tiedotuksella oli tärkeä rooli, ja sitä varten valmisteltiin julisteita ja esitteitä, uutta kehitysyhteistyöesitettä jaettiin muun muassa HYY:n jäsenmaksukaavakkeiden yhteydessä. Lisäksi projektia oltiin esittelemässä sekä avajaiskarnevaaleissa että uusien illoissa.²⁴¹

Vuoden 1994 alussa kehitysyhteistyöviikon aiheena oli sekä uusi hanke Intiassa että päätynyt hanke Salvadorissa. Intiaa esiteltiin muun muassa valokuvanäyttelyssä, intialaisten elokuvien videoesityksissä sekä viikolle toimitetussa Intia-Salvador lehdessä. Syksyllä HYY:n edustajat vierailivat Intiassa projektikohteessa. Yhteyksiä pidettiin myös Suomi-Intia seuran ja järjestettiin illallinen Tampereen Yliopiston Ylioppilaskunnan (TAMY) Intia-hankkeen Rajastanista kotoisin oleville kumppaneille, jotka kertoivat omasta projektistaan.²⁴² Seuraavana vuonna saatiin vierailulle myös HYY:n projektin intialainen vastuuhenkilö, professori Susheela Kaushikin, joka myös luennoi yliopistolla.²⁴³ Usean vuoden laskussa olleet opiskelijoiden vapaaehtoiset kehitysyhteistyömaksut

²³⁹ HewsNews 16/92

²⁴⁰ HYY:n toimintakertomus 1993, 20

²⁴¹ Ibid, 20 - 21

²⁴² HYY:n toimintakertomus 1994, 18

²⁴³ HYY:n toimintakertomus 1995, 14

saatiin vihdoin nousuun, kun syyskuussa 1995 esiteltiin Intia-projektia viikon ajan Porthaniassa. Valiokunta haastoi myös yliopiston henkilökunnan osallistumaan hankkeeseen opiskelijoiden vapaaehtoismaksun summalla.²⁴⁴ Seuraavana vuonna perustettiin myös hanketyöryhmä, jotta useampi ihminen valiokunnan toiminnassa oppisi ja kantaisi vastuuta hankkeesta.²⁴⁵ HYY:n tuki hankkeelle päättyi vuonna 1997, tosin seuraavana vuonna Intiaan tilitettiin vuonna 1998 hankkeeseen kertyneitä ylijäämärahoja aiemmilta vuosilta. Hankkeen päättymiseen vaikutti hanketuen loppuminen, sen kasvaminen melko omavaraiseksi ja Intian hallinnon lupaus jatkaa tiettyjen osien rahoittamista. Hanke oli myös alun perin suunniteltu vain viisivuotiseksi. HYY:ssä Intia-hanke opetti valiokuntalaisille kehitysyhteistyön konkreettista puolta - erityisesti ulkoasiainministeriön vaatimusten mukaisesti. Nyt opittiin niin sanottu hankesykli, sen suunnitteluvaiheesta raportointiin ja evaluointiin. Kuten kehitysyhteistyövaliokunnan muistio vuodelta 1996 kuvastaa ”valiokuntalaisia kiinnostaa -- mahdollisuus oppia kehitysyhteistyöhankkeen tiedotuksesta, rahoitusjärjestelyistä, suhdetoiminnasta ja paperitöistä”. Solidaarisuusaatteen sijaan toiminnan motivaatioksi oli noussut pragmaattisuus. Valiokunta tarjosi mahdollisuuden ”kouluttautua kehitysyhteistyöalalla käytännön toiminnan kautta”.²⁴⁶ Samaisessa paperissa HYY:n kehitysyhteistyötoimintaa perustellaan kansainvälistymisen edistämällä ja ylioppilaskunnan sivistyksellisellä roolilla. Kolben Sivistyneistön Roolissa esittämä traditio ylioppilaiden suuresta tehtävästä näyttää kaikuvan edelleen taustalla.

Green Belt Movement 1998 - 2000

Kun Intia-hankkeen loppuminen oli selviö, käynnisti ylioppilaskunta etsinnän uuden hankkeen löytämiseksi. Vaihtoehtoisia hankemaita oli ainakin Intia, jolloin apua kumppanin etsintää voitaisiin saada aiemmalta yhteistyöjärjestöltä; Nepal, jonne oli henkilökontakteja; sekä Sambia ja Tansania, joissa Kepalla oli yhteystoimistot.

Miettiessä tulevan hankkeen kriteereitä ja mahdollisia yhteistyökumppaneita, valiokunnassa mietittiin mahdollisuutta tehdä myös yhteistyötä jonkin suomalaisen järjestön kanssa. Olihan jo Intia-hankkeessa ollut toisena suomalaisena tukijana JYY,

²⁴⁴ Ibid

²⁴⁵ HYY:n toimintakertomus 1996, 13

²⁴⁶ HYY:n keh-y valiokunnan muistio / Intia-kansio / HYY:n valiokuntahuone

tosin huomattavasti pienemmällä panoksella. Pelkäksi raha-automaatiksi valiokunta ei halunnut HYY:n alkavan, vaan kompetenssia hankehallintoon koettiin löytyvän myös omista riveistä. Yhteistyö jonkin perinteisemmän kehitysyhteistyöjärjestön kanssa koettiin tuovan vakautta ja resursseja. Tämän vuoksi ei ollut yllätys, että uudeksi hankekumppaniksi loppujen lopuksi valikoitui suomalainen Ympäristö ja kehitys ry, jonka kanssa tuettiin Green Belt Movement hanketta Keniassa. Ympäristö ja kehitys oli tukenut Vihreän vyöhykkeen liikettä jo kymmenen vuotta.

Green Belt Movement oli 1970-luvun lopulla perustettu naisten puunistutusliike, jonka tavoitteina oli ympäristön suojelu ja maaseutukyliä toimeentulon parantaminen. Kahdenkymmenen vuoden aikana liike oli kasvanut laajaksi organisaatioksi, jolla oli yli 70 000 jäsentä ja tuhansia taimitarhoja. 1990-luvun lopulla liike sai rahoituksensa suurilta kansainvälisiltä kehitysyhteistyöjärjestöiltä, muun muassa Care Itävallalta ja hollantilaiselta Novibilta. Suomalaisten järjestöjen (HYY sekä Ympäristö ja kehitys ry.) osuus oli noin 15 % taimitarhojen rahoitusbudjetista. Hanke oli täysin uudenlainen HYY:lle niin mittakaavaltaan, toimintatavaltaan kuin toimintasektoriltaan. Ensimmäistä kertaa tuettiin suurta ympäristöjärjestöä yhtenä avunantajista, sekä ulkoistettiin hankehallinto toiselle järjestölle. Tosin käytännössä hankehallinnosta vastasi projektisihteeri, joka oli sekä Ympäristö ja Kehitys ry:n kuin HYY:n kehitysyhteistyövaliokunnankin jäsen. Projektissa tuettiin kolmen vuoden ajan paikallisten naisten perustamia taimitarhoja. Puiden kasvatusta oli erityisen tärkeää polttopuun saannin turvaamiseksi, eroosion ehkäisemiseksi sekä kylien naisten tulotason parantamiseksi. HYY:n kehitysyhteistyövaliokuntalaisia vieraili hankkeessa paikan päällä kaksi kertaa ja yhteistyö koettiin mielekkääksi koko projektin ajan. Sen loppuminen perustuikin ministeriön kolmivuotisen hankerahoituksen loppumiseen. Hankkeelle ei haettu jatkorahoitusta, koska myös Ympäristö ja Kehitys päätti luopua Vihreän vyöhykkeen liikkeen tukemisesta sen organisaation toiminnan uudelleen suuntauksen vuoksi²⁴⁷. Tämän vuoksi uuden vuosituhanen myötä HYY:ssä alettiin etsiä jälleen uutta hankekumppania.

²⁴⁷ Suurimman tukijansa, Novibin, strategiasuunnitelman mukaan GBM luopui ensimmäisen vaiheen puunistustustoiminnastaan, joka oli juuri se toiminnanmuoto, jota niin Ympäristö ja Kehitys kuin HYY oli tukenut. Valiokunnan muistio HYY:n hallitukselle 22.2.2000 / HYY valiokuntahuone

* * *

Edellisellä vuosikymmenellä solidaarisuushankkeena alkanut Salvadorin ylioppilaiden stipendiaattihanke liitti HYY:n osaksi ulkoministeriön rahoittamaa kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyökenttää. Toki HYY oli saanut ministeriöltä tiedotustukea jo 1970-luvun lopussa, mutta silloin kysymys oli suhteellisen pienistä rahasummista (vuonna 1977 noin 5000 mk²⁴⁸). Erona tiedotustukeen kehitysyhteistyöprojekti oli monivuotinen, rahoitukseltaan suurempi (Salvador-hankkeen vuotuinen tuki ulkoasianministeriöltä noin 50 000 mk) ja myös hakemus- ja raportointikriteerit olivat vaativampia.

Suomalaisen kehityspolitiikan tarkastelussa Juhani Koponen on nimennyt 1990-luvun alkupuolelta alkaneen ajan globalisaatiovaiheeksi. Se tarkoitti paitsi globaalien markkinatalouden tuloa Suomeen myös kehityspolitiikkaa globalisaation ”hyvien vaikutusten” edistäjänä. Globaaliksi muuttuivat myös toiminnan päämäärät kulminoituen YK:n vuosituhatjulistukseen, joka vuonna 2000 asetti koko länsimaiselle kehitysyhteistyölle yhteiset päämäärät. 1980-luvulla alkanut KYO:n kiinnostus ja rahoitusmäärien kasvu kansalaisjärjestöille, johti myös omarahoitusosuuksien pienentymiseen 40 prosentista 25 prosenttiin vuonna 1991²⁴⁹. Suurempi rahoitusosuus toi mukanaan myös tiukemmat raportointivaatimukset ja uudet hankesuunnittelun ohjeet tulivat osaksi suomalaista kehitysyhteistyötä siirtyen vähitellen myös kansalaisjärjestöjen työkaluksi. Pohjoismaiden ja YK:n lisäksi Euroopan Unionista tuli uusi viitekehys suomalaiselle kehityspolitiikalle vuodesta 1995 lähtien. Vuoden 1999 Guidelines for Programme Design, Monitoring and Evaluation -oppaassa todetaan, että ”nämä ohjeet yhdenmukaistavat suomalaisen kehitysyhteistyön termit ja menetelmät osaksi EU:n tapoja. Yhteinen kieli helpottaa kumppanimaiden työskentelyä monien donoreiden kanssa sekä helpottaa avun koordinoitua.”²⁵⁰ Tvedtin kuvaama kehitysapujärjestelmä oli siis muotoutumassa Suomessa 1970-luvulta lähtien ja kehitysyhteistyöhankkeiden kautta tuli HYY:stä

²⁴⁸ Vuoden 1977 talousarviossa esitetään valtiolta ja yliopistolta saaduiksi tilapäisiksi avustuksiksi vähintään 5000 markkaa. Tarkempaa erittelyä ei ole, mutta oletan että ainakin osa tästä summasta koostui ulkoasiainministeriön tiedotustuesta. Vasta vuoden 1982 talousarviossa valtion sijasta mainitaan ulkoasiainministeriö.

²⁴⁹ Vuonna 1998 se laski 20 % ja nykyisen 15 prosentin tason se saavutti 2006, tuosta osuudesta vähintään puolet tulee olla rahaa ja loput voi olla lahjoitettuja materiaaleja sekä vapaaehtoistyötä.

²⁵⁰ Guidelines for Programme Design, Monitoring and Evaluation 1999, 9. Kirjoittajan suomennos.

myös sen osa. Ulkoministeriön kehittäessä kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön rahoitusta, raportointia ja menetelmiä eli HYY muiden järjestöjen tavoin vaatimusten mukana ja pyrki mahdollisimman hyvillä hakemuksilla saavuttamaan ulkoministeriön tuen. Myös Kehitysyhteistyön Palvelukeskus alkoi kouluttaa järjestöjä kehitysyhteistyön käytännöissä ja hallinnossa, ja siitä tuli tavallaan välittäjä valtion vaatimusten ja järjestöjen kapasiteetin väliin tarjoten järjestöille välineitä hallinnoida hankkeita ulkoasiainministeriön vaatimusten mukaan.

Salvador -projektissa raportointi ei ollut vielä kovin systemaattista vaan perustui matkakertomuksiin ja tilannekuvauksiin. Salvadorin poliittiset levottomuudet aiheuttivat myös katkoksia hankkeen toiminnalle, rahoitukselle ja yhteydenpidolle. Ensimmäisenä hankkeena se oli harjoittelua yhteistyölle ulkoasiainministeriön kanssa, eikä ministeriölläkään ollut vielä selvät sävelet hankehallintaan 1980-luvulla. Vasta Intia-projektin aikana HYY:ssä opittiin ja alettiin toteuttaa ulkoasiainministeriön omaksumaa hankehallinnon muotoa suunnitelmiseen ja evaluointeihin. Opiskelijat vihkiytyivät nopeasti uusiin termeihin ja menetelmiin. Niinpä Intia-hankkeessa tehtiin kaksi raportointi tai välievaluointi matkaa, ensimmäisen vuoden jälkeen syyskuussa 1994 ja uudelleen toukokuussa 1996, sekä laajamittainen evaluointi 1998. Raporteissa todettiin muun muassa hankkeen edenneen hyvin ja paikallisen tason omistajuuden nousseen. Myöskään kaikkia tavoitteita ei ollut saavutettu, mutta tulevaisuuden näkymät olivat hyvät. Toimintakeskuksissa opetettiin käsityötaitojen lisäksi konekirjoitusta, järjestettiin perusopetusta lapsille, perustettiin päiväkotia alueelle sekä annettiin terveysneuvontaa. Toimintaa kehitettiin vuosittain yhdessä alueiden asukkaiden kanssa. Vaikka toimintakeskuksia ei saatu hankkeen aikana pystyyn kuin kaksi, oli käsityöopetus saavuttanut suosiota alueella ja käsityötuotanto lähtemässä vähitellen käyntiin vuoden 1996 aikana. Raporttien mukaan hankkeessa ei näytä esiintyneen suuria ongelmia ja yhteydenpito osapuolten välillä oli sujunut jouhevasti.²⁵¹ Vuonna 1998 kehitysyhteistyövaliokunnan kuusijäseninen työryhmä lähti evaluoimaan hanketta, se tehtiin ulkoasiainministeriön evaluoinnin ja sisäisen tarkastuksen yksikön ohjein vaikka aloite evaluoinnin tekemiseen oli lähtöisin kehitysyhteistyövaliokunnasta. Evaluointisuunnitelmassa vilisevät nykyisen

²⁵¹ evaluointiraportit tammikuulta 1995 ja toukokuulta 1996, HYY:n kehitysyhteistyövaliokunnan valiokuntahuone, Intia-kansio

hankehallinnon ja kehitysyhteistyön termit kuten *tehokkuus, vaikutukset, kestävyys, kapasiteetit, köyhyyden vähentäminen, gender ja omistajuus*. Näin Intia-hanke oli kuin siirtymäriitti osaksi tvedtiläistä kehitysapujärjestelmää.

5.2 Järjestelmän ja yhteistyön vakiintuminen

Valiokunnan päätoimintaa oli siis kehitysyhteistyöhankkeiden pyörittäminen, niiden lisäksi osallistuttiin erilaisiin kehitysyhteistyötapahtumiin kuten Kehitysyhteistyön palvelukeskuksen (Kepa) järjestämään Maailma Kylässä -tapahtumaan sekä ulkoasiainministeriön vuotuisen Ihminen ja Kehitys -tapahtumaan. Vuoden 1995 aikana uutena toimintana valiokuntalaisille järjestettiin niin sanottuja koulutusiltoja eri aiheista. Lisäksi useana vuonna yksi valiokuntalainen osallistui ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston kahden viikon täysipäiväiselle kurssille, joka oli tarkoitettu kehitysyhteistyöhön lähteville. Monet valiokuntalaiset osallistuivat myös Kepan järjestämiin kehitysyhteistyö-aiheisiin koulutuksiin. Näiden tarkoituksena oli tuottaa valiokuntalaisille hyödyllistä informaatiota, auttaa heitä hankkeen hallinnoinnissa ja antaa arvokasta kokemusta myös tulevaa työelämää varten.²⁵² Kuten vuoden 1996 toimintakertomuksessa kuvaillaan valiokunnan toimintaa ohjaavan kaksi periaatetta ”yhtäältä tarjota ylioppilaskunnan jäsenistölle -- kehitysmaa- sekä kehitysyhteistyötietoa ja kulttuuria --Toisaalta -- tavoitteena oli oman tietämyksensä ja oivallustensa kasvattaminen”²⁵³. Samalla ne integroivat opiskelijat osaksi yhteistä järjestelmää tutustuttamalla heidät yhteiseen terminologiaan, käytänteisiin ja tavoitteisiin.

Vuonna 1996 Latinalainen Amerikka palasi kiinnostuksen kohteeksi, ja valiokunta järjesti toukokuussa Vanhalla ylioppilastalolla El Tiovivo - Latinalaisen Amerikan kulttuurikarusellin. Tapahtuma sisälsi aihetta käsitteleviä luentoja, elokuvia, kansalaisjärjestöesittelyjä sekä musiikki- ja tanssiesityksiä. Se osoittautui menestykseksi, päivän aikana tapahtumassa vieraili yli 2000 kävijää. Muutenkin vuosi oli erittäin aktiivinen, valiokunta esitteli toimintaansa useissa tapahtumissa vuoden aikana ja teki yhteistyötä muun muassa Afrikan Tähtien, maa- ja metsätalousopiskelijoiden Lawra-projektin sekä Kehitysmaatutkimuksen

²⁵² HYY:n toimintakertomus 1995, 14

²⁵³ HYY:n toimintakertomus 1996, 12

opiskelijoiden ainejärjestön (KEHO) kanssa eri illan viettojen ja tapahtumien muodossa.²⁵⁴

Seuraavana vuonna kansainväliset asiat olivat korostetusti esillä HYY:n toiminnassa. Hallituksen tavoitteena oli selkeyttää kansainvälisen sektorin toimintalinjoja ja hallitukseen valittiinkin kaksi kansainvälisistä asioista vastaavaa ja lisäksi vuoden aikana päätettiin perustaa kansainvälisten asiain sihteerin virka, jonka alaisuuteen myös kehitysyhteistyöasiat tulivat.²⁵⁵ Valiokunta toimi myös aktiivisesti kokoontuen kaksi kertaa kuukaudessa ja toiminnassa oli mukana yli 50 jäsentä (nykyisin noin 20 aktiivista toimijaa). Tiedotuksessa siirryttiin uuteen aikaan kun ulkoministeriön kehitysyhteistyöosaston (KYO) myöntämällä tiedotustuella julkaistiin kehitysmaa-asioita esittelevä Kimppu-lehti, jonka painos oli 3500 kappaletta ja se postitettiin jokaiselle pääkaupunkiseudulla asuvalle toisen vuoden opiskelijalle.²⁵⁶

Vuosituhanen ollessa lopuillaan HYY:ssä (hallituksessa ja edustajistossa) käytiin keskustelua ylioppilaskunnan roolista ”onko ylioppilaskunta etu-, palvelu- vai kansalaisjärjestö vai kaikkea tätä”?²⁵⁷ Ylioppilaskunta laajensi toimintaansa opiskelijoiden etujen ajamisesta humanitaarisen avun ja kehityskysymysten pariin. Keväällä 1999 liittyttiin mukaan Jubilee 2000 -kampanjaan, joka ajoi köyhimpien kehitysmaiden velkojen anteeksiantoa sekä tehtiin rahalahjoitus Kosovon pakolaisille. Syksyllä lahjoitettiin rahaa Intian tulvien ja pyörremyrskyjen uhreille SPR:n kautta.²⁵⁸

* * *

Tvedtin mukaan kansainvälinen apujärjestelmä syntyi 1960-luvulla länsimaisen rahoituksen alettua, ja kasvoi merkittävästi 1980- ja 90-luvuilla järjestelmälle osoitettujen varojen kasvun myötä²⁵⁹. Hänen mukaansa apujärjestelmän, niin kansallisen kuin kansainvälisenkin, olennaisin mukanaolon kriteeri on juuri raha ja sen kierto. Raha on järjestelmässä avunantajavaltioiden (donor states) kansalaisjärjestöjen (NGO) kautta ohjaamaa kehitysrahoitusta. Järjestelmä on

²⁵⁴ Ibid, 12 - 13

²⁵⁵ HYY:n toimintakertomus 1997, 5

²⁵⁶ Ibid, 13

²⁵⁷ HYY:n toimintakertomus 1999, 4

²⁵⁸ Ibid, 24

²⁵⁹ Tvedt 1998, 77

sisäisesti heterogeeninen, mutta ulkoisesti tarkkarajainen. Kansalaisjärjestöt pyrkivät osaksi järjestelmää virallisin hakemuksin (hankerahoitushakemukset).²⁶⁰ Tältä pohjalta voidaan siis perustellusti väittää, että hankerahoituksen myötä vuonna 1987 HYY kiinnittyi osaksi järjestelmän suomalaista osaa. Kansallinen järjestelmä oli Suomessa alkanut kehittyä pohjoismaisesti verrattain myöhään, vasta 1970-luvulta lähtien. Vuoden 1974 kansainvälisen kehitysyhteistyön periaateohjelmassa linjataan muun muassa ”nykyiset päämäärät ja tavoitteet määritellään YK:n yleiskokouksen -- hyväksymässä kansainvälisessä kehitysstrategiassa 1970-luvulle.” ja ”hallitus pitää kehitysstrategian periaatteita kehitysyhteistyöpolitiikkansa lähtökohtana.”²⁶¹ Suomi kiinnittyi kansainvälisiin kehitysrahoitusmuotoihin, mutta vasta 1980-luvulla projektisyklin, evaluointien ja kansalaisjärjestörahoituksen kasvun myötä muodostui varsinainen yhteinen kieli ja käytänteet sekä vähitellen vastavuoroinen resurssi/raha vaihto. HYY kiinnittyi uuteen järjestelmään 1990-luvun mittaan jo edellä käsittelemieni hankkeiden ja niiden syklien kautta, mutta myös integroitui tehokkaasti käyttämään yhteistä kommunikaatiojärjestelmää seminaarien, konferenssien ja koulutusten kautta - opiskelijat olivat oivallinen maaperä uusien termien opetukseen.

Tämän uuden regiimin vahvistumista HYY:ssä lisäsi se, että hankkeista tuli uudenlaisen kehitysyhteistyön päätoimintaa 1990-luvulla ja järjestön omien varojen käyttö kehitysyhteistyöhön väheni huomattavasti. Esimerkiksi vuonna 1982 HYY käytti noin 45 000 markkaa kotimaassa järjestettävään solidaarisuustoimintaan ja avustuksiin sekä 8000 markkaa sen tiedotus- ja koulutustoimintaan. Vuoden 1989 talousarviossa kehitysyhteistyökuluja eritellään seuraavasti: 50 000 markkaa Gaudemus Import -hankkeen opiskelijatoiminnan tukemiseen, 33 000 markkaa erilaisten työryhmien (Afrikka, Kehy-ateria ym.) tukemiseen sekä erinäisiä summia kehitysyhteistyön koulutukseen, tiedotukseen ja projektipalkkauksiin. Tämän lisäksi vuonna 1989 Salvador-hankeeseen kerättiin noin 36 000 markkaa opiskelijoiden vapaaehtoismaksuina ja kehy-ateria tuottoina. Yhteensä tuona vuonna HYY käytti omaa rahaa erilaisiin kehitysyhteistyöprojekteihin siis lähes 100 000 markkaa. Viisi vuotta myöhemmin 1994 Intia-hankeeseen kerättiin opiskelijoiden vapaaehtoismaksuina noin 30 000 markkaa, mutta HYY:n talousarviossa ei esiinny

²⁶⁰ Ibid

²⁶¹ lainaukset Kehitysyhteistyön periaateohjelma 1974, 4

minkäänlaisia varauksia muuhun kehitysyhteistyötoimintaan. Uusien valiokuntien toimintaa tuettiin pienillä summilla, jotka käsittivät lähinnä kokousten kustannukset sekä posti- ja puhelinkulut. Ensimmäisen kerran 1990-luvulla erillinen kehitysyhteistyömomentti (HYY:n omien varojen käyttö muuhun kuin järjestön oman toiminnan tukemiseen) löytyy vuoden 1999 talousarviosta jossa pääluokkaan 26 / Kehitysyhteistyöhanke on osoitettu 6000 markkaa. Seuraavina parina vuonna ne nousivat 10 000 markkaan ja projektivarat ovat euroaikana tasaantuneet noin 3500 markkaan.²⁶² Ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1992 HYY on suuntamassa myös omia varojaan lisääntyvässä määrin kehitysyhteistyöhön vuoden 2006 edustajiston päätöksellä, jonka mukaan ylioppilaskunta tulee käyttämään 0,35 prosenttia vuonna 2007 ja 0,7 prosenttia vuonna 2008 toimintatalouden budjetistaan. Tämä tarkoittaa vuodelle 2007 noin 12 000 euroa lisää rahaa vuodelle 2007 ja samalla kehitysyhteistyöbudjetin kolminkertaistumista.

²⁶² Talousarviot vuosilta 1982, 1989, 1994 - 2006

6. HYY 2000-luvulla - kansalaisjärjestö?

Vuosituhanneen muutos ei tarkoittanut suurta mullistusta HYY:n kehitysyhteistyötoiminnalle, vaikka jälleen aloitettiin uusi kehitysyhteistyöhanke, tällä kertaa Sambiassa. Intia-hankkeesta alkanut panostus naisten aseman parantamiseen jatkui tässäkin hankkeessa, kun hankkeen kohderyhmänä olivat Sambian itäisen maakunnan naisjärjestöt. Jos solidaarisuustoiminnan keskiössä olivat olleet ensisijaisesti ylioppilaat kehitysmaissa ja toissijaisesti kaikki sorretut kansat, oli hegemonian ajan kehitysyhteistyön kohteena köyhä maaseudun nainen. Sektorit olivat vaihdelleet opetuksesta (Intia), ympäristönsuojeluun (Kenia) ja maanviljelyyn (Sambia), mutta kaikissa oli tarkoitus ollut vahvistaa paitsi naisten asemaa yhteisöissään myös tuottaa heille tulonmuodostuskeinoja. Uusi hanke jatkoi ulkoasianministeriön rahoitusyhteistyötä, ja opiskelijat vastasivat omarahoitusosuudesta vapaaehtoismaksuin, jonka tuotto on vakiintunut 7000 - 8000 euroon vuosittain²⁶³.

Vuoden 1999 toimintakertomuksessa todetaan hallituksen ja edustajiston piirissä käydystä laajamittaisesta arvokeskustelusta ylioppilaskunnan roolista ja painopisteistä. ”Onko ylioppilaskunta etu-, palvelu- vai kansalaisjärjestö vai kaikkea tätä”? Ylioppilaskunta oli siis vähitellen jälleen hylkäämässä puhtaasti opiskelijoiden etujen ajamista ja siirtymässä kohti laajempaa osallistumista ja vaikuttamista.²⁶⁴

Uusina vaikuttamiskampanjoina oli Kepan Ruoka-aika sekä Reilun kaupan tuotteiden esittely. Reilun kaupan periaatteet olivat jo 1980-luvun aktiivitoiminnasta tuttuja ylioppilaskunnassa. Ylioppilaskunta laajensi toimintaansa myös pois pelkästä kehitysyhteistyöhankkeen hallinnoinnista ja valiokunta alkoi vähitellen myöntää pienimuotoisia projektiavustuksia myös muille hankkeille.

Globalisaation herättämät kysymykset ja sen vastainen liikehdintä on saavuttanut 2000-luvulla myös ylioppilaskunnan jäsenistön ja HYY järjesti muun muassa vuonna

²⁶³ vuonna 2007 vapaaehtoismaksujen keräystuotto oli 10 119, 20 €

²⁶⁴ HYY:n toimintakertomus 1999, 4

2001 yhteistyössä eduskunnan kanssa globalisaatioseminaariin. Erityisiä kannanottoja asianpuolesta ei kuitenkaan ole tehty, mutta kriittinen ajattelu tuli globalisaatiokeskustelujen kautta myös valiokunnan toimintaryhmien agendalle.

Toinen kysymys on se, missä määrin ylioppilaskunnan tulisi itsekriittistä ja -refleksiivistä toiminta harrastaa? Ehkä tässä olisi tilausta myös yliopiston ja ylioppilaskunnan yhteistyölle. Omalla tutkimuksellani olen halunnut tehdä keskustelun avauksen tuolle mahdolliselle toiminnalle, joka ulottaisi tutkimuksen järjestelmän sisältä koskemaan sen perusteita ja kehitysyhteistyön tulevaisuuden mahdollisuuksia.

Historiallista taustaa vasten tarkasteltuna ylioppilaskunnan päätös osoittaa 0,7 prosenttia omasta toimintatalouden budjetista kehitysyhteistyöhön, on innovatiivisin aloite sitten 1980-luvun erilaisten yhteistyömuotojen, tosin näillä näkymin sen käyttömuodot tulevat olemaan perinteisen kehitysapujärjestelmän mukaisia. Kiistämättä vuosituhattavoitteiden hyviä päämääriä tai ylioppilaskunnan kehitysyhteistyöhankkeiden positiivisia vaikutuksia, ehkä tulevaisuudessa HYY:ssäkin voitaisiin käydä keskustelua sen tekemän yhteistyön historian valossa siitä millaista kehitysyhteistyötä tulevaisuudessa halutaan tehdä. Millaisia tavoitteita ja välineitä tulevaisuuden yhteistyölle määritetään? Ja missä määrin se haluaa olla kehitysyhteistyötä tekevä kansalaisjärjestö? Kokonsa, painoarvonsa ja historiansa myötä mahdollisuuksia HYY:ssä olisi vaikka mihin.

Tvedtin mukaan siis kansalaisjärjestöjä tulee analysoida ”osana laajempaa vallan, luotettavuuden ja imagon hallintaa” kiinnittämällä huomiota tavallisiin ”järjestelmämekanismeihin, organisaation omaan etuun sekä oligarkkisuuteen”. Järjestönä HYY on ensisijaisesti vastuussa jäsenistölleen, noin 32 000 Helsingin yliopiston opiskelijalle. Kehitysyhteistyöhankkeissa toissijainen vastuu on niille opiskelijoille, jotka lahjoittavat rahaa ylioppilaskunnan hankkeille sekä ulkoasianministeriölle, jonka varoin niitä 85 prosenttisesti toteutetaan. Kuitenkin vain reilu viisi prosenttia jäsenistöstä maksaa vapaaehtoisen kehitysyhteistyömaksun ja optimistisillakaan arvioilla ehkä kaksinkertainen määrä opiskelijoista on kiinnostunut ylioppilaskunnan tekemästä kehitysyhteistyöstä. Edustukselliseen demokratiaan pohjaava päätöksenteko on näin valtavassa järjestössä jo käytännön

sanelema pakko eikä harvainvaltaisuus ole päätöksenteossa ollut yleensä ongelma. Kehitysyhteistyökysymyksistä on HYY:n edustajistossa väännetty kättä erilaisin jakolinjoin ja useat päätökset ovat olleet kompromissiratkaisuja, kuten tämäkin työ on osoittanut. Ongelmana onkin usein jäsenistön erilaisten mielipiteiden yhdistäminen ja pitkäjänteisten linjausten teko, erityisesti kun nopea vaihtuvuus myös sisäisessä organisaatiossa muodostaa ongelmia.

6.1 Uusi ja vanha yhteistyö - joitain huomioita

Nykyisen kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyöhankkeiden tavoitteista on kumppanuus etelän ja pohjoisen kansalaisjärjestöjen välillä. Kontisen ja Hakkaraisen (2007) mukaan ”Kumppanuus tarkoittaa yhteistyötä, jossa eri osapuolet ovat tasa-arvoisessa suhteessa, ne neuvottelevat avoimesti yhteistyön sisällöstä ja yhteistyö tyydyttää molempien tarpeita.” Lisäksi he toteavat, että samantyyppinen kumppanuusajattelu oli keskeistä jo 1960-lukulaiselle solidaarisuusliikkeelle.²⁶⁵ Samanmielisyys ja yhteinen taistelu ovat keskeisiä ryhmien välistä solidaarisuutta muodostavia tekijöitä, joten idean tasolla kumppanuus on läheistä sukua solidaarisuudelle. Mitä eroa sitten 1960-lukulaisella solidaarisuus työllä ja nykyisellä kumppanuuteen perustuvalla kehitysyhteistyöllä sitten on? Kumppanuus-ajattelun yksi suurimmista kritiikeistä on liittynyt rahaan. Vaikka retoriikkaa muutetaan, rahoituksen tuoma yksisuuntainen valtasuhde ei muutu²⁶⁶. Mutta myös solidaarisuustyössä rahoitus oli yksisuuntaista, lännessä opiskelijat (ja muut kansalaisjärjestötoimijat) keräsivät rahaa ja tarvikkeita lähetettäväksi kehitysmaiden opiskelijoille ja vapaustaistelijoille. Arvottomatta kehitysyhteistyön ehdollisuutta sinänsä, sen merkitys avun antajan ja avun saajan suhteelle on olennainen.

Ehdollisuus on nykyisen kehitysapujärjestelmän yksi keskeisimpiä ominaisuuksia. Suomen valtion kehitysyhteistyö 1970-luvulla oli ehdollista, sillä se oli suureksi osaksi sidottu suomalaisiin tuotteisiin. 1980-luvun rakennesopeutusohjelmien ehdollisuus oli rahallista, lainarahaa ei tippunut ilman kansantaloudellisia muutoksia kehitysmaissa. Kuitenkin tänä aikana kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö, ainakin Suomessa, pohjasi vielä solidaarisuusaatteeseen, jolle ehdollisen avun käsite oli

²⁶⁵ Hakkarainen & Kontinen, 325

²⁶⁶ *ibid*, 326

vieras. Toisaalta solidaarisuustyössä avustuksia lähetettiin ”hyväksi havaituille” järjestöille ja ”tarvitseville”, mutta päätökset avustuksista ja niiden määristä olivat yksistään avunantajien käsissä. 1990-luvulta lähtien keskeisiä kaiken kehitysavun ehtoja ovat olleet hyvä hallinto, demokratia ja ihmisoikeuksien kunnioitus²⁶⁷. Kansalaisjärjestöjen, ja tässä tapauksessa HYY:n, kehitysyhteistyölle olennaista tässä on 1980-luvun lopulla alkanut sitoutuminen valtiolliseen kehitysyhteistyöhön hankeyhteistyön muodossa ja tulo sen kehityspoliittisten tavoitteiden toteuttajaksi, toisin sanoen sitoutuminen kansainväliseen kehitysapujärjestelmään.

Ehdollisuus ei ole kuitenkaan pelkkää ehdollisen järjestelmän toistamista, vaan käytännön yhteistyössä ilmaistua raportoinnin vaatimusta ja yhteisesti sovittujen tavoitteiden saavuttamista. Kysymys hankkeen tavoitteista tai hallinnasta ei välttämättä ole niin yksinkertainen, miltä se vaikuttaa, sillä valtasuhteilla ja esimerkiksi kehityskäsityksillä on tässä kansalaisjärjestöjen välisessä yhteistyössä suuri merkitys. Menemättä kuitenkaan sen syvemmälle ”yhteisten tavoitteiden” tai niiden mittaamisen ongelmiin, voimme todeta että ne toimivat yhteistyön tai avun ehtoina de facto, koska ilman niitä ei hanketta tule tai rahoitus jatku. Toisaalta myös solidaarisuus toimintaa voidaan kritisoida yksisuuntaisesta avusta, tehottomuudesta ja sattumanvaraisesta valikoivuudesta.

Kumppanuus on haasteellista, sillä se muotoutuu hitaasti. Ylioppilasjärjestöt ovat taas luonteeltaan sellaisia, joissa opiskelijat ovat mukana vain lyhyen aikaa (opintojensa ajan). Lisäksi ulkoasianministeriön viisivuotiset hankkeet ovat jossain määrin ristiriitaisia pitkäaikaisen kumppanuuden tavoitteen kanssa. Ehkä solidaarisuuden käsitteestä ja ajasta voisi tuoda nykyiseen yhteistyöhön mukanaan yhdenvertaisuuden ja vertaistuen, joka tarkoittaa yhteistyötä ennen kaikkea kehitysmaiden opiskelijoiden kanssa tulevaisuudessa kehitysyhteistyöprojekteissa.

Kuten johdannossa totesin, HYY:n kehitysyhteistyö ei ole tapahtunut tyhjiössä, vaan se on ollut kulloisenkin kontekstin muovaamaa. Nykyisin se on osa kansainvälistä

²⁶⁷ Uusin käsite valikoivuus (selectivity) tarkoittaa, ettei demokratia tai hyvä hallinto ole avun ehtoja vaan apu ohjataan hyvää hallintoa harjoittaviin maihin, toisin sanoen ehdollisuus on muuttunut kehitysyhteistyössä a posteriori käsitteestä a priori käsitteeksi. Kysymys on siis lähinnä retoriikan muutoksesta.

kehitysapujärjestelmää. Historialliset kaudet ovat näkyneet ennen kaikkea muutoksina diskurssissa ja kansalaisyhteiskuntakäsityksessä.

7. Johtopäätökset

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kehitysyhteistyön historia ulottuu 1950-luvulle. Se ei silloin vielä ollut järjestön ”omaa” kehitysyhteistyötä, vaan osin järjestöjäsenyyden (KYST) kautta tapahtuvaa avustustyötä kehitysmaiksi luokiteltuihin maihin ja kehitysmaihin tutustumista opiskelijavierailuiden kautta. Tuon ajan, joka kesti noin 1960-luvun puoliväliin, tärkein opiskelijamaailman tulevaan kehitysyhteistyöaktiivisuuteen liittyvä tekijä oli maailman kuvan avartuminen sekä opiskelijoiden tietoisuuden kasvu kehitysmaista ja -ongelmista. Olen kutsunut tässä tutkimuksessa sitä *heräämisen* ajaksi. Kaksi muuta tutkimuksessani erottuvaa aikakautta HYY:n kehitysyhteistyön kontekstissa ovat niin sanottu *solidaarisuuden* aika sekä *kansainvälisen kehitysregiimin* aika. Jokaisella aikakaudella on erilainen käsitys kehitysavusta/yhteistyöstä, sen merkityksestä ja motiiveista. Ensimmäisen aikakaudella käsite kehitysavusta vasta muotoutui ja se vastasi pitkälti aikakautensa kehitysdiskurssia modernisaatiosta kehityksen välineenä. Opiskelijoiden allokoima apu oli ensisijaisesti humanitääristä luonteeltaan ja motiiveiltaan. Suoran avun kohteena olivat usein katastrofien (Algerian sisällissota, Unkarin kansannousu) uhrin ja toiminta tapahtui kansainvälisten järjestöjen (Punainen Risti, Kansainvälinen Ylioppilashuolto) kautta. Vaikka kaksinapainen maailmanjärjestys oli muotoutunut, opiskelijat näkivät itsensä ei-poliittisina toimijoina. Ylioppilaiden kansainvälinen apu oli tämän aikakauden suurin tuotos suomalaisten opiskelijoiden keskuudessa, ja YKA:n loppu oli ensimmäisen aikakauden loppu.

Solidaarisuuden aikakaudesta ehkä voimakkaimmin esiin nousee poliittisuuden kasvu ja merkitys toiminnalle sekä kansalaisyhteiskunnan muutos. Opiskelijamaailman käsittein se on ainoa student-as-citizen, poliittinen opiskelija, näkemykseen perustuva aikakausi. Sekä ennen vuotta 1965 ja vuoden 1992 jälkeen opiskelijatoiminta kehitysyhteistyössä on ollut luonteeltaan epäpoliittista, student-as-such näkemykseen perustuvaa. Aikakauden poliittisuus merkitsi kehitysyhteistyössä

kahdella tasolla. Ensinnäkin se kasvatti opiskelijoiden kiinnostusta, tietomäärää ja ”taistelutahtoa”, toisaalta toiminnan tasolla se toi uudenlaisia toimintamuotoja kuten mielenosoitukset ja poliittiset kannanotot opiskelijoiden toimintaan. HYY järjestönä hylkäsi neutraaliuden ja osallistui marsseihin, järjestön sisällä näistä toimista käytiin usein kiivaita taisteluja. Olihan poliittisuuden kasvu tarkoittanut myös HYY:n päättävien elinten (edustajisto, hallitus) puoluepolitisoitumista sekä oikeiston ja vasemmiston vastakkaisia pyrkimyksiä niissä. Solidaarisuuden ja aikakauteen kiinteästi liittyvän rauhanaatteen ideologinen perusta oli vasemmistolaisuudessa. Tämän voi selittää joitakin ns. hiljaisia vuosia HYY:n kehitysyhteistyössä 1970-luvulla. Oikeisto ja keskustahallitukset tuskin halusivat toimia kovin vasemmistoidellogisessa kentässä. Tosin rauhan merkitys ja kehitysongelmat tunnustettiin myös liberaalien ja porvarien keskuudessa ja toimintaa suunnattiin neutraalimpien järjestöjen, kuten opiskelijoiden YK-liitto ja Amnesty International, suuntaan. Solidaarisuuden aikakauden toiminnan motiivi oli siis solidaarisuusaate. Sen toiminnan ensisijaisena kohteena olivat kehitysmaalaiset opiskelijat sekä muut ”sorron alla” olevat kansanryhmät. Uusien toimintamuotojen lisäksi aikakautta leimaa järjestökentän kasvu ja laajamittainen yhteistyö niiden välillä. HYY oli yksi toimija muiden joukossa. Kansainvälinen kehitysajattelu pohjasi vielä valtiovetoiseen kehityspolitiikkaan, mutta ensimmäisen kehityksen vuosikymmenen epäonnistumisen jälkeen, kritiikille alkoi olla sijaa. Uusi kansainvälinen talousjärjestys oli yksi tärkeimpiä toiminnan motivoijia 1970-luvulla. Suomen virallinen kehityspolitiikka oli hyvin instrumentaalista ja opiskelijat suhtautuivat siihen kriittisesti tai välinpitämättömästi. HYY:ssä solidaarisuuden aika kesti vielä koko 1980-luvun, tosin sen loppu, niin kuin minkään muunkaan aikakauden, ei ole selvärajainen. Yksi merkittävimmistä asioista solidaarisuuden aikakautena HYY:ssä oli oman kehitysyhteistyöprojektin, kummiyliopiston, saaminen.

Viimeisintä aikakautta olen kutsunut kansainvälisen kehitysregiimin ajaksi, se voisi olla myös hegemonian tai köyhyyden vähentämisen aika. Se on Terje Tvedtin kehitysapujärjestelmä teoriaan pohjaava konstruktio nykyaikaisen kehitysyhteistyön tilasta järjestelmänä, jossa eri tekijöiden (kansalaisjärjestöt ja valtiot) välillä liikkuvat erilaiset resurssit (raha, henkilöstö, kieli), nämä resurssi virrat taas luovat ja uusintavat samaista hegemonista ja normatiivista järjestelmää. Suomessa Tvedtin kuvaama järjestelmä muotoutui vähitellen 1950-luvulta lähtien. Sen osaset olivat

olemassa jo alkuvaiheessa, mutta ne eivät olleet integroituneet kovin voimakkaasti. Henkilövaihtoa oli, mutta agenda ei ollut yhteinen. Hegemoniaa ei vielä esiintynyt, myöskään raha ei virrannut kotimaisen kentän sisällä. Vasta 1970-luvun puolivälistä lähtien kansalaisjärjestöjen alkaessa rahavirtojen mukana alkoi tihkua myös hegemonista sanastoa. Tässäkään vaiheessa vielä ei voida puhua hegemonian olemassa olost. Kansalaisjärjestöt olivat kriittisten arvioiden lähteitä ja toimivat oman agendansa mukaan. Vasta hankehallinnon kielen tultua käytännöksi 1990-luvun alkupuolella, voi yhteisen kielenkäytön katsoa alkaneen. Nopeasti lisääntyneet rahat kansalaisjärjestöille saivat ne kasvattamaan hankkeitaan, ja useat uudet kehitysyhteistyöhankkeet olivatkin vastaus ulkoasianministeriön pyrkimykseen integroida kansalaisjärjestöt tiiviimmin toimintaansa.

Historialliset kaudet eivät ole selvärajaisia, vaan niiden vaihtumiseen liittyy murroskausi. Näistä ensimmäinen murros tapahtui heräämisen ja solidaarisuuden ajan välissä 60-luvun lopulla. Olennaisin osa murrosta tämän työn kannalta oli kansalaisyhteiskunta käsityksen muuttuminen ja sen aktivoituminen gramscilaiseen hegemonian ja antihegemonian väliseen taisteluun. Myös Tvedtin järjestelmässä kyse on valtion ja järjestöjen välisistä suhteista, jotka usein solidaarisuuden ajalla olivat rikkonaiset. Toinen murroskausi, 90-luvun vaihe oli suurten muutosten aikaa niin poliittisesti kuin tieteellisestikin. Kansalaisjärjestöjen sitoutuminen kehitysapujärjestelmään on lähentänyt niiden suhteita valtioon ja kansalaisyhteiskunnan ristiveto on vähentynyt huomattavasti, oma vaikuttimensa on ollut myös ulkoasianministeriön ja kehitysyhteistyöosaston päämäärällä ottaa kansalaisjärjestöt paremmin mukaan kehityspolitiikkaan. Niin Suomen valtio kuin sen kansalaisjärjestötkin ovat osa kansainvälistä kehitysapuregiimiä.

Yksinkertaisena esimerkkinä nykyisen regimin olemassa olost voidaan käyttää YK:n vuosituhatjulistusta, jonka ensimmäisenä päämääränä on absoluuttisen köyhyyden poistaminen ja köyhyyden vähentäminen. Tämä ja seitsemän muuta tavoitetta ovat kirjattu kaikkien YK:n jäsenmaiden kehityspoliittisiin ohjelmiin jollain tapaa. Se on huomioitu myös kaikkien avunantajamaiden (donorien) kehityspoliittisissa ohjelmissa. Euroopan Unionin kehityspoliitikassa sillä on erityinen paino, niin myös kaikkien pohjoismaiden kehityspoliittisten ohjelmien ensisijaisena tavoitteena on vähentää köyhyyttä. Myös Suomen vuoden 2004

kehityspoliittiseen linjaukseen oli määritelty ”Suomen kehityspoliitiikan keskeisimpänä päämääränä on vaikuttaa äärimmäisen köyhyyden poistamiseen maailmasta”.²⁶⁸ Tähän pyrki kaikki Suomen virallinen kehitysyhteistyö kuin myös ulkoasianministeriön rahoittama kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyö. Kuten kansalaisjärjestöjen hanketuen käsikirjassa (II) todetaan ”Ulkoasianministeriön tuella rahoitettujen hankkeitten tulee sen vuoksi olla sopuoinnussa voimassa olevien Suomen kehitysyhteistyötä koskevien virallisten linjausten ja tavoitteiden kanssa sekä noudattaa kehitysyhteistyötä sääteleviä periaatteita”²⁶⁹, joista ensimmäisenä on äärimmäisen köyhyyden poistaminen. Lisäksi samaisen oppaan ensimmäisessä osiossa todetaan ”Hanketuen myöntäminen on sitä todennäköisempää, mitä paremmin hanke vastaa kansalaisjärjestöjen kehitysyhteistyön yleisiä tavoitteita”.²⁷⁰ Myös HYY pyrkii tukemaan valtion kehityspoliittisia päämääriä kuten työni aloittanut edustajiston päätöskatkelma osoittaa. On siis olemassa järjestelmä, joka pyrkii samoihin päämääriin ja jonka sisällä liikkuu raha. Niiden lisäksi tuon järjestelmän sisällä liikkuvat ihmiset ja arvot. Se uusintaan itseään ja luo hegemonisen vallan, joka pakottaa sen jäsenet omaksumaan sen arvot osana rahavirtoja. Myös HYY, niin kuin suurin osa suomalaisista kehitysyhteistyötä tekevästä järjestöistä, on mukana tuossa järjestelmässä. Työni toinen tarkoitus onkin ollut kuvata sitä, miten tuo järjestelmä on syntynyt ja ennen kaikkea sitä miten HYY vähitellen osaksi tuota järjestelmää. Mitä merkitystä tällä huomiolla sitten on?

Ensinnäkin nykyinen järjestelmä tulee näkyväksi siitä eroavaa historiallista taustaa vasten, joka mahdollistaa sen analyttisen käsittelyn ja luo sille ei-normatiivisen pohjan. Toiseksi järjestelmän ongelmana on sen normatiivinen luonne, jota muun muassa Pearce & Howell ovat kritisoineet. Ongelma on siis kritiikkittömyys ja gramscilaisen kansalaisyhteiskuntakäsityksen häviäminen kehitysyhteistyön keskusteluissa ja toimissa. Näennäinen valtion kritisoiminen ei täytä antihegemonian tilaa, jos se on hegemonian rahoittamaa. Kysymys on siis järjestöjen itsenäisyydestä ja innovatiivisuudesta - tai niiden puutteesta sekä vuorovaikutussuhteesta valtioon. Kun jopa kansainvälisen kehitysregiimin yhteiset tavoitteet näyttävät jäävän toteutumatta, tilausta olisi aivan uudelle ajattelulle ja yhteistyön muodoille.

²⁶⁸ Kehityspoliittinen linjaus 2004, 7 Uusin kehityspoliittinen ohjelma tosin poikkeaa tältä linjalta painottaen ensisijaisena tavoitteena kestävä kehitystä, käsittelen sen tuomia muutoksia myöhemmässä kappaleessa.

²⁶⁹ Kansalaisjärjestöjen hanketuen käsikirja II, 19

²⁷⁰ Ibid, 5

Olen pyrkinyt tällä työlläni paitsi luomaan esityksen yhden järjestön, Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan, kehitysyhteistyön historiasta, myös osoittamaan että tietyn tyyppinen normatiivinen hegemonia on kehitysyhteistyössä olemassa. Kehitystutkimuksen teoreettisessa kirjallisuudessa on viime aikoina herätelty kysymystä kansalaisjärjestöjen itsereflektion ja -kritiikin tarpeesta. Tämä työ on oma panokseni tuohon keskusteluun ja toivon että tutkimukseni pohjalta myös HYY:ssä käytäisiin arvovapaata keskustelua kehitysyhteistyön roolista ja tavoitteista sekä HYY:n omasta roolista ja merkittävydestä. Opiskelijajärjestöt olivat suomalaisen kehitysyhteistyön etujoukkoja 1960- ja 1970-luvuilla, ne voisivat olla sitä myös nykyään.

Lähdeluettelo

Arkistolähteet

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan Arkisto, vuoteen 1966 asti Helsingin Yliopiston arkiston yhteydessä

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan Arkisto (Keskusarkiston yhteydessä vuoteen 1966)

Toimintakertomukset vuosilta 1950 - 1999

Talousarviot vuosilta 1950 - 2007

Yleisjaoston ja kansainvälisen jaoston pöytäkirjat ja kirjeenvaihto vuosilta 1969 - 1993

Ulkoasianvaliokunnan pöytäkirjat 1959 - 1972

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan keskustoimisto

Toimintakertomukset vuosilta 2000–2006

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan Kehitysyhteistyövaliokunnan valiokuntahuone

Kehitysyhteistyövaliokunnan pöytäkirjat ja kirjeenvaihto vuosilta 1994

-2006

Suomen Ylioppilaskuntien Liiton Arkisto

Toimintakertomukset vuosilta 1960–1986

Kansainvälisen toiminnan, WUS/YKA toiminnan ja kehy-toiminnan arkistomateriaaleja vuosilta 1958–1985

Kirjalliset lähteet

Kirjat ja artikkelit

Arto, Juhani: **Kohti kumppanuutta -Kuinka Suomi oppi tekemään kehitysyhteistyötä 1965 -2005**, Ulkoasiainministeriön julkaisuja, Uusimaa Oy 2005

Eade, Deborah (toim.): **Development, NGOs and Civil Society**, Oxfam GB 2000, Oxford

Ehrenberg, John: **Civil Society, The Critical History of an Idea**, New York University Press 1999, New York ja Lontoo

Grönberg, Tom: **Suomen kahdenvälinen kehitysyhteistyö** teoksessa Suomi ja kolmas maailma, Gummerus 1976, Jyväskylä

Hakkarainen & Kontinen: **Kansalaisyhteiskunta - ihmeläkkeestä uusiin mahdollisuuksiin**, teoksessa Kehityskaatutkimus, Johdatus perusteisiin, Gaudeamus Kirja / Yliopistokustannus 2007, Tampere

Hakkarainen, Toikka, Wallgren (toim.): **Unelmia maailmasta - Suomalaisen kehityskaatteen juurilla**, Like Kustannus 2000, Helsinki

Hallman, Kristiina: **Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963**, Suomen Sadankomitealiitto ry 1986, Oy Kirjapaino Ab, Vaasa

Howell & Pearce: **Civil Society and Development - A Critical Exploration**, Lynne Rienner Publishers 2001, Lontoo

Isomäki, Risto: **Prosenttiliike - kansanliike kehitysyhteistyön puolesta**, teoksessa *Unelmia maailmasta - Suomalaisen kehityksmaaliikkeen juurilla*, Like Kustannus 2000, Helsinki

Jerman Helena: **Kehityksmaatiedon kolme vuosikymmentä**, Yliopistopaino 2001, Helsinki

Katsui & Wamai (toim.): **Civil Society Reconsidered, A Critical Look at NGOs in Development Practise**, Interkont Books 14, Hakapaino Oy 2006, Helsinki

Kolbe, Laura: **Sivistyneistön Rooli - Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1944 - 1959**, Otava 1993, Helsinki

Kolbe, Laura: **Eliitti, Traditio, Murros - Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunta 1960 - 1990**, Otava 1996, Helsinki

Kontinen, Tiina: **Learning Challenges of NGOs in Development. Co-operation of Finnish NGOs in Morogoro**, Tanzania, Yliopistopaino 2007, Helsinki

Koponen, Juhani: **Oma suu ja pussin suu**, Suomen kehitysyhteistyön suppea historia, luonnos 10.2.2005

Koponen, Lanki, Kervinen (toim.): **Kehityksmaatutkimus, Johdatus perusteisiin**, Gaudeamus Kirja /Yliopistokustannus 2007, Tampere

Koponen, Juhani & Siitonen, Lauri: **Finland: Aid and Identity** teoksessa Hoebnik & Stokke (toim.) *Perspectives on European Development Co-operation*, Routledge 2005

Lewis, David: **Civil Society in African Contexts: Reflections on the Usefulness of a Concept**, *Development and Change* 33(4), 2002 Blackwell Publishers, Oxford

Lewis & Opoku-Mensah: **Moving Forward Research Agendas on International NGOs: Theory, Agency and Context**, *Journal of International Development* 18 (665-675), 2006 Wiley InterScience

Lohikoski, Mikko & Tuomi, Helena: **Suomi ja vapautusliikkeet** teoksessa *Suomi ja kolmas maailma*, Gummerus 1976, Jyväskylä

Pearce, Jenny: **Development, NGOs, and civil society: the debate and its future** teoksessa *Development, NGOs and Civil Society* toimittanut Deborah Eade, Oxfam GB 2000, Oxford

Peltola, Pekka & Soiri, Iina: **Finland and National Liberation in Southern Africa**, Nordiska Afrikainstitutet 1999, Tukholma

Rist, Gilbert: **The History of Development from Western Origins to Global Faith**, Zed Books 2002, Lontoo/New York

Salonen & Rekola: **KEPA 20 vuotta, historiikki - lyhyt oppimäärä**, Kepan raporttisarja numero 79, Uusimaa Oy 2005, Porvoo

Siitonen, Lauri: **Aid and Identity Policy. Small Donors and Aid Regime Norms**, Turun Yliopisto 2005, Turku

Suominen, Tapani: **Ehkä Teloitamme Jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa**, Tammi 1997, Hämeenlinna

Tosh, John (with Sean Lang): **The Pursuit of History**, Pearson Education Limited 2006 (4.painos), Harlow

Tuomi, Helena (toim.): **Suomi ja kolmas maailma**, Gummerus 1976, Jyväskylä

Tvedt, Terje: **Angels of Mercy or Development Diplomats? NGOs & Foreign Aid**, Oxford/Africa World Press 1998, Trenton

Tvedt, Terje: **Development NGOs: Actors in a Global Civil Society or in a New International Social System?** Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organisations, vol.13 no.4 (363-375), 2002

Tvedt, Terje: **The international Aid System and the Non-governmental Organisations: a New Research Agenda**, Journal of International Development 18 (677-690), 2006, Wiley InterScience

Vesa, Unto: **Kolmas maailma suomalaisten tietoisuudessa**, teoksessa Suomi ja kolmas maailma, Gummerus 1976, Jyväskylä

Pro gradu -tutkielmat

Ahonen, Risto: **Teinien taksvärkki. Ykskaks maailma paremmaks**. Helsingin Yliopisto, Yhteiskuntahistorian laitos, Poliittinen historia, 2000

Halinen, Saana: **Marginaalista valtavirtaan, Kehitysmaille oikeudenmukaisen kaupankäynnin edistäminen Suomessa 1970-luvulta 2000-luvulle**, Helsingin Yliopisto, Talous- ja sosiaalhistorian laitos, 2002

Lehtipuu, Joonas: **Suomalaisten käsityksiä kolmannesta maailmasta ja kehitysyhteistyöstä**, Helsingin Yliopisto, Sosiaalipsykologian laitos, tammikuu 1995

Remes, Matti: **Etiikkaa ja valistunutta itsekkyyttä. Suomen ja Tanskan kehitysavun motiivit**. Helsingin Yliopisto, Valtio-opin laitos, 1998

Mietinnöt ja muut asiakirjat

Ulkoasiainministeriö:

Kansainvälisen kehitysavun komitean mietintö 1963

Kansainvälisen kehitysavun toimisto, ensimmäinen toimintavuosi 1.3.1965 - 28.2.1966

Kehitysyhteistyöseminaari 6.-7.2.1968 alustukset ja seminaarityöskentelyn tulokset

Kansainvälisen Kehitysyhteistyön periaateohjelma 1974

Kehitysyhteistyön vuosikertomus 1974

Kehityspoliittinen linjaus 2004

Kansalaisjärjestölinjaus 2005

Kansalaisjärjestöjen hanketuen käsikirjat I & II

Kehitysyhteistyön vuosikertomus 2006

Kehityspoliittinen linjaus 2007

Ylioppilaiden kansainvälinen apu:

Ylioppilaiden kansainvälisen avun kehitysjoukkotoimikunnan mietintö 1965

HYY

Seppä, Tuomas (1987): HYY:n kansainväliset suhteet vuosina 1952–69

Haastattelut

Anja Onali 6.9.2007

Internet lähteet

Helsingin Yliopiston Ylioppilaskunnan kotisivut

www.Hyy.helsinki.fi

HYY:n kehitysyhteistyövaliokunnan kotisivut

www.helsinki.fi/Hyy/kehy